

Institutul European din România

Studiul nr. 4

Politica europeană de securitate și apărare - element de influențare a acțiunilor României în domeniul politicii de securitate și apărare

Autori:

Prof. univ. dr. Liviu Mureșan– coordonator

Prof. univ. dr. Adrian Pop

Conf. univ. dr. Florin Bonciu

© Institutul European din România, București, 2004

CUPRINS

1. Noul mediu internațional de securitate din perspectivă europeană	4
1.1 Privire de ansamblu.....	4
1.2 Evoluția conflictelor internaționale după 1990.....	7
1.3 Noile amenințări la adresa securității mondiale.....	8
1.4 Noile amenințări la adresa securității din perspectivă europeană.....	10
1.5 Posibile soluții la noile provocări.....	11
1.6 Obiective strategice pentru securitatea europeană.....	12
2. Politica Europeană de Securitate și Apărare – elemente precursore, concepte fundamentale și dinamică	14
2.1 De la Tratatul de la Bruxelles la Actul Unic European.....	14
2.2 Identitatea Europeană de Securitate și Apărare a NATO și evoluția UEO.....	16
2.3 Politica Externă și de Securitate Comună și Politica Europeană de Securitate și Apărare.....	18
2.4 Relația NATO-UEO-UE.....	21
2.5 Dinamica PESA.....	25
2.6 PESC, PESA și viitoarea Constituție Europeană.....	33
<i>Extinderea misiunilor Petersberg.....</i>	<i>35</i>
<i>Agenția Europeană pentru Dezvoltarea Capacităților de Apărare, Cercetare, Achiziții și Armamente</i>	<i>35</i>
<i>Cooperarea structurată.....</i>	<i>36</i>
<i>Cooperarea mai strânsă în sfera apărării reciproce și clauza de solidaritate.....</i>	<i>37</i>
2.7. Parteneriatul Euro – Mediteranean și PESA	38
<i>Procesul de pace din Orientul Mijlociu</i>	<i>39</i>
2.8. Perspective europene de guvernare a riscurilor de securitate prin activități spațiale.....	41
2.8.1 <i>Considerații generale</i>	<i>41</i>
2.8.2 <i>Motivațiile strategice ale guvernării riscurilor prin satelit</i>	<i>42</i>
2.8.3 <i>Potențiale componente ale politicii europene spațiale</i>	<i>43</i>
2.8.4 <i>Prevederile viitoarei Constituții Europene.....</i>	<i>47</i>
3. Politica de securitate și apărare a României din perspectiva PESC și PESA	48
3.1 Poziția României față de Politica Externă și de Securitate Comună	48
3.2 Evaluarea UE privitoare la modul de raportare a României la Politica Externă și de Securitate Comună	50

3.3 Poziția României față de Politica Europeană de Securitate și Apărare Comună	51
3.4 Documente definitorii pentru politica de securitate și apărare a României.....	55
3.4.1. <i>Prevederile Programului de Guvernare pe perioada 2001 – 2004 în domeniul apărării naționale.....</i>	55
3.4.2 <i>Strategia de Securitate Națională a României</i>	56
3.4.3 <i>Strategia Militară a României.....</i>	61
3.4.4 <i>Carta Albă a Securității și Apărării Naționale</i>	63
3.4.5. <i>Modificarea Constituției României în contextul aderării la Uniunea Europeană și a adoptării unei Constituții Europene</i>	65
3.5. Cooperarea inter-agenții în prevenirea și gestionarea crizelor	69
3.6. Importanța Parteneriatului Operațional Intensificat.....	71
3.7 Integrarea graduală	72
3.8 Operațiunile de menținere a păcii sub egida OSCE și a ONU	72
3.9 Controlul armamentelor	73
3.10. Relația România – PESA în perspectiva evoluției relațiilor transatlantice.....	73
3.11. Scenarii posibile privitoare la PESA și evoluția relațiilor transatlantice și raportarea României la acestea	74
Concluzii și recomandări.....	77

1. Noul mediu internațional de securitate din perspectivă europeană

1.1 Privire de ansamblu

Perioada de pace și stabilitate fără precedent pe care o traversează Europa la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI se datorează existenței Uniunii Europene. Ea este cea care a generat nu doar un nivel ridicat de dezvoltare economică pe continent, ci și o nouă abordare a securității, întemeiată pe soluționarea pașnică a disputelor și pe cooperarea internațională multilaterală prin intermediul unor instituții comune¹.

Desigur că un rol crucial în asigurarea securității europene l-a jucat SUA, atât prin sprijinul acordat integrării europene, cât și prin angajamentele de securitate față de Europa luate în cadrul NATO.

Prin contrast cu aceste evoluții pozitive din vestul continentului, în alte părți ale Europei, și mai ales în Balcani, s-au înregistrat după 1990 o suită de crize, care s-au derulat în contextul reșezărilor geopolitice ce au urmat sfârșitului războiului rece. O caracteristică esențială a acestora a fost aceea că ele au avut loc cel mai adesea în interiorul statelor și mai puțin între acestea. În această perioadă forțe militare provenind din Europa au fost trimise în străinătate mai mult decât în orice altă perioadă, inclusiv în regiuni precum Afganistan, Republica Democrată Congo sau Timorul de Est.

La nivel mondial încheierea războiului rece a determinat, cel puțin din punct de vedere militar, trecerea la o lume unipolară, în care SUA dețin o poziție dominantă, la foarte mare distanță de orice alt stat. Cu toate acestea, experiența perioadei 1990 – 2004 a arătat că nici un stat, nici măcar o superputere precum SUA, nu poate aborda problemele globale de securitate de unul singur.

În acest context, după 1990 și, mai ales, după 1998, Uniunea Europeană a dat un nou impuls eforturilor de întărire a securității și de definire a dimensiunii de apărare la nivel european. Dezvoltarea unei politici externe și de securitate comune a inclus și ideea definirii unei politici comune de apărare, menționată în mod explicit în Tratatul de la Amsterdam.

În același timp, Uniunea Europeană s-a arătat tot mai mult preocupată de finalizarea propriilor reforme instituționale interne, mai ales în contextul extinderii, precum și de finalizarea dezbaterilor pe tema construcției politice ce va defini viitorul Europei. Aceste dezbateri, cel puțin cele determinate de discutarea proiectului Constituției Europene, au șanse rezonabile de a fi finalizate în prima jumătate a anului 2004.

Începând cu 1 mai 2004, Uniunea Europeană se definește ca o uniune de 25 de state, reunind circa 450 de milioane de locuitori și producând circa 25% din PIB-ul mondial. Devenită actor economic global, UE va trebui să participe mai substanțial și la mecanismele de asigurare a securității globale, chiar dacă formele concrete ale acestei implicări pentru moment nu sunt încă clar precizate.

¹Javier Solana, *A secure Europe in a better world*, Thessaloniki European Council, June 20, 2003, la <http://www.eu.int/oresdata/EN/reports/76255.pdf>.

La nivel global se poate spune că mediul internațional de securitate a evoluat după 1990 în sensul creșterii complexității și interdependențelor din relațiile internaționale. Drept urmare, stabilitatea internațională nu poate fi astăzi concepută decât în baza cooperării pe multiple planuri la nivelul comunității internaționale, și, mai ales, prin intermediul dialogului în cadru instituționalizat, prin creșterea implicării marilor organizații internaționale în definirea stării de securitate a lumii².

În anii '90 cooperarea și dialogul instituționalizat s-au manifestat mai ales la nivelul următoarelor organizații:

- la nivelul NATO, care a deținut un rol esențial în întărirea securității euroatlantice după încheierea războiului rece. NATO a deschis și dezvoltat parteneriatul politico-militar, cooperarea și dialogul consolidat cu fostele state adversare, inclusiv România; a manifestat interes și receptivitate pentru primirea de noi membri; și-a demonstrat angajamentul de a contribui la prevenirea conflictelor și managementul crizelor, inclusiv prin operațiuni în sprijinul păcii (de exemplu în Balcani).
- la nivelul ONU, mai ales prin intermediul Consiliului de Securitate, care a deținut un rol important în dialogul internațional pe tema securității și stabilității mondiale. Această importanță a fost confirmată și de conferirea, în anul 2001, a Premiului Nobel pentru Pace Organizației Națiunilor Unite și secretarului său general.
- la nivelul OSCE, care a reprezentat cea mai cuprinzătoare instituție regională de securitate (incluzând toate statele europene, Canada și S.U.A.), și care a jucat un rol semnificativ în promovarea păcii și stabilității, în întărirea securității prin cooperare și în promovarea democrației și drepturilor omului în întreaga Europă. OSCE s-a manifestat vizibil mai ales în domeniile diplomației, prevenirii conflictelor, managementului crizelor și reabilitării post-conflict.

După încheierea războiului rece mediul internațional de securitate a fost caracterizat de o deschidere tot mai mare pe multiple planuri. Ca urmare a dezvoltării fluxurilor comerciale și de investiții internaționale, a evoluțiilor din tehnologie și a răspândirii democrației, un număr sporit de state, națiuni și popoare a beneficiat după 1990 de binefacerile libertății și prosperității.

Aceste evoluții pozitive au avut însă drept corolar și o mai mare implicare a unor grupări și formațiuni non-statale în afacerile internaționale. Totodată, multe probleme anterioare au rămas nerezolvate, iar altele s-au acutizat. Astfel, conflictele regionale au continuat să rămână o sursă de instabilitate semnificativă și să influențeze negativ activitățile economice. Zone de conflict cum ar fi cele din Kașmir, Peninsula Coreeană sau Orientul Mijlociu au influențat atât direct, cât și indirect, interesele Uniunii Europene.

Aceste circumstanțe internaționale reclamă noi reguli în domeniul securității internaționale. Redefinirea regulilor privind securitatea internațională după prăbușirea ordinii bipolare ridică însă numeroase probleme, nu doar de ordin practic, ci chiar și de ordin conceptual, inclusiv pentru SUA, aflate deocamdată în poziția de singură superputere.

² Vezi *Strategia de Securitate Națională a României*, secțiunea consacrată mediului internațional de securitate, la <http://www.mapn.ro/strategiasecuritate/strategsecuritmediul.html>.

Aceste dificultăți sunt determinate de mai mulți factori:

- mediul internațional a devenit mult mai dinamic și mai complex decât în perioada războiului rece;
- lipsa unui consens privind modul de abordare a securității internaționale a permis manifestarea diverselor grupuri de interese la toate nivelurile, astfel încât nu au putut fi elaborate politici consistente;
- datorită proliferării accesului la informații în timp real (așa-numitul „efect CNN”) liderii politici trebuie să ia de multe ori decizii de moment care nu permit evaluări mai profunde;
- multiplicarea instituțiilor specializate la nivel național și internațional care abordează problemele din unghiuri specifice și determină analize și decizii fragmentate;
- lipsa unui „model de securitate” rezonabil și acceptabil pentru majoritatea țărilor lumii a favorizat reacții ad-hoc și abordări punctiforme.

Din punct de vedere practic, la începutul secolului XXI actorii cu impact global în domeniul securității sunt SUA, Europa, Rusia, China și Japonia. O viziune interesantă este cea a lui Zbigniew Brzezinski care consideră că esența noii structuri de securitate a lumii se află în relația dintre SUA și Eurasia (care cuprinde pe lângă Europa, toate celelalte țări enunțate mai sus)³. În cadrul acestei relații se pot identifica două triunghiuri de putere eurasiatică:

- SUA, Europa, Rusia;
- SUA, China, Japonia.

Observația cea mai pertinentă referitoare la cele două triunghiuri de putere este aceea că, în fiecare din ele, una din puteri (Europa și, respectiv, Japonia) mizează clar pe ideea de stabilitate și securitate internațională, în vreme ce câte una din celelalte puteri (China și respectiv Rusia) rămân deschise și interesate în eventuale mutații geopolitice.

Un alt punct pertinent de vedere, complementar celui anterior, consideră că la originea „noii schisme mondiale” s-ar afla tensiunea dezvoltată între două „câmpuri” diferite de putere, întemeiate pe principii opuse de organizare: pe de o parte Statele Unite ale Americii, adeptele ale unipolarității, pe de altă parte ceilalți actori majori ai scenei internaționale – Uniunea Europeană, Rusia, China, Japonia – adepți ai multipolarității⁴.

Din perspectiva anului 2004, mediul internațional de securitate este caracterizat și de o ștergere a granițelor dintre amenințările cu caracter intern și cele cu caracter extern.

Globalizarea, manifestată prin accentuarea interdependențelor multiple dintre state, precum și prin liberalizarea fluxurilor mondiale de mărfuri, servicii, capital și informații a făcut ca riscurile interne și externe să se poată genera și potența în mod reciproc.

Pe fondul unei creșteri a gradului de complexitate și de impredictibilitate al amenințărilor internaționale, îmbunătățirea mediului de securitate internațional impune ca măsurile interne de management al crizelor să fie mai bine coordonate, iar schimbul de informații strategice între statele implicate să se producă în timp real.

După 11 septembrie 2001 și 11 martie 2004, mai mult ca oricând, riscurile la adresa mediului internațional de securitate și, în primul rând, cele legate de proliferarea terorismului

³ Zbigniew Brzezinski (ed.), *The Geostrategic Triad – Living with China, Europe and Russia*, The Center for Strategic and International Studies Press, The CSIS Press, Washington, DC, 2001.

⁴ Vezi prefața lui Adrian Pop la volumul elaborat de Beaumarchais Center for International Research, *Puteri și influențe*, Editura Corint, București, 2001, p. 7.

și a armelor de distrugere în masă se cer a fi combătute printr-o cooperare flexibilă, multilaterală, echilibrată și consecventă între state, care să includă măsuri vizând eliminarea progresivă a cauzelor producerii lor.

1.2 Evoluția conflictelor internaționale după 1990

În perioada 1990-2000, au avut loc, pe plan mondial, un număr de 56 de conflicte armate majore, localizate în 44 de zone diferite. Cele mai multe dintre aceste conflicte s-au produs în perioada 1990-1994, când numărul anual al conflictelor armate majore s-a situat între 30 și 33, iar cel mai mic număr de conflicte s-a înregistrat în anii 1996 și 1997, cu 23, respectiv 19 conflicte⁵.

Din totalul menționat mai sus, pentru perioada 1990–2000, doar 3 conflicte au avut un caracter interstatal: conflictul dintre Irak și Kuwait (1990); conflictul dintre India și Pakistan (2000); și conflictul dintre Eritrea și Etiopia (2000).

În celelalte 53 de cazuri a fost vorba de conflicte interne, determinate de lovituri de stat sau de expediții militare vizând cucerirea unui anumit teritoriu. Într-un număr de 14 cazuri s-a consemnat și intervenția unor forțe străine în sprijinul uneia dintre părți.

Anul 2001 a fost marcat de atacul terorist asupra New York-ului, urmat de atacarea grupărilor religioase talibane din Afganistan de către o coaliție internațională condusă de SUA. Operațiunile militare internaționale au continuat în Afganistan în anii 2002 – 2003, fără a se putea cunoaște data încheierii acestora. Anul 2002 a cunoscut la nivel mondial 37 de războaie, toate fiind în principiu războaie civile, dar implicând adesea și forțe aparținând altor state⁶.

⁵ Vezi *Armed Conflicts Report 2001*, Project Ploughshares, Waterloo, Ontario, 2002.

⁶ Ernie Regehr, *Introduction*, în *Armed Conflicts Report 2003*, Project Ploughshares, Waterloo, Ontario, 2004.

Figura 1.

La rândul său, anul 2003 a cunoscut episodul militar al atacării preventive a Irakului, ce s-a constituit într-una din primele materializări ale conceptului atacului preventiv enunțat în noua Strategie de Securitate Națională a SUA, dată publicității la 20 septembrie 2002. Efectele acestui episod a fost triple. Pe de o parte, el a condus la înlăturarea regimului opresiv, de dictatură militară, a lui Saddam Hussein. Pe de altă parte, el a „inflamat” o regiune și așa deosebit de sensibilă și a repus în discuție tensiunile pe un plan mai larg dintre lumea musulmană și Occident. Nu în ultimul rând, ideea de „atac preventiv” a creat un precedent potențial periculos, deoarece și alte state ar putea invoca în viitor un asemenea argument pentru a justifica recurgerea la folosirea forței.

Conflictele menționate au prezentat o serie de trăsături specifice, între care menționăm:

- producerea de victime în rândurile civililor, chiar dacă acest lucru a îmbrăcat explicația aparent obiectivă a „victimelor colaterale”. Din 1990 circa 4 milioane de oameni au pierit în războaie, 90 % dintre ei fiind civili. Pe de altă parte, peste 18 milioane de oameni din întreaga lume și-au părăsit locuințele sau țările de origine din cauza conflictelor. În conflictele armate din perioada de după 1990 între 65- 90% dintre victime au fost victime civile, respective necombatanți (din care 35% au fost femei și bărbați sub 16 ani sau peste 50 de ani);
- escaladarea confruntărilor armate dintre triburi, grupări religioase sau etnice, datorită, în special, erodării structurilor statale. Aceste confruntări au condus la amenințări implicite sau explicite de către anumite grupuri de interese sau chiar de către unele autorități centrale, scopurile acestor tipuri de conflicte fiind mai puțin militare și mai mult orientate spre scopuri și interese ale unor comunități locale;
- creșterea riscului înarmării și implicării copiilor în operațiuni de tip militar;
- creșterea volumului comerțului internațional cu arme convenționale, în special arme mici și ușoare, și „migrarea” acestora spre noi agenți conflictuali, adesea nedispuși să respecte regulile de export internaționale în domeniu;
- creșterea riscului utilizării (mai ales în scopuri teroriste) a substanțelor radioactive (bombe murdare), substanțelor biologice sau chimice;
- proliferarea conflictelor generate de competiția pentru controlul surselor de petrol și gaze, alocarea rezervelor limitate de apă ale unor râuri care traversează mai multe țări sau pentru monopolul exportului unor materii prime și minerale;⁷
- apariția unui risc nuclear explicit datorită programului de înarmare nucleară al Coreei de Nord.

1.3 Noile amenințări la adresa securității mondiale

⁷ Michael T. Klare, *The New Landscape of Global Conflict*, Henry Holt, New York, 2001; idem, „The Geography of Conflict”, în *Foreign Affairs*, Vol. 80, No. 3, May/June 2001, pp. 49-61.

După 1990, odată cu încheierea războiului rece și a dispariției structurii de putere bipolară a lumii, un număr tot mai mare de țări sau formațiuni structurate pe diferite criterii (etnice, religioase, istorice, etc.) au avut acces din ce în ce mai mare la arme perfecționate, de la dispozitive de lansare a rachetelor, până la arme chimice sau bacteriologice.

Pe de altă parte, sfârșitul războiului rece și colapsul Uniunii Sovietice și a Tratatului de la Varșovia au făcut ca atât cadrul conflictelor, cât și cel al comerțului internațional cu arme să se schimbe în mod semnificativ. Aceste mutații au determinat unele guverne și grupări armate să-și asigure în mod independent securitatea națională, fie prin producția și comercializarea armelor, fie prin alianțe politice și militare. Totodată a început să se manifeste pe o scară fără precedent terorismul internațional, simbolizat prin atacul din 11 septembrie 2001 asupra turnurilor gemene (*Twin Towers*) din complexul *World Trade Center* din New York.

Se poate spune că a avut loc o „liberalizare” a pieței mondiale a armamentului ce a condus la escaladarea comerțului ilegal cu arme. „Liberalizarea” pieții în sfera apărării și securității a condus și la descentralizarea conducerii și controlului forțelor armate în multe țări, precum și la alimentarea artificială a unor conflicte armate în multe regiuni ale lumii.

Expansiunea comerțului mondial cu arme din primul deceniu al secolului XXI se datorează, între altele, tocmai surplusului de arme existent la momentul încheierii războiului rece.

După 1990, noile amenințări au cuprins un spectru larg de tensiuni și riscuri, precum și o gamă variată de manifestare a acestora, cum sunt:

- tensiunile etnice;
- traficul de droguri, substanțe radioactive și ființe umane;
- criminalitatea organizată transfrontalieră;
- instabilitatea politică a unor zone;
- reîmpărțirea unor zone de influență;
- proliferarea entităților statale slabe, așa-numitele „state eșuate” (*failed states*), caracterizate prin administrații ineficiente și corupte, incapabile de a oferi propriilor cetățeni beneficiile asociate gestionării în comun a treburilor publice;

O nouă categorie de riscuri sunt cele asimetrice, netradiționale, ce pot consta în acțiuni armate și non-armate deliberate, având ca obiectiv afectarea securității naționale prin provocarea de consecințe directe ori indirecte asupra vieții economico-sociale a unei țări. Între riscurile de acest tip se pot enumera⁸:

- terorismul politic transnațional și internațional, inclusiv sub formele sale biologice și informatice;
- acțiuni ce pot atenta la siguranța sistemelor de transport intern și internațional;
- acțiuni individuale sau colective de accesare ilegală a sistemelor informatice;
- acțiuni destinate afectării imaginii unei țări în plan internațional;
- agresiunea economico-financiară;
- provocarea deliberată de catastrofe ecologice.

La originea multor conflicte s-au aflat conducerea ineficientă, corupția, abuzul de putere, instituțiile slabe și lipsa de răspundere care au erodat credibilitatea statelor și au condus la

⁸ *Strategia de Securitate Națională a României*, la <http://www.mapn.ro/strategiasecuritate>.

insecuritate regională. Din acest punct de vedere, în prezent mai multe țări și regiuni riscă să fie prinse într-o spirală a conflictului, insecurității și sărăciei.

Un risc de tip nou, a cărui recrudescență a fost reiterată la începutul anului 2004⁹, se referă la modificările drastice de climă pe care oamenii de știință le prevăd pentru următoarele decenii. Acestea pot determina mișcări sociale sau pot intensifica migrațiile, în unele scenarii ele putând conduce chiar la conflicte de tip militar.

Un factor de risc îl poate reprezenta și dependența energetică. Europa este cel mai mare importator mondial de petrol și gaze naturale, majoritatea furnizorilor aflându-se în zona Golfului, în Rusia sau în Africa de Nord. Dacă în prezent importurile acoperă 50% din necesarul de energie, în 2030 acest procent va crește la 70%.

1.4 Noile amenințări la adresa securității din perspectivă europeană

Uniunea Europeană nu pare a fi în prezent amenințată de conflicte de tip clasic, constând în atacuri armate pe scară largă, în schimb o serie de alte amenințări se profilează la orizont, fiecare dintre ele fiind greu predictibile și relativ difuze, ceea ce le face, într-un fel, mult mai greu de contracarat.

Din punct de vedere european, trei dintre aceste amenințări sunt de remarcat în mod special:

- **Terorismul internațional**, care reprezintă o amenințare strategică. Acest nou tip de terorism este legat de mișcări religioase fundamentaliste care au cauze deosebit de complexe. Dincolo de riscurile imediate, terorismul amenință deschiderea și toleranța specifice societăților democratice. Noul tip de terorism diferă de cel din deceniile precedente deoarece pare a fi interesat de utilizarea violenței nelimitate și de producerea de pierderi masive. O consecință a acestei abordări este interesul manifestat de reprezentanții acestui nou tip de terorism pentru armele de distrugere în masă. Pentru acest tip de terorism, exemplificat de rețeaua Al-Qaeda, Europa este atât o țintă, cât și o bază de lansare a atacurilor.
- **Proliferarea armelor de distrugere în masă** reprezintă o altă importantă amenințare contemporană la adresa păcii și securității țărilor și popoarelor. Până la începutul anilor '90 tratatele internaționale și controlul exporturilor strategice au determinat o limitare a răspândirii acestor arme, dar în prezent are loc o diseminare periculoasă a acestora, mai ales în zona Orientului Mijlociu. Răspândirea tehnologiei rachetelor purtătoare va amplifica instabilitatea și va crea Europei o serie de riscuri suplimentare. Riscurile deosebite determinate de acest tip de amenințare rezidă în faptul că prin intermediul armelor de distrugere în masă un grup terorist de mici dimensiuni poate provoca pierderi care anterior nu puteau fi cauzate decât de armate ale unor state naționale.
- **Existența unor structuri statale slabe (*failed states*) și amplificarea crimei organizate**. În unele părți ale globului (Somalia, Liberia, Afganistan, Bosnia și Herțegovina, Serbia și Muntenegru, Kosovo, etc) existența unor structuri statale slabe, conflictele civile și accesul la arme au determinat întărirea pozițiilor crimei organizate. Aceste situații sunt amenințări la adresa securității, prin sprijinirea traficului de droguri

⁹ Mark Townsend, Paul Harris, "Now the Pentagon Tells Bush: Climate Change Will Destroy Us", în *The Observer*, February 22, 2004.

sau a celui de ființe umane. Multe din aceste amenințări la adresa securității Europei sunt localizate în Balcanii Occidentali sau Europa Răsăriteană, sau au drept căi de acces Balcanii, Europa de Est și Asia Centrală.

1.5 Posibile soluții la noile provocări

Ca răspuns la aceste noi pericole și amenințări, statele lumii, în primul rând statele cu potențial militar semnificativ, au în vedere noi principii de organizare a securității regionale și globale care să se constituie în noi oportunități de pace bazate pe:

- democrație;
- guvernare eficientă;
- respectarea legilor.

Dreptul la autoapărare și la autodeterminare, sunt drepturi bine definite în reglementările internaționale, iar recurgerea la arme în aceste scopuri este o practică multimilenară. În noile abordări privind asigurarea securității regionale și globale s-a considerat însă că trebuie să existe o strânsă legătură între globalizare și securitatea internațională, pe de o parte, și între democratizare și respectarea drepturilor omului și ale minorităților, pe de altă parte.

Ca răspuns la amplificarea numărului conflictelor și a creșterii riscurilor terorismului internațional a devenit clar că democrația secolului XXI trebuie să includă și asigurarea unui cadru mondial de coexistență pașnică.

Democrația, guvernarea eficientă și respectarea legilor, în calitate de noi principii ale securității globale, presupun ca relațiile dintre state să țină cont de existența unor interese divergente, fără a face apel la utilizarea forței ca metodă de rezolvare a conflictelor.

După 1990, dar mai ales odată cu începutul secolului XXI, prevenirea conflictelor și asigurarea păcii mondiale au fost și continuă să rămână prioritățile forumurilor Organizației Națiunilor Unite, ale Grupului G-8, ale Uniunii Europene sau ale Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). Numai în anul 2000 problemele securității globale au constituit prioritatea agendelor de lucru a trei conferințe ONU și a mai multor conferințe internaționale.

Oportunitățile de definire a unui cadru stabil și pașnic de dezvoltare a statelor lumii în cadrul economiei mondiale sunt susținute de mai multe procese de reasezare a raporturilor de forțe pe plan mondial:

- procesul de cristalizare și manifestare a Europei ca un centru de putere și stabilitate;
- definirea unor noi dimensiuni ale relațiilor de asigurare a securității dintre Uniunea Europeană și NATO, pe de o parte, și între aliații europeni și SUA în cadrul NATO, pe de altă parte;
- interdependențele intereselor vitale ale statelor democratice din întreaga lume care nu pot prospera decât într-o lume lipsită de violență și conflicte.

În acest context devine tot mai evident faptul că interesele și obiectivele de securitate ale statelor pot fi realizate doar prin cooperare internațională, care să se manifeste nu numai în situații limită, precum cele create în urma atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001 și 11 martie 2004, ci și în modul de desfășurare curentă a relațiilor economice, sociale și financiare.

Contracurarea noilor amenințări presupune o nouă resolidarizare a statelor lumii în toate domeniile, prin stabilirea unor forme de acțiune conjugată a tuturor națiunilor care împărtășesc

interese și valori comune.

1.6 Obiective strategice pentru securitatea europeană

Față de noile provocări la adresa securității Europa poate aduce, atât direct, cât și indirect, un plus de stabilitate, deoarece riscurile apariției unei confruntări militare tradiționale pe continentul european s-au diminuat semnificativ.

Explicația acestei evoluții rezidă în două aspecte:

- interesele și obiectivele de securitate actuale ale statelor europene nu sunt generatoare de stări conflictuale, dimpotrivă ele favorizează cooperarea și solidaritatea;
- mediul de securitate internațional este influențat pozitiv de procesele de integrare europeană și euroatlantică, în fapt de extinderea comunității statelor care împărtășesc și promovează valorile democrației și economiei de piață, în contextul adâncirii colaborării regionale.

Față de amenințările de tip nou la adresa securității, Uniunea Europeană poate răspunde prin trei obiective strategice:

- **asigurarea stabilității și bunei guvernări în vecinătatea imediată.** Aceasta va implica extinderea zonei de securitate din jurul Europei și asigurarea că statele din această zonă (Europa de Est, Balcanii de Vest, statele din zona Mediteranei) sunt bine guvernate. Acest obiectiv va implica, totodată, continuarea și dezvoltarea implicării Europei în soluționarea conflictului arabo-israelian;
- **crearea unei ordini internaționale bazate pe un multilateralism eficace.** Într-o lume caracterizată de globalizare (amenințări globale, piețe globale, mijloace mass-media globale), securitatea și prosperitatea depind de existența unui sistem multilateral eficace. De aceea, unul dintre obiectivele Uniunii Europene trebuie să fie dezvoltarea unei societăți internaționale puternice, caracterizate de existența unor instituții internaționale eficiente, precum și de existența unei ordini internaționale bazate pe respectarea legilor, în primul rând a principiilor înscrise în Carta Organizației Națiunilor Unite. Calitatea societății internaționale depinde de calitatea guvernelor ce o compun. Cea mai bună apărare pentru securitatea europeană este dată de existența unei lumi formate din state democratice bine conduse. De aceea, răspândirea bunei guvernări, combaterea corupției și a abuzului de putere, instaurarea domniei legii și protejarea drepturilor omului sunt cele mai bune mijloace de a întări ordinea mondială. În acest context, un element important al acestei noi ordini internaționale este considerată a fi cooperarea transatlantică în cadrul NATO;
- **pregătirea unui răspuns la amenințările de tip nou.** Acest răspuns a inclus pachetul de măsuri antiteroriste adoptat după 11 septembrie 2001, sprijinirea măsurilor de neproliferare a armelor de distrugere în masă și asistarea statelor cu structuri slabe sau instabile din Balcani, Afganistan, Timorul de Est și Africa (Republica Democrată Congo). Identificarea unor răspunsuri la noile amenințări trebuie să pornească de la faptul că acestea survin adesea la mari depărtări, sunt mai dinamice și mai complexe. De aceea liniile de apărare vor trebui de multe ori să se afle în străinătate. Caracterul dinamic va necesita mutarea accentului pe prevenirea crizelor și a amenințărilor. Caracterul complex va necesita și soluții pe măsură care vor include controlul

exporturilor, presiuni economice, politice sau chiar militare. Uniunea Europeană dispune de toate instrumentele pentru adoptarea unor astfel de soluții complexe.

Pentru ca politica de securitate și apărare a Uniunii Europene să devină mai eficace este necesar ca Uniunea Europeană să devină mai activă în urmărirea obiectivelor sale prin mijloace civile sau militare, mai coerentă prin unirea eforturilor și prin asigurarea unității de comandă în caz de criză, mai capabilă prin alocarea unor resurse mai mari, evitarea duplicărilor, coordonarea mai bună a resurselor existente.

În realizarea obiectivelor sale de securitate și apărare Uniunea Europeană nu va putea face abstracție de necesitatea menținerii unor relații privilegiate cu SUA.

În același timp însă, Uniunea Europeană va trebui să își dezvolte colaborarea cu alți actori importanți de pe scena mondială. În acest sens se vor dezvolta relații strategice cu Rusia, Japonia, China, Canada și India, fără ca vreuna din aceste relații să aibă un caracter de exclusivitate.

Totodată, Uniunea Europeană va trebui să manifeste deschiderea necesară pentru dezvoltarea unor parteneriate active cu orice țară care îi împărtășește scopurile și valorile și care e gata să acționeze pentru apărarea acestora. Prin această abordare Uniunea Europeană poate contribui semnificativ la realizarea unei sistem de securitate multilateral care să permită edificarea unei lumi mai prospere, mai echitabile și mai sigure.

2. Politica Europeană de Securitate și Apărare – elemente precursore, concepte fundamentale și dinamică

2.1 De la Tratatul de la Bruxelles la Actul Unic European

O primă etapă a proiectului unei Europe a apărării a fost marcată de semnarea, la 17 martie 1948, a Tratatului de apărare colectivă de la Bruxelles, de către cinci țări vest-europene: Franța, Marea Britanie, Belgia, Luxemburg, și Olanda. Evoluția ulterioară a proiectului a fost însă influențată și chiar modelată, în bună măsură, de înființarea, la 4 aprilie 1949, a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord.

La începutul anilor '50, SUA au elaborat planul reînarmării R.F. Germania, ceea ce a stârnit opoziția vehementă a Franței. Pentru a înlătura temerile pe care le-ar fi provocat, la numai câțiva ani de la sfârșitul celei de a doua conflagrații mondiale, restaurarea unei armate germane, și a ancora ferm reînarmarea R.F.G. în proiectul construcției europene, Franța a venit, în octombrie 1950, cu un contra-proiect, așa-numitul plan Pleven: cel al constituirii unei Comunități Europene de Apărare (*European Defence Community*). Comunitatea Europeană de Apărare (CEA) trebuia să fie un pandant în sfera apărării a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO), creată la 18 aprilie 1951. După dezbateri aprinse și negocieri susținute, în mai 1952 tratatul care trebuia să instituie CEA a fost semnat de către cele șase state fondatoare ale CECO – Franța, Belgia, Olanda, Luxemburg, Italia și R.F. Germania. Proiectul CEA preconiza instituirea unei armate europene deplin integrate (cu uniformă comună și steag propriu), compusă din 40 de divizii (14 franceze, 12 germane, 11 italiene și 3 din țările Beneluxului), având în fruntea sa un ministru european al apărării. Totodată, în septembrie 1952, au fost inițiate negocieri menite a implementa articolul 38 al tratatului CEA, ce stipula necesitatea instituirii unui control democratic consolidat asupra noii comunități. Noul proiect trebuia să ia forma unei Comunități Politice Europene (*European Political Community*), întemeiată pe un sistem de organe comune de luare a deciziilor.

Dacă ar fi fost transpuse în practică, cele două noi preconizate comunități europene ar fi avut drept rezultat un grad de integrare europeană apropiat celui al unei confederații. Însă la 30 august 1954 Adunarea Națională a Franței (Parlamentul francez) a refuzat de a ratifica tratatul ce instituia Comunitatea Europeană de Apărare, în aceste condiții atât proiectul CEA cât și cel înrudit acestuia, al unei Comunități Politice Europene, căzând în desuetudine¹.

Ulterior, la 23 octombrie 1954, în urma semnării Acordurilor de la Paris, ce modificau Tratatul de la Bruxelles pentru a permite Germaniei Federale să participe la Alianța Nord-

¹ Charlotte Bretherton and John Vogler, *The European Union as a Global Actor*, Routledge, London and New York, 1999, p. 200. Vezi, de asemenea, Vitaly Zhurkin, *European Security and Defence Policy: Past, Present and Probable Future*, la <http://www.iip.at/publications/ps/0303zhurkin.html> și *New Historical Literature: European Defence Community, European Political Economy and the Beyen Plan (1950-1954)*, la <http://www.let.leidenuniv/history/rtg/res1/edc.html#epc>.

Atlantică în condiții acceptabile pentru vecinii săi, celor cinci țări semnatare ale Tratatului de la Bruxelles li s-au adăugat două state vest-europene foste inamice în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, Italia și Germania (Federală), noua organizație primind denumirea de Uniunea Europei Occidentale (UEO).

În conformitate cu Acordurile de la Paris, obiectivele organizației nou create erau: promovarea drepturilor fundamentale ale omului și a celorlalte principii proclamate prin Carta Națiunilor Unite; apărarea democrației; întărirea legăturilor economice, sociale și culturale; constituirea în Europa Occidentală a unei baze solide pentru reconstrucția economiei europene; oferirea de asistență militară statelor membre supuse agresiunii; și promovarea unității și încurajarea integrării progresive a Europei. Articolul V al tratatului fondator al UEO preciza că „În cazul în care una din Înaltele Părți Contractante ar fi obiectul unei agresiuni armate în Europa, celelalte îi vor acorda, conform Cartei Națiunilor Unite, ajutor și asistență prin toate mijloacele care le stau în putință, militare și de altă natură”. La rândul său, articolul IV stipula că „Părțile Contractante și organele stabilite de ele vor lucra în strânsă cooperare cu NATO”. Aceste două articole au ghidat participarea membrilor UEO la proiectul apărării comune și la activitățile NATO.

Ulterior, în 1961, politicianul francez Christian Fouchet a propus crearea unei Uniuni Politice Europene, guvernată de principii interguvernamentale, pentru coordonarea politicilor externe ale statelor membre, o Comisie *Politică* Europeană urmând a-și avea sediul la Paris. Planul Fouchet a fost respins de partenerii comunitari ai Franței, fiind perceput ca un complot gaullist pentru subminarea Comunităților Europene (CE).

De asemenea, în perioada imediat următoare intervenției în forță a trupelor Tratatului de la Varșovia ce a pus capăt experimentului reformist al „primăverii de la Praga” (august 1968), ministrul britanic al Apărării, Denis Healey, susținut de cel de Externe, Stewart, a propus „constituirea unui „nucleu european” sau a unei „entități europene” în cadrul NATO, considerând că Europa Occidentală poate să-și asigure, la un cost acceptabil, o apărare și un factor de descurajare adecvat (...) să-și dobândească o identitate proprie”. Preconizat la sfârșitul anului 1968 și începutul anului 1969, „nucleul european” ce urma să se constituie în sânul NATO ar fi trebuit să se întemeieze, în viziunea de atunci a Londrei, pe cooperarea strânsă dintre Marea Britanie și R.F. Germania².

În cele din urmă, recunoașterea faptului că proiectul construcției europene va fi incomplet fără o dimensiune de politică externă și securitate, a generat Comunicatul final al summitului de la Haga (1-2 decembrie 1969) al șefilor de stat și guvern ai Comunității Europene, ce reafirma imperativul consolidării legăturilor politice dintre membrii săi. Pe această bază, în anul următor, la reuniunea miniștrilor de externe ai țărilor membre ale Comunității Europene de la Luxemburg (20 iulie 1970), a fost prezentat raportul Davignon, ce marca începutul Cooperării Politice Europene (CPE). La baza acesteia, raportul așeza trei principii fundamentale: conferirea unei forme tangibile voinței de uniune politică a țărilor membre; introducerea în sfera politică a unor dezvoltări similare politicilor comune deja implementate în alte sfere ale integrării; și asumarea de către Europa a responsabilităților mondiale corespondente rolului său crescând și coeziunii sale sporite. Cooperarea viza

² Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (AMAE), fond Problema 23/9V3, vol. 3/1969, f. 54-61.

exclusiv sfera politicii externe, fiind menită a facilita, într-o vreme când preferințele americane dominau politica externă occidentală, schimbul de opinii între miniștrii europeni de externe și armonizarea pozițiilor acestora și a consolidarea, pe această cale, solidaritatea statelor membre în probleme majore de politică internațională³. Între altele, raportul Davignon propunea miniștrilor de externe elaborarea unui al doilea raport care să evalueze rezultatele obținute prin procesul de consultare politică dintre țările membre. Ulterior, Declarația summitului de la Paris din 21 octombrie 1972, solicită, în paragraful 14, elaborarea acestui raport până la data de 30 iunie 1973. Drept urmare, la 23 iulie 1973, la reuniunea de la Copenhaga a șefilor de state sau guverne ale Comunităților Europene a fost prezentat al doilea raport Davignon asupra cooperării politice, ce sublinia necesitatea ca Europa să se prezinte ca o entitate distinctă pe arena mondială, mai ales în negocierile internaționale, să identifice poziții comune asupra marilor probleme ale vieții internaționale și să țină seama de consecințele acestora asupra politicii internaționale. Un deceniu mai târziu, Declarația solemnă a summitului Consiliului European de la Stuttgart (19 iunie 1983) marca o serie de pași înainte în sfera CPE printr-un șir întreg de decizii referitoare la: intensificarea consultării dintre statele membre; dezvoltarea progresivă și definirea unor principii și obiective comune și identificarea unor interese comune; coordonarea pozițiilor statelor membre privitoare la aspectele politice și economice ale securității; și cooperarea mai strânsă dintre misiunile diplomatice ale acestora în țări terțe⁴. Pe ansamblu, se poate spune că în perioada 1970-1986 diplomația europeană occidentală a experimentat, prin intermediul CPE, un incipient proces de armonizare a pozițiilor în domeniul politicii internaționale, în baza unor acorduri informale, care nu au necesitat implementarea unor structuri permanente.

Actul Unic European, semnat la Luxemburg, în 1986, a consacrat oficial, prin unul din titlurile sale (III), cooperarea europeană în materie de politică externă și a înființat un Secretariat CPE. Cu toate acestea, Actul Unic nu făcea referire la o „politică externă comună”, păstrând o anumită ambiguitate în ceea ce privește repartizarea competențelor în domeniu între Comunitățile Europene și Cooperarea Politică Europeană.

2.2 Identitatea Europeană de Securitate și Apărare a NATO și evoluția UEO

Conceptul de Identitate Europeană de Securitate și Apărare (*European Security and Defence Identity*) a apărut și s-a dezvoltat în cadrul NATO, în a doua jumătate a anilor '80, pe fondul reactivării, după o lungă „hibernare”, în urma Declarației summitului UEO de la Roma, a Uniunii Europei Occidentale. Declarația de la Roma confirmă dorința celor șapte membri ai UEO de a coopera în interiorul organizației prin armonizarea punctelor de vedere asupra problemelor specifice legate de securitatea europeană. Astfel miniștrii apărării din țările

³ “Davignon Report on Political Cooperation, Luxembourg, 20 July 1970”, în *European Union Foreign, Security and Defence Policy. Basic Documents. Compiled and Edited by Dr. Călin-Radu Ancuța and Zsuzsa Bereschi*, Romanian Institute of International Studies “Nicolae Titulescu”, Bucharest, 2003, pp. 20-21. Vezi, de asemenea, John Peterson and Helene Sjursen, “Conclusion: The myth of the CFSP?”, în John Peterson and Helene Sjursen (eds.), *A Common Foreign Policy for Europe? Competing Visions of the CFSP*, Routledge, London and New York, 1998, pp. 170-171.

⁴ “The Solemn Declaration of Stuttgart, 19 June 1983”, în *European Union Foreign, Security and Defence Policy. Basic Documents*, pp. 26-27.

membre urmau să facă parte din Consiliul UEO. Se propunea, totodată, revigorarea activității Secretariatului General și dezvoltarea legăturilor dintre Consiliu și Adunarea Parlamentară. Având în vedere prerogativele NATO, statele membre au decis să orienteze organizația într-o direcție mai mult politică decât militară, care să conducă la armonizarea punctelor lor de vedere în domenii precum apărarea comună, controlul armamentelor și dezarmarea, efectele dezvoltării relațiilor Est-Vest asupra securității europene, contribuția Europei la întărirea Alianței Nord-Atlantice și implicațiile europene ale crizelor din alte regiuni ale lumii. Noile direcții de acțiune au modelat activitatea organizației și structura organismelor subsidiare ale UEO.

Revigorarea UEO a fost impulsionată și de Actul Unic European din 1986. Într-o primă formulare, conceptul de *Identitate Europeană de Securitate și Apărare* apare explicit formulat în acest document, prin dezvoltarea și aplicarea la sfera securității și apărării a ideii de identitate europeană, înscrisă în paragraful 14 din *Documentul asupra identității europene*, dat publicității la Copenhaga, la 14 decembrie 1973. Într-o formă mai elaborată, conceptul figurează în „Platforma UEO asupra intereselor europene de securitate”, adoptată la 27 octombrie 1987, la reuniunea Consiliului Ministerial al UEO de la Haga. Platforma exprima hotărârea aliaților europeni, membri ai UEO, de a institui un traiect european în sfera securității și apărării și a juca un rol activ în negocierile privitoare la securitatea europeană, până atunci dominate de cele două superputeri, SUA și URSS. Preambulul documentului preciza convingerea europenilor potrivit căreia „construcția unei Europe integrate va rămâne neterminată atâta timp cât ea nu va include securitatea și apărarea”. Iar documentul propriu-zis, împărțit în trei părți, preciza condițiile securității europene, țelurile abordării europene și politicile necesare implementării acestei abordări. Dintre acestea din urmă se remarcă, îndeosebi, afirmarea apăsată a intenției statelor membre ale UEO de a-și asuma deplin responsabilitățile ce le revin în sfera apărării comune, ceea ce face din Platformă documentul cel mai important ce a pavat calea dezvoltării ulterioare a UEO în „componenta de apărare” a UE – așa cum a fost descrisă organizația în Tratatul de la Maastricht (1992)⁵.

În prima jumătate a anilor '90 Uniunea Europei Occidentale a cunoscut un proces de consolidare, prin accesarea în organizație a Spaniei, Portugaliei (în 1990) și Greciei (în 1992), prin integrarea ca membri asociați în Consiliul UEO, a Islandei, Norvegiei și Turciei (în 1991), prin înființarea, sub impuls francez, a unor structuri instituționale permanente – Comitetul Militar, Institutul pentru Studii de Securitate de la Paris (1990), Centrul Satelitar de la Torrejon (1991), Celula de Planificare (1992), Grupul Vest-European de Armamente (*Western European Armaments Group*, WEAG, 1992) și Centrul Situațional (1995) – , precum și prin apariția forțelor multinaționale europene – EUROCORP (Corpul European), EUROFOR (Forța Europeană de Uscat), EUROMARFOR (Forța Maritimă Europeană), Grupul Aerian European, Divizia Centrală Multinațională, Forța Amfibie Britanico-Olandeză, etc⁶.

⁵ *A European strategic concept-defence aspects*, Working Paper submitted by Mr. Gubert, Rapporteur, Assembly of Western European Union, The Interparliamentary European Security and Defence Assembly, Defence Committee (Forty-ninth session), Paris, 6 October 2003, A/WEU/DEF (2003) 14, pp. 4-6.

⁶ J. Bryan Colleser, „Cum s-a strecurat apărarea în PESC: Uniunea Europei Occidentale (UEO) și identitatea apărării și securității europene (IASE), în Maria Green Cowles și Michael Smith, *Starea Uniunii Europene: Risc, reformă, rezistență, relansare*, Vol.5, Editura CLUB EUROPA, 2002, p. 391. Vezi și Giuseppe Spinelli, „EUROFOR. Una nuova forza per l'Europa”, în *Rivista Militare*, no. 3/1997, p. 57.

Un prim reper esențial în evoluția post-Război Rece a UEO l-a reprezentat reuniunea Consiliului UEO de la Bonn, din iunie 1992, care a decis extinderea spectrului de misiuni pe care le poate îndeplini UEO, dincolo de cele prevăzute de articolul V, privitor la apărarea colectivă. Denumite generic misiuni de tip Petersberg, după numele Declarației adoptate cu acest prilej (19 iunie 1992), aceste misiuni reunesc trei categorii: misiuni umanitare și de salvare; misiuni de menținere a păcii; și misiuni ale forțelor combatante de management al crizelor, inclusiv de impunere a păcii. Un al doilea reper fundamental în evoluția organizației l-a constituit adoptarea de către Consiliul Ministerial al UEO de la Madrid, la 14 noiembrie 1995, a unui document privitor la un concept comun de securitate europeană al țărilor actuale și viitoare ale UEO - „Securitatea europeană: un concept comun al celor 27 de țări UEO” (*European security: a common concept of the 27 WEU countries*). În baza argumentului potrivit căruia Uniunea Europei Occidentale lărgită (27 de state) se suprapune Uniunii Europene extinse de după anul 2007, iar amenințările la adresa securității și stabilității europene și deficiențele apărării europene la care făcea referire documentul din 1995 sunt valabile și azi, conceptul comun de securitate europeană adoptat al UEO de la Madrid este socotit azi adevăratul *precursor al conceptului strategic al UE*⁷. În sfârșit, o a treia etapă hotărâtoare de dezvoltare a UEO a reprezentat-o perioada anilor 1997-1998, când au fost făcuți pași hotărâtori în direcția consolidării cooperării europene în sfera industriei de apărare. Avem în vedere constituirea, în octombrie 1997, a Organizației Vest-Europene de Armamente (*Western European Armaments Organisation, WEAO*), ce reunea cei 13 membri de la acea dată ai Grupului Vest-European de Armamente (WEAG) – Belgia, Danemarca, Franța, Germania, Grecia, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Spania și Marea Britanie – și întemeierea, în septembrie 1998, de către Marea Britanie, Franța, Germania și Italia, a Organizației de Cooperare Comună în materie de Armament (*Organisation Conjointe de Cooperation en matiere d’Armement, OCCAR*), cu sediul la Bonn.

2.3 Politica Externă și de Securitate Comună și Politica Europeană de Securitate și Apărare

Conceptul Identității Europene de Securitate și Apărare s-a dezvoltat în strânsă corespondență cu alte două concepte, dezvoltate ulterior. Este vorba, în primul rând, de Politica Externă și de Securitate Comună – PESC (*Common Foreign and Security Policy – CFSP*), ce denumește un capitol distinct (Titlul V) al Tratatului de la Maastricht și care reprezintă unul din cei trei piloni ai construcției europene. În al doilea rând, este vorba de Politica Europeană de Securitate și Apărare – PESA (*European Security and Defence Policy, ESDP*) sau, respectiv, Politica Europeană de Securitate și Apărare Comună – PESAC (*Common European Security and Defence Policy, CESDP*) concept care a dobândit în ultimii ani tot mai multă substanță și care este parte componentă intrinsecă a PESC.

Premisele dezvoltării PESC și PESA au fost statuate de Tratatul privind Uniunea Europeană (1992), care stipulează la articolul J.4 a Titlului V că „Politica externă și de securitate comună înglobează toate problemele referitoare la securitatea Uniunii Europene, inclusiv stabilirea, în perspectivă, a unei politici de apărare comune, care ar putea conduce, în viitor, la o apărare comună”.

⁷ *A European strategic concept-defence aspects*, pp. 3, 6-8. Vezi, de asemenea, Charlotte Bretherton and John Vogler, *op. cit.*, p. 206.

Conform TUE (art. J.1.), obiectivele PESC sunt următoarele: salvagardarea valorilor comune, a intereselor fundamentale și a independenței Uniunii; consolidarea securității Uniunii și a statelor membre, sub toate formele; menținerea păcii și întărirea securității internaționale, în conformitate cu principiile Cartei Națiunilor Unite, precum și cu principiile Actului final de la Helsinki și obiectivele Cartei de la Paris; promovarea cooperării internaționale; dezvoltarea și consolidarea democrației și a statului de drept, precum și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale⁸.

Prevederile TUE în legătură cu PESC au fost revizuite în 1997, prin Tratatul de la Amsterdam. Cu această ocazie, pentru îmbunătățirea eficacității, profilului și vizibilității acestei politici s-a instituit funcția de Înalț Reprezentant al UE pentru PESC (art. J.8). Sarcina Înalțului Reprezentant al UE pentru PESC este aceea de a contribui la formularea, dezvoltarea și implementarea deciziilor politice ale țărilor membre și a reprezenta guvernele țărilor membre ale UE în discuții cu țări terțe. Dimpreună cu funcțiile de șef al Secretariatului General al Consiliului și secretar general al UEO, noua funcție a fost asumată, prin decizia Consiliului European de la Köln (iunie 1999), de către fostul secretar general al NATO, Javier Solana.

Într-o declarație anexată Tratatului de la Amsterdam, se stipula totodată înființarea, în cadrul Secretariatului General al Consiliului, a unei Unități de planificare politică și avertizare timpurie, sub autoritatea Înalțului Reprezentant, ca structură de expertiză care să faciliteze luarea rapidă a deciziilor. De asemenea, PESC beneficia din acel moment de noi instrumente juridice, strategiile comune, destinate punerii în practică a acțiunilor și pozițiilor comune. În plus, procedura de decizie întemeiată pe principiul abținerii constructive se aplica de acum înainte și problemelor vizate de PESC. Această prevedere permite luarea deciziilor în ciuda abținerii unuia sau mai multor state membre, atâta timp cât voturile lor ponderate nu depășeau o treime din totalul voturilor.

În procesul decizional al PESC este implicată o pleiadă întreagă de instituții comunitare: Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene, Comisia Europeană (cu precădere Comisarul pentru Relații Externe), Parlamentul European, Președinția, statele membre, Secretariatul General al Consiliului condus de Înalțul Reprezentant pentru PESC („domnul PESC”), reprezentanții speciali, Comitetul Reprezentanților Permanenți (COREPER), Comitetul Politic, Unitatea de planificare politică și avertizare timpurie (aflată în subordinea Secretariatului General al Consiliului).

Conceptul de Politică Europeană de Securitate și Apărare (PESA) s-a cristalizat la Consiliul European de la Köln (iunie 1999), în perioada imediat următoare conflictului din Kosovo și subsecvent înțelegerii franco-britanice de la St. Malo (decembrie 1998), dobândind noi valențe prin deciziile ulterioare ale aceluiași for european de la Helsinki (10-11 decembrie 1999), Lisabona (23-24 martie 2000), Santa Maria da Feira (19-20 iunie 2000), Nisa (7-9 decembrie 2000), Göteborg (15-16 iunie 2001), Laeken (14-15 decembrie 2001), Sevilla (21-22 iunie 2002), Bruxelles (24-25 octombrie 2002), Copenhaga (12-13 decembrie 2002), Bruxelles (20-21 martie 2003) Salonic (19-20 iunie 2003) și Bruxelles (12-13 decembrie 2003).

⁸ “Tratatul privind Uniunea Europeană”, în *Documente de bază ale Comunităților și Uniunii Europene*, Polirom, Iași, 1999, pp. 180, 182.

În esență, PESA presupune dezvoltarea unei capacități de decizie autonome și, în cazul în care Alianța Nord-Atlantică ca întreg nu este angajată, lansarea și coordonarea unor operațiuni militare sub autoritatea UE, ca răspuns la situații de criză, angajarea resurselor de către statele membre la astfel de operațiuni bazându-se pe decizii suverane. Din acest ultim punct de vedere este important de subliniat că PESA este un *proces interguvernamental*, controlul politic asupra PESA fiind exercitat de șefii de stat și de guverne ale statelor membre, iar cel financiar, de către parlamentele naționale.

Obiectivul principal al PESA (*Headline Goal*), așa cum a fost el stabilit de către Consiliul European de la Helsinki, din 10-11 decembrie 1999, îl reprezintă capacitatea statelor membre de a mobiliza până în anul 2003, a desfășura în termen de 60 de zile și a susține cel puțin un an, forțe militare ce pot atinge nivelul a 15 brigăzi, respectiv 50.000-60.000 de oameni⁹. Aceste forțe trebuie să fie capabile să îndeplinească întreg spectrul misiunilor Petersberg.

Începând cu reuniunea Consiliului European de la Helsinki, s-a abordat și problema capacităților instituționale ale Uniunii pentru facilitarea procesului decizional, ajungându-se la un acord în ceea ce privește înființarea unor organisme politice și militare permanente – Comitetul Politic și de Securitate, Comitetul Militar și Stafful Militar.

Comitetul Politic și de Securitate (cunoscut prin acronimul său francezesc, COPS), reunește reprezentanții naționali permanenți cu rang de ambasadori, componența sa fiind așadar similară Consiliului Nord-Atlantic al NATO. Prezidat de ambasadorul ce reprezintă țara ce deține președinția prin rotație a UE, COPS exercită, sub autoritatea Consiliului, controlul politic și coordonarea strategică a operațiunilor militare ale UE și înaintază Comitetului Militar principii de acțiune. În timpul unei crize, COPS este prezidat de Înalțul Reprezentant al UE pentru PESC.

Comitetul Militar al UE (*EU Military Committee*, EUMC), asemănător Comitetului Militar al NATO, este compus din șefii apărării sau reprezentanții militari ai acestora din statele membre. Comitetul Militar oferă consiliere militară și înaintază propuneri COPS și îndrumare militară Statului Major. În timpul unei operațiuni, EUMC monitorizează desfășurarea adecvată a acesteia.

La rândul său, Stafful Militar al UE (*EU Military Staff*, EUMS) se ocupă de avertizarea timpurie, evaluarea situațiilor și planificarea strategică pentru sarcinile Petersberg, inclusiv de identificarea forțelor europene naționale și multinaționale și implementează, sub îndrumarea EUMC, politicile și deciziile PESA. Pe scurt, EUMS este sursa expertizei militare în cadrul UE.

Ca măsură tranzitorie suplimentară, potrivit deciziilor adoptate la Köln, la reuniunea de la Lisabona s-a decis înființarea a trei organisme interimare, care au funcționat în mod efectiv cu acest statut începând cu data de 1 martie 2000 – Comitetul Politic și de Securitate interimar

⁹ „Presidency Progress Report to the Helsinki European Council on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence”, în *European Union Foreign, Security and Defence Policy. Basic Documents*, pp. 278-279.

(COPSi), Comitetul Militar interimar (CMi), și un organism alcătuit din experți militari atașați Consiliului, care să formeze nucleul viitorului Stat Major¹⁰.

PESA mai include, în conformitate cu decizia reuniunii Consiliului European de la Santa Maria da Feira, crearea până în anul 2003, a unei forțe civile de reacție rapidă formată din circa 5.000 de ofițeri de poliție, care să fie capabilă să desfășoare 1.000 dintre ei în termen de 30 de zile, pentru gestionarea crizelor în domenii precum activitățile polițienești, ajutorul umanitar, repunerea în funcțiune a structurilor administrative și juridice, activități de căutare-salvare, supravegherea alegerilor, respectarea drepturilor omului, etc¹¹. Instituționalizarea activității în sfera prevenirii conflictelor, consolidării păcii și a stabilității interne a statelor, zonelor sau regiunilor în criză sau amenințate de crize s-a făcut prin instituirea, înaintea summitului de la Feira, a Comitetului pentru Aspectele Civile ale Gestionării Crizelor, ca un al patrulea organism permanent PESA. Comitetul pentru Aspectele Civile ale Gestionării Crizelor înaintează informații, recomandări și opinii Comitetului Politic și de Securitate.

2.4 Relația NATO-UEO-UE

Ideea unui pilon european în cadrul NATO a fost nu numai acceptată, ci și chiar încurajată de către Alianța Nord-Atlantică. Dacă, la 11 decembrie 1987, Consiliul Atlanticului de Nord consemna doar, prudent, faptul că miniștrii UEO „au afirmat existența unei identități în domeniul securității europene, în sânul Alianței Atlantice”, summitul NATO de la Bruxelles (29-30 mai 1989), sublinia deja că „evoluția Europei spre o mai mare unitate politică poate conduce la întărirea componentei europene a efortului nostru pentru securitate comună și a eficacității sale”. Consiliul Atlanticului de Nord de la Bruxelles (17-18 decembrie 1990), ținea să sublinieze ideea beneficiilor biunivoce, pentru statele europene și consolidarea legăturii transatlantice, pe care edificarea unui pilon european în cadrul NATO era de natură să le genereze: „O identitate europeană în domeniul securității și un rol european în materie de apărare, reflectate în construcția unui pilon european în sânul Alianței, vor servi intereselor statelor europene și vor permite, totodată, întărirea solidarității atlantice”. Comunicatul Consiliului Atlanticului de Nord de la Copenhaga (7 iunie 1991) exprima preocuparea față de necesitatea elaborării unor „modalități practice ce vor permite asigurarea transparenței și complementarității necesare între Alianță și identitatea europeană de securitate și apărare”. Iar primul Concept strategic post-Război Rece, adoptat de către Alianța Nord-Atlantică la reuniunea la vârf a Consiliului Atlanticului de Nord de la Roma (7-8 noiembrie 1991) reitera cu claritate ideea conform căreia identitatea europeană de securitate și apărare nu reprezintă o contrapondere la eforturile euroatlantice în sfera securității și apărării, ci, dimpotrivă,

¹⁰ Pentru detalii asupra aspectelor instituționale ale PESA vezi Pierre Baudin, “Les aspects institutionnels de l’Europe de la défense”, în *Défense nationale*, nr. 12, décembre 2000, pp. 5-21. Vezi, de asemenea, François Heisbourg (ed.), *European Defence: Making It Work*, ISS/WEU, Chaillot Papers No. 42, Paris, September 2000.

¹¹ François Heisbourg, “L’Europe de la défense dans l’Alliance atlantique”, în *Politique Etrangere*, no. 2, 1999, pp. 219-233. Vezi, de asemenea, Adam D. Rotfeld, „Europe: The Institutionalized Security Process”, în *SIPRI Yearbook 1999*, Stockholm International Peace Research Institute, 1999, pp. 235-265 și Peter van Ham, *Europe’s New Defense Ambitions: Implications for NATO, the US, and Russia*, George C. Marshall European Centre for Security Studies, The Marshall Center Papers No.1, April 30, 2000, pp. 10-12.

„Afirmarea unei identități europene de securitate și apărare și a unui rol european în materie de apărare, care se reflectă în consolidarea pilonului european al Alianței, va servi nu numai interesele statelor europene, ci va întări integritatea și eficacitatea Alianței în întregul său”.

Începând cu Consiliul Nord-Atlantic de la Bruxelles, din ianuarie 1994, Alianța Nord-Atlantică și-a manifestat voința sprijinirii consolidării identității europene în sânul său. La summitul NATO de la Bruxelles Alianța și-a declarat disponibilitatea de a pune la dispoziția UEO bunurile și capacitățile sale colective pentru operații conduse de aliații europeni în cadrul PESC și a creat un instrument menit consolidării relațiilor dintre UEO și NATO: forțele multinaționale interarme (*Combined Joint Task Forces, CJTF*), destinate operațiunilor în sprijinul păcii, prin care Alianța și-a demonstrat deschiderea față de sarcinile de tip Petersberg. Pentru planificarea activităților forțelor multinaționale interarme și sprijinirea consolidării Identității Europene de Securitate și Apărare, în sânul NATO a fost creată o unitate specială de planificare (*Combined Joint Planning Staff, CJPS*). Compusă din 70 de ofițeri provenind din 17 țări NATO, ea sprijinit atât activitatea de planificare a SHAPE, cât și pe cea a Comandamentului Atlantic al NATO. Permițând accesul UEO la resursele și capacitățile Alianței în operațiuni desfășurate în afara ariei de responsabilitate NATO (*out of area*), conceptul CJTF a facilitat și mai mult afirmarea europenilor în cadrul său și a întărit parteneriatul dintre cele două organizații¹². Urmarea sa firească a fost crearea așa-numitelor forțe destinate a răspunde solicitărilor UEO (*Forces Answerable to the WEU, FAWEU*), ce includ EUROCORP-ul, EUROFOR-ul și EUROMARFOR-ul, forțe aflate azi la dispoziția UE și NATO. Totodată, a fost lansată ideea așa-numitelor *capacități separabile, dar nu separate*, care trebuiau să răspundă cerințelor europenilor dar, în egală măsură, să contribuie și la securitatea Alianței. În paralel, pentru consolidarea legăturii transatlantice, în decembrie 1995 au fost puse bazele Forumului Transatlantic al UEO.

Ulterior, la Consiliul Nord-Atlantic de la Berlin, din iunie 1996, NATO s-a angajat să cadă de acord cu UEO asupra unor aranjamente practice menite a face disponibile bunurile și capacitățile sale pentru operațiuni desfășurate sub controlul politic și conducerea strategică a UEO (aranjamentele sau măsurile „Berlin”).

Spre sfârșitul anilor '90, factorii de decizie ai NATO au devenit tot mai preocupați de consecințele unei posibile dezvoltări autonome a demersurilor concertate ale aliaților europeni în sfera securității și apărării. Treptat, în anumite cercuri NATO, s-a dezvoltat percepția potrivit căreia PESA ar reprezenta o amenințare la adresa unității Alianței, un element de subminare a legăturii transatlantice ce a facilitat, pentru mai bine de jumătate de secol, reconcilierea pe continentul european și dezvoltarea UE. Așa se explică de ce inițial NATO nu a fost de acord să pună la dispoziția UE, pentru operațiunile sale autonome, în mod automat bunurile și capacitățile Alianței, insistând ca aceasta să se facă doar în baza unei decizii luate de la caz la caz. Și tot așa se explică obstinția cu care oficialii NATO au subliniat în documentele programatice ale Alianței că Identitatea Europeană de Securitate și Apărare s-a dezvoltat și va trebui să continue să se dezvolte în cadrul NATO, materializarea sa presupunând, în primul rând, cooperarea NATO-UEO și doar, în ultimă instanță, cea dintre NATO și UE. Din acest punct de vedere trebuie înțelese precizările celui de al doilea Concept

¹² Vezi Comunicatul summitului NATO de la Bruxelles (1994), M-I (94).3, la <http://www.nato.int/docu/comm/c940111a.htm>

strategic post-Război Rece al NATO, adoptat cu prilejul summitului aniversar al de la Washington (aprilie 1999), conform căroră: „Identitatea Europeană de Securitate și Apărare va continua să fie dezvoltată în cadrul NATO (subl.ns.). Acest proces va necesita o cooperare strânsă între NATO, UEO și, *dacă este cazul, Uniunea Europeană* (subl. ns.) El va da Alianțelor europene posibilitatea să-și aducă o contribuție mai coerentă și mai eficace la misiunile și activitățile Alianței ca o expresie a responsabilităților comune; va întări parteneriatul transatlantic și îi va sprijini pe Alianții europeni să acționeze după necesități prin pregătirea Alianței, *de la caz la caz și prin consens* (subl.ns.), pentru a pune la dispoziție activele și capacitățile sale pentru operațiuni în care Alianța nu este angajată militar, sub controlul politic și conducerea strategică a UEO sau după cum s-a convenit, ținând cont de participarea deplină a tuturor Alianțelor europene, în caz că ei ar dori aceasta”¹³. Pe de altă parte însă, comunicatul summitului NATO de la Washington preciza că în baza deciziilor de la Berlin, Alianța se declară pregătită să definească și să adopte „măsurile necesare pentru un acces imediat al Uniunii Europene la bunurile și capacitățile colective ale Alianței, pentru operațiuni în care Alianța ca întreg nu este angajată militar ca Alianță”.

În paralel, ca urmare a deciziei summitului Uniunii Europene de la Maastricht, de inițiere a unui proces de apropiere accentuată a UEO de UE, în cursul anului 1993 s-a dispus mutarea sediului Consiliului și Secretariatului UEO de la Londra, la Bruxelles. Transferul real de competențe între UEO și UE a fost operat însă de Tratatul de la Amsterdam (1997), care a transferat responsabilitatea derulării misiunilor de tip Petersberg, aflate până atunci sub autoritatea UEO, Uniunii Europene. Tratatul prevedea și eventualitatea „unei posibile integrări a UEO în Uniune, dacă Consiliul European ia o decizie în acest sens”, crea funcția de Înalt Reprezentant pentru PESC și posibilitatea utilizării mecanismului de „abținere constructivă” în cadrul său. Transpunând în practică protocolul asupra articolului 17 din Tratat, ce stipula faptul că Uniunea Europeană trebuie, împreună cu UEO, să realizeze o serie de acorduri pentru o cooperare mai bună a lor, pe parcursul unui an de la intrarea în vigoare a Tratatului de la Amsterdam, la 10 mai 1997, Consiliul Uniunii Europene adopta o Decizie privitoare la aranjamentele practice pentru o cooperare consolidată între UE și UEO, iar, la 22 iulie 1997, reuniunea de la Bruxelles a Consiliului de Miniștri al UEO, adopta Declarația privitoare la „Rolul Uniunii Europei Occidentale și relațiile sale cu Uniunea Europeană și Alianța Atlantică”. Aranjamentele dintre UE și UEO includeau un *modus operandi* comprehensiv și detaliat pentru implementarea protocolului asupra articolului 17 din Tratatul privind Uniunea Europeană, ce viza îmbunătățirea proceselor de consultare și luare a deciziilor, mai ales în situații de criză, continuarea practicii derulării reuniunilor grupului ad-hoc UE/UEO, coordonarea strânsă a activității personalului Secretariatelor Generale ale UEO și UE, cooperarea în domeniul armamentelor în cadrul Grupului Vest-European de Armamente, în vederea instituirii în viitor a unei Agenții Europene a Armamentelor și regulile de securitate ce urmau să guverneze managementul informațiilor clasificate¹⁴.

¹³ Vezi *Reuniunea de la vârful de la Washington 23-25 aprilie 1999. Ghidul cititorului*, Oficiul de Informare și Presă al NATO, ediție în limba română, Fundația EURISC, București, 1999, p. 58

¹⁴ Pentru detalii vezi „Council Decisions of 10 May 1999 concerning the arrangements for enhanced cooperation between the European Union and the Western European Union (1999/404/CFSP), în *European Union Foreign, Security and Defence Policy. Basic Documents*, pp. 60-78.

Către finele ultimului deceniu al secolului trecut, procesul de absorbție al UEO de către UE s-a accelerat. Adunarea Parlamentară a UEO a propus, la 21 martie 2000, în cadrul sesiunii speciale a Adunării Parlamentare și Comitetului Permanent ale UEO de la Lisabona, transformarea Adunării Parlamentare a UEO în Adunare Europeană de Securitate și Apărare (recomandarea 664 – „Securitatea și apărarea europeană: dimensiunea parlamentară”). Consiliul European de la Feira, din iunie 2000 a luat decizia instituirii a patru grupuri ad hoc de lucru NATO-UE, unul dintre ele vizând în mod expres aranjamentele ce urmau să îngăduie accesul UE la bunurile și capacitățile NATO, în conformitate cu decizia summitului NATO de la Washington.

Între timp, reuniunea Consiliului Ministerial al UEO de la Marsilia a decis, la 13 noiembrie 2000, ca Uniunea Europei Occidentale să-și înceteze activitatea ca actor al gestionării crizelor, continuând să fie doar depozitara garanției articolului V din Tratatul de la Bruxelles modificat. În conformitate cu deciziile summitului UEO de la Marsilia, începând cu 1 iulie 2001, Uniunea Europeană a preluat funcțiile active ale UEO la acea dată: funcționarea Centrului Satelitar de la Torrejon (Spania) și a Institutului pentru Studii de Securitate de la Paris, activitatea de formare și consiliere în materie de poliție în Albania, activitățile de dialog politic cu Rusia și Ucraina, Forumul transatlantic, etc. UEO a rămas însă, în continuare, un forum de dezbateră asupra securității și apărării, menținând funcționale în acest scop o serie de structuri precum Adunarea Parlamentară a UEO și Grupul Vest-European de Armamente – cel din urmă menit adâncirii cooperării în sfera industriei de apărare și conturării unei incipiente piețe integrate a apărării¹⁵.

Consiliul European de la Nisa, din 7-8 decembrie 2000, a decis adoptarea măsurilor necesare pentru ca statele europene membre NATO dar nemembre UE și alte state candidate la UE să poată contribui la gestionarea militară a crizelor de către UE. La rândul său, Consiliul European de la Göteborg din 15-16 iunie 2001 a instituit aranjamente permanente de consultare și cooperare între UE și NATO în domeniul prevenirii conflictelor și gestionării crizelor. Ulterior, Consiliul European de la Copenhaga, din 12-13 decembrie 2002, a trasat un cadru comprehensiv cooperării NATO-UE, ce includea: accesul UE la bunurile și capacitățile colective ale NATO; participarea statelor europene ale NATO nemembre UE la PESA; și o înțelegere cu Turcia, care solicitase o garanție din partea UE că Forța de Reacție Rapidă a UE nu va fi folosită împotriva intereselor sale naționale, mai ales în ceea ce privește Ciprul. În această din urmă privință s-a decis ca participarea la operațiuni conduse de UE, în care se face apel la bunuri colective NATO, să fie rezervată doar acelor state membre ale UE extinse care sunt și state membre NATO sau participă la Parteneriatul pentru Pace, fiind excluse astfel Ciprul și Malta. În prelungirea summitului UE de la Copenhaga, Consiliul Nord-Atlantic de la Bruxelles, din 13 decembrie 2002, a luat decizia ca NATO să sprijine operațiunile conduse de UE, asigurând accesul imediat al acesteia la capacitățile de planificare ale NATO – aranjamente sau măsuri ce au primit denumirea convențională de „Berlin +”. Decizia NATO a fost sprijinită și întărită, după trei zile (16 decembrie 2002), de Declarația UE-NATO asupra PESA, redactată în spiritul măsurilor „Berlin +” convenite.

¹⁵ Adrian Pop, *Strategii de integrare europeană*, Editura Sylvi, București, 2003, pp. 101-102.

Nu în ultimul rând, în iunie 2003, la Atena, s-a trecut la o etapă superioară în cooperarea dintre cele două organizații, UE și NATO semnând o înțelegere privitoare la securitatea informațiilor, ce o înlocuia pe cea interimară, încheiată la 26 iulie 2000¹⁶.

2.5 Dinamica PESA

Un prim pas către afirmarea plenară a PESA a fost făcut la summitul informal de la Pörtschach, care marca depășirea de către Marea Britanie a poziției sale tradiționale de reticență față de ideea consolidării construcției europene în sfera securității și apărării. Noua poziționare a Londrei față de PESA avea să fie confirmată și oficializată la summitul franco-britanic de la St. Malo, de la începutul lunii decembrie 1998. Declarația comună franco-britanică asupra apărării europene de la St. Malo, din 4 decembrie 1998, demonstra voința politică a Uniunii Europene de a avea „capacitate de acțiune autonomă, sprijinită de forțe militare credibile pentru a răspunde crizelor internaționale”. Pentru ca UE să fie capabilă de a lua decizii și aproba acțiuni militare atunci când Alianța Nord-Atlantică, ca întreg, nu este angajată, Uniunea trebuia să fie dotată cu structurile, capacitatea de analiză a situațiilor, sursele de informații și capacitatea de planificare strategică necesare, fără duplicări inutile, ținând seama de bunurile și capacitățile existente ale UEO și evoluția relațiilor acesteia cu UE. Totodată, Declarația sublinia faptul că pentru a răspunde noilor riscuri de securitate, Europa trebuia să-și dezvolte capacitatea de reacție rapidă, sprijinită pe o industrie de apărare puternică și competitivă.

Impulsul principal pentru apariția PESA l-a constituit, așadar, dorința Europei de a dispune de capacitățile militare și civile necesare pentru ca vocea sa să se facă auzită și ascultată pe arena vieții internaționale. O serie de împrejurări de ordin circumstanțial, legate de experiența europeană în războiul din Serbia (rolul secundar al statelor UE în campania de bombardare a Serbiei, imposibilitatea de a asambla repede trupe suficiente pentru forța NATO de menținere a păcii care a intrat ulterior în Kosovo, etc) au jucat însă și ele un rol, în sensul accelerării cristalizării PESA.

În acest context, reuniunea Consiliului European de la Köln, din 3-4 iunie 1999, decidea întărirea PESC prin dezvoltarea unei Politici Europene de Securitate și Apărare (PESA), așeza în centrul acesteia misiunile de tip Petersberg și decidea adoptarea, până la finele anului 2000, a măsurilor necesare pentru ca UE să-și îndeplinească noile responsabilități în sfera securității și apărării. Ulterior, reuniunea Consiliului European de la Lisabona, din martie 2000, decidea includerea a trei țări membre în demersurile UE de gestionare a crizelor, înființarea a trei organisme interimare în sfera decizională, precum și dezvoltarea relațiilor de cooperare cu NATO. Nu în ultimul rând, reuniunea Consiliului European de la Feira, din iunie 2000, decidea crearea unui mecanism civil de gestionare a crizelor, iar cea de la Bruxelles, la 22 mai 2000, înființarea Comitetului pentru Aspectele Civile ale Gestionării Crizelor.

¹⁶ *Milestones along the road to European Defence*, Information Document Prepared by the Secretariat, Assembly of Western European Union, The Interparliamentary European Security and Defence Assembly, Paris, 26 August 2003, A/WEU/DG [2003] 4, p. 12. Vezi, de asemenea, “Agreement between the European Union and the North Atlantic Treaty Organisation on the Security of Information”, în *European Union Foreign, Security and Defence Policy. Basic Documents*, pp. 79-83.

O nouă etapă a procesului de consolidare a capacităților militare ale UE de gestionare a crizelor, în vederea îndeplinirii obiectivului principal (*Headline Goal*) stabilit de Consiliul European de la Helsinki pentru anul 2003, a fost marcată de Conferința pentru angajarea capacităților militare de la Bruxelles, din 20-21 noiembrie 2000. Desfășurată în formula 15+15 (statele UE, țările candidate la aderarea la UE, precum și Islanda și Norvegia), reprezentanții statelor participante au prezentat propuneri concrete privind posibilitățile de participare cu forțe și mijloace la Forța de Reacție Rapidă.

În prima zi de desfășurare a lucrărilor Conferinței a fost adoptată Declarația de angajare a capacităților militare. Contribuțiile la „catalogul de forțe” prezentat cu acest prilej au reunit peste 100.000 de oameni, circa 400 de avioane de luptă și 100 de nave maritime. Deși depășea cu mult obiectivul principal (*Headline Goal*) statuat la Helsinki, cifra de 100.000 nu acoperea necesarul total al Forței de Reacție Rapidă, apreciat între 120.000 și 180.000 de oameni, ce includea trupele necesare pentru rotația Forței, astfel încât unitățile să poată acționa, să se antreneze și să se refacă în mod corespunzător. Prin urmare, statele participante la conferință s-au angajat să continue, în cadrul reformelor în curs ale forțelor lor armate, demersurile de întărire a capacităților lor proprii, cât și proiectele existente sau în curs de pregătire pentru punerea în practică a unor soluții multinaționale, inclusiv în domeniul utilizării în comun a mijloacelor. Ansamblul acestor proiecte vizează: îmbunătățirea performanțelor forțelor europene în domeniile mobilizării, desfășurării, capacității de acțiune și interoperabilității; dezvoltarea capacităților strategice de transport, conducere, informații și comunicare; și întărirea capacității operaționale, care, la rândul său, presupune mijloace de cercetare-salvare, de apărare contra rachetelor sol-sol, arme de înaltă tehnicitate și precizie, mijloace de simulare, ș.a. Declarația de angajare a capacităților militare s-a constituit într-o anexă a Raportului Consiliului European de la Nisa, din decembrie 2000, dobândind astfel forța juridică necesară transpunerii sale în practică¹⁷.

Ulterior, la 22 ianuarie 2001, Consiliul European a decis crearea Comitetului Politic și de Securitate, considerat a fi „puntea de legătură” între PESC și PESA și a Statului Major al Uniunii Europene.

Totodată, Consiliul Uniunii Europene de la Bruxelles a decis, la 26 februarie 2001, crearea unui „mecanism de reacție rapidă” (*Rapid Reaction Mechanism*) care să îngăduie statelor comunitare să acționeze rapid, eficient și de o manieră flexibilă în situații de urgență sau criză care amenință legea și ordinea, securitatea și siguranța indivizilor, care sunt de natură a degenera în conflicte armate sau destabiliza, a afecta programele și politicile de asistență și cooperare, eficiența și/sau condițiile implementării adecvate a acestora¹⁸.

Pași importanți în consolidarea proiectului Europei apărării au fost făcuți în timpul președinției suedeze a UE, a cărei activitate a fost analizată de către reuniunea Consiliului European de la Göteborg, din iunie 2001. Prioritar, deciziile privitoare la PESA ale Consiliului European de la Göteborg au vizat dezvoltarea capacității de acțiune și cooperarea cu NATO,

¹⁷ *Military Capabilities Commitment Declaration*, Press Release No. 13427/2/00, Brussels, 20 November 2000. Vezi, de asemenea, Wim van Eekelen (Netherlands), Rapporteur, *NATO and the European Security and Defence Policy*, Draft Report, NATO Parliamentary Assembly, Sub-Committee on Transatlantic Defence and Security Co-operation, AU 200, DSC/TC (01) 4, International Secretariat, 23 August 2001, pp. 5-7.

¹⁸ „Council Regulation (EC) No. 381/2001 of 26 February 2001 creating a rapid-reaction mechanism”, în *European Union Foreign, Security and Defence Policy. Basic Documents*, pp. 96-101.

organizațiile internaționale, statele NATO nemembre UE, țările candidate la integrarea în UE și alți parteneri potențiali. Accentul a fost pus pe domeniile prevenirii conflictelor și gestionării crizelor, fiind identificate noi obiective concrete pentru aspectele civile ale gestionării crizelor, ce trebuiau atinse până în 2003 prin contribuții voluntare ale statelor Uniunii și adoptându-se Politica de exerciții a UE, care identifica cerințele, categoriile și tipurile de exerciții de gestionare a crizelor ce urmau a fi desfășurate de către Uniune.

Către finele anului 2001, s-au înregistrat progrese și în ceea ce privește ameliorarea capacităților menite a pune în practică PESA. În urma derulării, la Bruxelles, a Conferinței de Îmbunătățire a Capacităților Militare (noiembrie 2001), au fost adoptate Declarația asupra Capacității Militare a Politicii Europene de Securitate și Apărare Comune și Planul European de Acțiune privitor la Capacități (decembrie 2001), ce viza, cu prioritate, realizarea de către forțele destinate PESA, a câtorva mari obiective: mobilitatea strategică, capacitatea de proiecție, sustenabilitatea, flexibilitatea, interoperabilitatea și eficiența operațională. Aceste documente programatice n-au reușit însă să diagnosticheze integral, nicidecum să corecteze, deficiențele majore ce barau calea operaționalizării PESA¹⁹: sisteme de comandă, control și comunicații (C3) depășite, capacități reduse de transport strategic, datorate în special lipsei acute de avioane care să se realimenteze în timpul zborului, capacități limitate de informații și recunoaștere strategică, forțe militare bazate prioritar pe sistemul conșcripției și, deci, neprofesioniste, standardizare și interoperabilitate redusă, inexistența unei adevărate industrii europene de apărare²⁰ și, nu în ultimul rând, bugete pentru apărare insuficiente, însoțite adesea de un management defectuos al acestora. În legătură cu acest din urmă aspect, analiștii militari au subliniat persistența unei întregi serii de aspecte negative, la nivelul Uniunii: dezechilibrul dintre cheltuielile destinate personalului și, respectiv, cele destinate echipamentelor, sumele insuficiente consacrate cercetării și dezvoltării (o pătrime din cele alocate de către SUA), caracterul neunitar – fragmentat și focalizat pe nevoi naționale – al politicilor de achiziții în sfera apărării, precum și cel ad-hoc și pur interguvernamental al programelor de cooperare în domeniu. S-a observat, de asemenea, că investițiile în apărare, în special în echipamente și sectorul de cercetare și dezvoltare, nu sunt numai insuficiente pe ansamblul Uniunii, ci și foarte inegal răspândite în cuprinsul său, ceea ce face ca chestiunea bugetară să fie nu doar o problemă transatlantică, ci, în egală măsură, una intra-europeană²¹.

Există opinia conform căreia la originea prăpastiei care separă conduita europeană de cea americană în sfera apărării stă absența, la nivelul vechiului continent, a unei percepții comune a pericolelor și riscurilor de securitate, precum și a amenințărilor la adresa

¹⁹ Adela Gooch, *Europe's Foreign, Security and Defence Policy After Iraq*, Report on Wilton Park Conference 716, 14-18 July 2003, August 2003, p. 5. Vezi, de asemenea, Antonio Missiroli, *Financing ESDP*, Real Instituto Elcano, 21 April 2003, la <http://www.iss-eu.org/new/analysis/analy053.html>; idem, „Mind the gaps – across the Atlantic and the Union”, în Gustav Lindstrom, ed., *Shift or Rift: Assessing US-EU Relations after Iraq*, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2003, la <http://www.iss-eu.org/chaillot/bk2003.pdf>

²⁰ Pentru aspecte legate de industria de apărare vezi Burkard Schmitt, *From Cooperation to Integration: Defence and Aerospace Industries in Europe*, ISS/WEU, Chaillot Papers No. 40, Paris, July 2000.

²¹ Antonio Missiroli, „Mind the gaps – across the Atlantic and the Union”, în Gustav Lindstrom, ed., *Shift or Rift: Assessing US-EU relations after Iraq*. Vezi, de asemenea, René Schwok, Gianluca Maspoli, „Institutional Strategies in European Security: NATO and ESDP”, în *Proceedings of the 5th International Security Forum*, la http://www.fsk.ethz.ch/documents/Studies/volume_12/documents/ls_vol12_chapii2.pdf

securității²². Opinia pare a fi fost confirmată de modul cum a reacționat Uniunea Europeană la amenințarea contemporană cea mai gravă la adresa securității – terorismul – înainte și după derularea atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001. Deși, la 4 septembrie 2001 – doar cu câteva zile înainte de atacurile teroriste de la New York și Washington –, adoptase o Rezoluție asupra terorismului, Uniunea Europeană avea în vedere mai degrabă „vechiul” terorism, intern, și mai puțin „noul” terorism, transnațional, bazat pe celule active, grupuri afiliate și rețele de sprijin larg diseminate, al cărui prim exponent îl reprezintă gruparea teroristă Al-Qaida și rețeaua care gravitează în jurul său. O serie de factori, între care amintim libertatea de mișcare în cuprinsul Europei unite, sistemele relativ deschise și slab monitorizate de azil și imigrare, tradiția libertăților civice, accesul facil la rețelele financiare europene, sistemele polițienești și judiciare insuficient coordonate făceau din UE un spațiu extrem de vulnerabil la terorism. Conștientizând acest pericol, după 11 septembrie Uniunea Europeană a adoptat un întreg pachet de măsuri cu caracter antiterorist, ce includea plasarea terorismului în topul listei amenințărilor la adresa securității, o definiție comună a terorismului, o listă de organizații socotite teroriste și un plan de acțiune comprehensiv pentru combaterea terorismului, ce includea consolidarea cooperării polițienești și judiciare și creșterea volumului de informații relevante între autoritățile naționale cu atribuții în lupta împotriva terorismului, întărirea și perfecționarea politicilor referitoare la azil și imigrare, instrumente legislative menite a suprima finanțarea terorismului și întărirea securității aeriene²³. Toate acestea nu au putut însă împiedica producerea la Madrid, la 11 martie 2004, a unui dintre cele mai grave atentate teroriste din istoria postbelică a Europei – atentat ce s-a constituit într-un adevărat pandant european al celui ce a avut loc, cu doi ani și jumătate înainte, în SUA.

Dincolo de o nouă viziune strategică privitoare la combaterea terorismului, ce stabilea o legătură directă între amenințarea reprezentată de terorism și proliferarea armelor de distrugere în masă, 11 septembrie 2001 a catalizat la nivelul Uniunii și un proces de regândire de ansamblu și dinamizare a PESA. Din acest punct de vedere este simptomatică reuniunea miniștrilor de externe ai țărilor membre ale UE, desfășurată la Bruxelles, la finele lunii ianuarie 2002, care a demonstrat, prin măsurile și hotărârile adoptate, tendința Uniunii Europene de a-și consolida acțiunile autonome în raport cu NATO în general și SUA în special, în sfera securității și apărării. Între altele, reuniunea a decis trimiterea de către UE a unei forțe de poliție în Bosnia și Herțegovina pentru a înlocui forța internațională de poliție aflată sub egida ONU, al cărei mandat expira la sfârșitul anului 2002. Preluând mandatul din partea Națiunilor Unite, începând cu 1 ianuarie 2003, misiunea UE în Bosnia și Herțegovina s-a constituit în *prima operațiune civilă* inițiată sub egida Politicii Europene de Securitate și Apărare fiind, din acest punct de vedere, și un test de evaluare a capacității Uniunii Europene de a îndeplini astfel de operațiuni. Testul a fost trecut cu succes din moment ce a fost anunțată

²² Alain Faupin, Andrey Karkoszka, „Europe. Organiser la perception des menaces”, în *Intelligence & sécurité*, numéro 28, septembre 2003, pp. 6-7.

²³ Adela Gooch, *Europe's Foreign, Security and Defence Policy After Iraq*, pp. 8-9. Vezi, de asemenea, “Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001” și “Declaration by the Heads of State or Government of the European Union and the President of the Commission Follow-up to the September 11 Attacks and the Fight Against Terrorism, Brussels, 19 October 2001”, în *European Union Foreign, Security and Defence Policy. Basic Documents*, pp. 224-229, Mario Fortini, “Foreign and internal security: one in the same”, în *Diplomatic News*, May-June 2002, pp. 45-46, precum și *A European strategic concept-defence aspects*, pp. 9-10.

intenția UE de a prelua, în 2004, de la trupele SFOR, mandatul acestora în Bosnia și Herțegovina. Materializând propunerea summitului franco-britanic de la Le Toquet (4 februarie 2003) de derulare a unor operațiuni militare de gestionare a crizelor în Balcani, începând cu 31 martie 2003 Uniunea Europeană a lansat *prima sa operațiune militară* de menținere a păcii, în Macedonia (operațiunea „Concordia”), prin preluarea mandatului NATO. Ulterior, începând din iunie până la finele lunii august 2003, UE a desfășurat și *prima sa misiune autonomă, fără apel la logistica NATO*, în localitatea Bunia din Republica Democrată Congo, (operațiunea „Artemis”). Totodată, începând din 15 decembrie 2003, forțele militare de menținere a păcii ale Uniunii Europene în Macedonia (EUFOR) au fost înlocuite de forțe polițienești, menite a restabili controlul autorităților în zonele de graniță cu Kosovo, Albania și Serbia, dominate de rețele ale crimei organizate. Reunind circa 200 de polițiști străini și 150 de polițiști macedoneni, noua misiune a UE în Macedonia, denumită „Proxima”, urmărește să restabilească încrederea etnicilor albanezi față de guvernul macedonean și să reformeze ministerul de interne, întărind caracterul multiethnic al poliției și creând o forță polițienească de graniță. Spre deosebire însă de desfășurarea polițienească din Bosnia, polițiștii „Proximei” nu sunt înarmați și nici nu dispun de puteri executive²⁴.

Al doilea război din Golf și-a pus profund amprenta asupra aspirațiilor Europei de a deveni un actor semnificativ pe scena politicii internaționale. Criza irakiană a exarcebat temerile deja manifeste în anumite cercuri occidentale privitoare la unilateralismul american, dar și criticile la adresa momentului ales de europeni pentru accelerarea integrării în sfera securității și apărării²⁵. Iar războiul propriu-zis a divizat vechiul continent în două tabere – botezate, nu tocmai inspirat de către secretarul american al apărării, Donald Rumsfeld, “vechea” și “noua” Europă. În acest context, un adevărat moment de cotitură în evoluția PESA l-a reprezentat summitul pe probleme de apărare al șefilor de state și guverne ai Franței, Germaniei, Belgiei și Luxemburgului, desfășurat la Bruxelles, la finele lunii aprilie 2003. Considerând că a sosit vremea unor noi pași înainte în edificarea unei Europe a securității și apărării, în *Declarația comună* dată publicității la sfârșitul summitului, liderii celor patru state europene (cele mai vocale oponente europene ale războiului din Irak) au înaintat Convenției asupra viitorului Europei și viitoarei Conferințe interguvernamentale o serie de propuneri de principii, unele de-a dreptul revoluționare, în vederea unei eventuale încorporări a lor în textul viitoarei Constituții Europene²⁶: posibilitatea cooperării întărite; instituirea unei clauze generale de solidaritate și securitate comună; posibilitatea statelor membre care doresc acest lucru, de a accepta obligații suplimentare în cadrul cooperării întărite, fără nici o obligație din partea celorlalte state; reformularea misiunilor Petersberg, astfel încât UE să poată să folosească mijloace civile și militare pentru prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor;

²⁴ Jean-Eudes Barbier, “European Soldiers Make Way for Police in Macedonia”, *AFP*, 9 December 2003.

²⁵ Anand Menon, „The Foreign and Security Policies of the European Union”, în *Romanian Journal of European Affairs* vol. 3, No. 3, 2003, pp.15-16. Pentru opinii critice la adresa comportamentului european în general și a celui francez și britanic în special în contextul crizei euroatlantice prilejuite de războiul din Irak vezi J. Howorth, „France, Britain and the Euro-Atlantic Crisis” și M.E. Sangiovanni, „Why a common security and defence policy is bad for Europe”, în *Survival*, Vol. 45, No. 4, Winter 2003, pp. 173, 193.

²⁶ *Joint Statement of the Heads of State and Government of Germany, France, Luxemburg and Belgium on European Defence*, Brussels, April 29th 2003, la <http://www.elysee.fr/actus/dep/2003/etranger/04-brussel/0304EUDFang.htm>

înființarea unei agenții europene pentru cercetare, dezvoltare și achiziții a capacităților militare, în vederea sporirii acestora din urmă și consolidării interoperabilității și cooperării dintre forțele armate ale statelor membre; crearea unui Colegiu European de Securitate și Apărare, pentru dezvoltarea și diseminarea culturii europene de securitate; și promovarea conceptului de Uniune Europeană de Securitate și Apărare (*European Security and Defence Union, ESDU*), având vocația de a reuni sub egida sa acele state membre care sunt pregătite să avanseze mai repede în cooperarea lor pe linia apărării. Statele participante la ESDU ar urma să se angajeze să-și acorde sprijin și asistență reciprocă în fața riscurilor de orice natură, să-și propună în mod sistematic armonizarea pozițiilor în probleme de securitate și apărare, să-și coordoneze eforturile de apărare, să-și dezvolte capacitățile militare și să-și sporească investițiile în echipamente militare. Participarea la ESDU ar implica creșterea cheltuielilor destinate apărării, participarea la proiecte majore de achiziții precum avionul de transport A400M, construit de consorțiul Airbus, punerea în comun a unor capacități militare destinate antrenamentelor și exercițiilor și acceptul de a lua parte la operații de menținere a păcii sub egida ONU.

În domeniul strict militar, cele patru state au propus un număr de șapte inițiative concrete, menite a adânci integrarea în plan militar a statelor membre ale Uniunii: crearea unei capacități europene de reacție rapidă, disponibilă pentru operațiuni ale UE, NATO sau conduse de UE sub auspiciile ONU, al cărui nucleu îl va alcătui brigada franco-germană deja existentă, în care se vor integra comandourile belgiene și elementele de recunoaștere luxemburgheze; înființarea, până în iunie 2004, a unui comandament european pentru transport aerian strategic și, pe termen lung, a unei unități pentru transport aerian strategic, plasată sub comanda acestuia (fiind luată în considerare și posibilitatea instituirii de către statele interesate a unui comandament comun pentru transport strategic – maritim, aerian și terestru); crearea unei unități europene de protecție împotriva atacurilor chimice, biologice sau nucleare (NBC); crearea unui sistem european pentru ajutor umanitar în caz de dezastre (*EU-FAST - European Union First Aid and Support Team*); înființarea unor centre de antrenament europene pentru piloții forțelor aeriene, pentru echipajele avioanelor de transport strategic A400M, ale elicopterelor și ale flotelor maritime; crearea, până în vara anului 2004, la Tervuren, o suburbie a Bruxellesului, a unui centru pentru planificare și comandă operațională a misiunilor UE derulate fără apel la capacitățile NATO; și înființarea, până în 2004, a unui sediu multinațional pentru operații comune.

Fără îndoială, inițiativa celor patru națiuni în domeniul apărării comune și-a propus să corecteze unele din deficiențele PESA, semnalate de multă vreme de analiștii politico-militari de o parte și de alta a Atlanticului. În același timp însă, prin anunțarea intenției de a crea un centru separat pentru planificarea operațiilor UE, ea a marcat și un soi de „trecere a Rubiconului”, în sensul că înțelegerea tacită care a existat aproape jumătate de secol în UE potrivit căreia integrarea economică și chiar politică pot fi edificate la nivelul Europei, dar securitatea rămâne o chestiune transatlantică, era acum încălcată. Totodată, inițiativa „celor 4” a fost interpretată ca o recuzare a tabu-ului evitării celor „3D-uri” - decuplare, duplicare, discriminare (*decoupling, duplication, discrimination*) – enunțat încă din decembrie 1998 de către fostul secretar de stat al SUA, Madeleine Albright, ca sinteză a preocupărilor americane față de proiectul apărării europene²⁷. Într-adevăr, așa după cum au avertizat oficialii americani,

²⁷ Adrian Pop, *Strategii de integrare europeană*, pp. 109-113.

britanici și din alte țări europene aliate, crearea unui sediu european de planificare și comandă ar putea duplica sediul NATO de la Mons (Belgia) SHAPE (*Supreme Headquarters Allied Powers Europe*), în pofida asigurărilor date la scurtă vreme după summit atât de către cancelarul german Gerhard Schroeder, cât și de președintele francez Jacques Chirac, conform cărora nu se urmărește crearea unui SHAPE european²⁸. În plus, analiștii au atras atenția și asupra problemei de credibilitate pe care o pun inițiativele lansate la summitul de la Bruxelles, în condițiile în care, cu excepția Franței, cele patru state fac parte dintre țările NATO care cheltuiesc procentele cele mai mici din PIB pentru apărare: Germania alocă doar 1,5% din PIB, Belgia 1,3%, Luxemburg 0,9%, doar Franța situându-se deasupra mediei europene de 1,9 %, cu 2,5%.

Propunerile „celor 4” au generat nu doar o profundă iritare dincolo de Atlantic, dar au fost primite în general cu suspiciune și de către Marea Britanie, Italia, Spania, Danemarca, Olanda și ceilalți aliați europeni care au sprijinit campania americană împotriva Irakului (doar Grecia manifestându-și sprijinul fără rezerve față de acestea).

Dintre toate propunerile avansate de către „cei 4”, cea privitoare la un sediu autonom de planificare a operațiunilor UE a produs cea mai mare emoție în sânul Administrației americane, ambasadorul SUA la NATO, Nicholas Burns, calificând-o drept „cea mai semnificativă amenințare la adresa viitorului Alianței”. În cele din urmă, prin acțiunea de mediere a Marii Britanii între SUA și UE, s-a ajuns la un compromis prin care Germania și Franța renunțau la ideea unui sediu autonom la Tervuren, iar Marea Britanie accepta ideea unei capacități autonome de planificare a operațiilor UE în sânul NATO, la sediul SHAPE. Nici însă după parafarea compromisului, la summitul tripartit germano-franco-britanic de la Berlin, de la sfârșitul lunii septembrie 2003, tensiunile provocate de această chestiune n-au dispărut, SUA percepând noua atitudine britanică drept o cedare periculoasă a Londrei și reînnoindu-și acuza la adresa aliaților europeni de intenție a subminării NATO, ceea ce a atras după sine contestări oficiale repetate ale acestora din urmă din partea Germaniei, Franței și Belgiei²⁹.

Între timp însă, reuniunea miniștrilor apărării ai UE (19 martie 2003) și Consiliul Comun al miniștrilor de externe și ai apărării ai UE (19-20 mai 2003) au marcat pași înainte în ameliorarea capacităților militare ale PESA, prin adoptarea Catalogului de Forțe Helsinki 2003 și a Suplimentului acestuia (referitor la capacitățile statelor candidate), precum și prin finalizarea Conceptului Militar UE de Răspuns Rapid (*EU Military Rapid Response Concept*). Mai mult decât atât, la 27 mai 2003, Organizația de Cooperare Comună în materie de Armament (OCCAR) și consorțiul Airbus au semnat un contract pentru realizarea a 180 de avioane de transport A400M.

²⁸ “Will A Quartet of Euro-Enthusiasts Undermine NATO?”, în *The Economist*, 3 May 2003. Vezi, de asemenea, Paul Ames, „Chirac, Schroeder Agree to Stronger European Defense Plans at Four-Nation Summit”, *Associated Press*, 29 April 2003.

²⁹ John Tagliabue, “Europe Weighs Joint Defense, with a Nod to U.S. Concerns”, în *The New York Times*, 18 October 2003; Philip Shishkin, „U.K. Aims to Heal EU Defense Rift. Britain Seeks to Placate U.S., Europe Over Plans for Independent Military”, în *The Wall Street Journal Europe*, 20 October 2003; „Belgian FM Insists No Plans to Undermine NATO”, *AFP*, 26 October 2003; John Vinocur, “Germany Says EU Planning Unit Should Be Attached to NATO”, în *International Herald Tribune*, 27 October 2003; „Germany Reassures U.S. on Prime Role of NATO”, *Reuters*, 9 December 2003

Totodată, vara anului 2003 a marcat și *maturizarea strategiei UE de combatere a proliferării armelor de distrugere în masă*. Adoptată la Consiliul Uniunii Europene de la Luxemburg, la 16 iunie 2003, ea menționa zece principii de bază: urmărirea universalizării convențiilor privitoare la dezarmare și neproliferare concomitent cu sublinierea importanței implementării lor la nivele naționale; asigurarea respectării angajamentelor de neproliferare prin apel la mecanisme de inspecție/verificare; întărirea politicilor de control a exporturilor; introducerea unui element de neproliferare mai puternic în relațiile cu anumiți parteneri; dialogul cu țările suspectate de activități de proliferare și cele ale căror cooperare este vitală unor politici efective de neproliferare; extinderea inițiativelor de cooperare pentru reducerea amenințării și a programelor de asistență în domeniu; asigurarea resurselor și sprijinului adecvat organizațiilor și aranjamentelor active în sfera neproliferării; promovarea unei strânse coordonări cu Statele Unite; urmărirea încheierii unei convenții internaționale pentru prohibirea producției de material fizionabil pentru armele nucleare; și luarea în considerare a posibilității uzitării unor măsuri coercitive, inclusiv, ca măsură de ultimă instanță, folosirea forței, în conformitate cu Carta Națiunilor Unite, atunci când măsurile politico-diplomatice au eșuat. Cu excepția câtorva amendamente, precum eliminarea referirii la folosirea forței, principiile enunțate la Luxemburg au fost sancționate de către Consiliul European de la Salonic.

În general, Consiliul European de la Salonic (19-20 iunie 2003) s-a limitat a lua doar acele decizii circumscrise PESA care puteau întruni consensul: dezvoltarea capacităților militare ale UE, incluzând întreg spectrul misiunilor Petersberg și Forța de Reacție Rapidă; continuarea lucrului la Programul UE pentru Prevenirea Conflictelor Violente, cu accent pe Balcanii Vestici; instituirea unei baze de date, pe bază de voluntariat, pentru combaterea terorismului; adoptarea unei Declarații asupra neproliferării armelor de distrugere în masă; și crearea, până în 2004, sub autoritatea Consiliului, a unei agenții interguvernamentale în domeniul capacităților de apărare, dezvoltării, cercetării, achizițiilor și armamentelor.

Încă mai relevantă decât aceste decizii a fost însă prezentarea la Salonic, de către Înalțul Reprezentant UE pentru PESC și secretarul general al UEO Javier Solana, la 20 iunie 2003, a documentului intitulat „O Europă mai sigură într-o lume mai bună” (*A secure Europe in a better world*), ce s-a constituit în *prima schiță a unui concept strategic al viitoarei Uniuni Europene extinse*³⁰. Documentul procedează la o analiză a mediului de securitate, identifică obiective strategice și propune politici menite a răspunde principalelor provocări și amenințări la adresa securității. În această din urmă categorie sunt incluse conflictele regionale, sărăcia, foamea, epidemiile, refugiații și migrația masivă, corupția, dictaturile, schimbările climaterice și dependența energetică, precum și „noile amenințări” reprezentate de terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, „statele eșuate” (*failed states*) și criminalitatea organizată. Obiectivele strategice pe care și le propune Uniunea sunt în număr de trei: „contribuția la stabilitatea și buna guvernare în vecinătatea noastră imediată”; edificarea „unei ordini internaționale bazate pe multilateralism eficace”; și un răspuns adecvat vechilor și noilor amenințări. În raport cu acestea din urmă, documentul subliniază că „prima linie a apărării” va fi adesea în afara ariei UE și că europenii „trebuie să fie gata de a acționa înainte de producerea unei crize” – formulări ce înscriu conceptul strategic european în logica abordării preventive enunțată, în septembrie 2002, de noua Strategie Națională de Securitate a

³⁰ „A European strategic concept-defence aspects”, pp. 10, 12-15.

SUA, chiar dacă nu se menționează explicit posibilitatea atacului preventiv, ca în cazul documentului american. Nu în ultimul rând, conceptul subliniază necesitatea ca Europa să-și asume un spectru mai variat de misiuni care să includă, pe lângă sarcinile Petersberg, operații comune de dezarmare, sprijin pentru țări terțe în combaterea terorismului și reforma sectorului de securitate.

2.6 PESC, PESA și viitoarea Constituție Europeană

Proiectul Tratatului instituind o Constituție pentru Europa (*Draft Treaty establishing a Constitution for Europe*), prezentat de către președintele Convenției Europene, Valéry Giscard d'Estaing, Consiliului European de la Salonic (20 iunie 2003) și, la Roma, președinției italiene a UE (18 iulie 2003) face referiri atât la Politica Externă și de Securitate Comună (PESC), cât și la Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC), ca parte integrantă a PESC. În proiectul Constituției Europene noul concept PSAC (*Common Security and Defence Policy*, CSDP) înlocuiește, așadar, deopotrivă vechiul concept PESA, cât și varianta sa „desfășurată”, PESAC.

Proiectul Constituției Europene conține prevederi distincte cu privire la acțiunile externe ale Uniunii Europene (Titlul V). Acestea din urmă cuprind o serie de elemente interdependente, între care:

- politica comercială comună;
- politica externă comună;
- politica comună de securitate și apărare;
- dezvoltarea cooperării;
- asistența umanitară³¹.

În cadrul fiecăruia din aceste elemente componente, principalele obiective ale acțiunilor externe ale Uniunii Europene au în vedere respectarea a două principii fundamentale:

- acțiunile externe trebuie să se bazeze pe principiile care au guvernat crearea, dezvoltarea și largirea Uniunii Europene;
- acțiunile externe trebuie să urmărească maximizarea cooperării statelor membre în toate domeniile relațiilor internaționale.

Referitor la primul principiu, nu este lipsit de interes de a trece în revistă principiile care au guvernat crearea, dezvoltarea și largirea Uniunii Europene, deoarece numai pe baza lor se vor putea imagina soluții și direcții de acțiune în cadrul PESA.

Aceste principii sunt:

- democrația;
- supremația legii;
- universalitatea și indivizibilitatea drepturilor omului și libertăților fundamentale;
- respectarea demnității umane;
- egalitatea și solidaritatea;
- respectarea prevederilor dreptului internațional în conformitate cu principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite.

³¹ *The Future of Europe – debate, Title V: External Action of the Union*, European Commission, Secretariat General, Document TF-AU/3, 2003.

Obiectivele politicilor și acțiunilor comune ale UE în plan extern vizează:

- salvagardarea valorilor comune ale Uniunii Europene, a intereselor sale fundamentale, a securității, independenței și integrității sale;
- consolidarea și sprijinirea democrației, a supremației legii, drepturilor omului și dreptului internațional;
- menținerea păcii, prevenirea conflictelor și întărirea securității internaționale în conformitate cu principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite;
- sprijinirea dezvoltării durabile din punct de vedere economic, social și de mediu în țările în curs de dezvoltare, în vederea eradicării sărăciei;
- încurajarea integrării tuturor țărilor în economia globală, inclusiv prin abolirea restricțiilor în comerțul internațional;
- promovarea unor măsuri pe plan internațional menite a menține și îmbunătăți calitatea mediului și managementul sustenabil al resurselor naturale, pentru a asigura o dezvoltare durabilă;
- asistarea populațiilor, țărilor și regiunilor care se confruntă cu dezastre naturale sau produse de om;
- promovarea unui sistem internațional bazat pe o cooperare multilaterală întărită și buna guvernare la nivel global³².

Capacitatea de a acționa într-o Uniune de 25, 27 sau mai multe state, va depinde în mare măsură de abilitatea conducerii politice de a defini țeluri strategice și a impulsiona implementarea lor în politica curentă. Din acest punct de vedere, proiectul Constituției Europene învederează un progres cert prin instituirea funcțiilor permanente de președinte al Consiliului European și Ministru al Afacerilor Externe al Uniunii.

Președintele Consiliului European urmează să fie ales de către șefii de stat și de guvern prin majoritate calificată, pentru o perioadă de 2 ani și jumătate, cu posibilitatea reînnoirii mandatului încă o dată. Se renunță astfel la practica exercitării acestei funcții prin rotație, la fiecare 6 luni. Rolul președintelui va fi acela de a prezida și conduce lucrările Consiliului European, asigurându-i buna desfășurare și continuitatea și a asigura, la nivelul său, reprezentarea externă a Uniunii Europene. Noua funcție va conferi continuitate, vizibilitate și coerență reprezentării UE atât pe plan extern, cât și intern. De asemenea, profilul politicii externe a fost consolidat prin statuarea funcției de Ministru al Afacerilor Externe. Ministrul Afacerilor Externe al Uniunii va fi unul dintre vicepreședinții Comisiei Europene și, prin aceasta, membru al Colegiului Comisiei. El va conduce Politica Externă și de Securitate Comună, fiind responsabil de relațiile externe și de coordonarea altor aspecte ale acțiunii externe a Uniunii, inclusiv de prezidarea Consiliului Afacerilor Externe, ca structură a Consiliului de Miniștri³³.

În ceea ce privește Politica de Securitate și Apărare Comună, proiectul Constituției Europene reiterează faptul că acesta va include articularea progresivă a unei politici comune de apărare a Uniunii, care va conduce la o apărare comună atunci când Consiliul European va decide aceasta în unanimitate. PSAC va trebui însă să nu afecteze particularitățile politicilor de securitate și apărare ale statelor membre, să respecte obligațiile impuse anumitor state membre

³² *Draft Treaty Establishing a Constitution for Europe*, Article III-193, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2003, pp. 183-184.

³³ *Ibidem*, Article 21, Article 27, pp. 23, 27.

de apartenența la NATO și să asigure compatibilitatea sa cu politica de securitate și apărare a Alianței Nord-Atlantice³⁴.

Proiectul Constituției Europene aduce și cinci elemente de noutate importante în sfera Politicii de Securitate și Apărare Comune:

- extinderea misiunilor Petersberg;
- decizia înființării unei Agenții Europene privitoare la Armamente, Cercetare și Capacități Militare.
- aplicarea cooperării structurate (*structured cooperation*) la misiunile internaționale;
- posibilitatea cooperării mai strânse (*closer cooperation*) a statelor Uniunii în sfera apărării reciproce (*mutual defence*); și
- introducerea unei clauze de solidaritate pentru cazurile producerii unor atacuri teroriste și a unor dezastre naturale sau produse de om;

Extinderea misiunilor Petersberg

Una din noutățile aduse de proiectul Constituției Europene este extinderea misiunilor Petersberg, care vor include:

- operațiuni comune de dezarmare;
- misiuni de salvare și umanitare;
- servicii de asistență și consultanță militară;
- misiuni de prevenire a conflictelor și de menținere a păcii;
- misiuni ale forțelor combatante de management al crizelor, incluzând impunerea păcii și stabilizarea post-conflict.

Se poate observa că noua abordare, centrată pe împletirea organică a utilizării resurselor militare cu cele civile, reflectă mai bine misiunile de gestionare a crizelor efectiv desfășurate de către Uniunea Europeană în 2003 în Bosnia și Herțegovina, Macedonia și Republica Democratică Congo.

Un alt aspect de noutate îl reprezintă faptul că prin Constituția Europeană se prevede explicit posibilitatea participării Uniunii Europene la misiuni civile sau militare de menținere a păcii, prevenire a conflictelor și întărire a securității internaționale în afara granițelor Uniunii Europene, abordare care, la rândul său, este pe deplin consonantă cu conceptul strategic și inițiativa UE privitoare la „Europa extinsă-noua vecinătate” (*Wider Europe-New Neighbourhood*).

Agenția Europeană pentru Dezvoltarea Capacităților de Apărare, Cercetare, Achiziții și Armamente

Proiectul Constituției Europene stipulează înființarea unei Agenții Europene privitoare la Armamente, Cercetare și Capacități Militare (*European Armaments, Research and Military Capabilities Agency*, EARMCA), la care să participe statele membre interesate și care să înglobeze formele de cooperare deja existente în domeniu:

³⁴ *Ibidem*, Article 40-2, p. 36

- Organizația de Cooperare Comună în materie de Armament (*Organisation Conjointe de Cooperation en matiere d'Armement, OCCAR*) având ca membri Franța, Marea Britanie, Germania și Italia;
- Scrisoarea de Intenție (*Letter of Intent, LoI*), având ca membri Franța, Germania, Italia, Spania, Marea Britanie și Suedia; și
- Grupul Vest-European de Armamente (*West European Armaments Group, WEAG*), organizație ce reunește 19 țări europene din care 14 membre ale Uniunii Europene.

Statutul, componența și numărul de locuri, precum și regulile de funcționare ar urma să fie definite de Consiliul European, cu majoritate calificată.

Această Agenție Europeană ar urma să aibă următoarele atribuții:

- identificarea obiectivelor privitoare la capacitățile militare ale statelor membre și evaluarea respectării angajamentelor asumate de către aceste state;
- promovarea armonizării necesităților operaționale și adoptarea de metode eficiente și compatibile în domeniul achizițiilor;
- propunerea de obiective multilaterale care să ducă la îndeplinirea obiectivelor asumate din punct de vedere al capacităților militare;
- sprijinirea cercetărilor în domeniul tehnologiilor legate de apărare, coordonarea și planificarea unor activități de cercetare comune și studierea unor soluții tehnice care să răspundă viitoarelor necesități operaționale;
- identificarea și, dacă este necesar, implementarea oricăror măsuri care pot conduce la întărirea bazei industriale și tehnologice a sectorului de apărare și ameliorarea eficienței cheltuielilor militare³⁵.

Deși această decizie vine să corecteze una din lipsurile majore ale implementării PESA, nu se poate afirma că ea este susținută de totalitatea statelor membre, unele dintre acestea, precum Marea Britanie, manifestându-se, la data redactării studiului, clar împotriva. De asemenea, nu este clar dacă înființarea unei asemenea agenții ar putea pune în discuție încetarea situației de excludere a industriei de armament de la regulile pieței unice și ale regimului concurenței. Reacțiile statelor membre față de această posibilitate pot fi considerate, cel puțin deocamdată, rezervate.

Cooperarea structurată

Cooperarea structurată vine să răspundă unor probleme manifestate anterior în domeniul PESA, respectiv faptul că aceasta se baza adesea pe coaliții ad-hoc ale statelor interesate de a participa la această cooperare (inclusiv din afara Uniunii Europene).

Mecanismul reflecta și faptul că doar un număr limitat de state membre mari aveau efectiv capacitatea de a întreprinde misiuni de tip Petersberg. Pornind de la aceste realități, proiectul Constituției Europene prevede posibilitatea ca realizarea unor misiuni în scopul păstrării valorilor Uniunii și apărării intereselor acesteia să fie încredințată unui grup de state membre care dispun de capacitatea și voința de a executa acele misiuni.

Cooperarea structurată este rezervată, așadar, acelor state membre ale căror capacități militare satisfac exigențe ridicate și care au încheiat angajamente reciproce în domeniu cu un

³⁵ *Ibidem*, Article III-212, p. 193

grad de constrângere mai pronunțat (*more binding commitments*), în contextul noilor misiuni Petersberg³⁶.

Proiectul Constituției Europene este însă neclar în privința modalităților practice în care se vor materializa aceste cooperări generatoare de obligații mai constrângătoare, rezumându-se a preciza, de o manieră generală și vagă, doar că ele vor fi asumate de statele care pot și doresc acest lucru.

Cooperarea mai strânsă în sfera apărării reciproce și clauza de solidaritate

Spre deosebire de NATO, care nu face o distincție între cazurile de agresiune armată și atacurile teroriste (la 12 septembrie 2001 Alianța Nord-Atlantică activând pentru prima oară în istoria sa articolul V privitor la apărarea colectivă și declarând *război* terorismului), Uniunea Europeană, prin proiectul de Tratat Constituțional face această diferență. Cooperarea mai strânsă în domeniul apărării se aplică cazurilor de agresiune armată și se supune prevederilor Articolului 51 din Carta Națiunilor Unite, în vreme ce clauza de solidaritate devine operațională în cazul unor atentate teroriste și calamități naturale sau produse de om. Mai exact, clauza de solidaritate prevede mobilizarea tuturor resurselor Uniunii Europene, inclusiv a resurselor militare, pentru:

- prevenirea amenințărilor teroriste pe teritoriul Uniunii Europene;
- protejarea populației și a instituțiilor de atacurile teroriste; și
- acordarea de asistență statelor membre pe teritoriul cărora a avut loc un atac terorist sau un dezastru.

Este important de reținut faptul că potrivit proiectului Constituției Europene realizarea acțiunilor de cooperare mai strânsă în domeniul apărării reciproce va implica colaborarea statelor membre UE participante cu Alianța Nord-Atlantică. Prevederea conține însă și o anumită doză de ambiguitate, care reflectă existența unor păreri cel puțin nuanțate, dacă nu divergente, între pro-atlantici, pro-europeni și neutri. În forma actuală deciziile privind apărarea reciprocă depind în bună măsură de deciziile Consiliului European, deci nu modifică substanțial practicile anterioare.

Atât „cooperarea mai strânsă” în sfera „apărării reciproce”, cât și clauza de solidaritate au fost criticate de către Adunarea Parlamentară a UEO³⁷. Prima dintre ele, ce stipulează faptul că „în cazul când unul din statele membre participante la această cooperare este victima agresiunii armate pe teritoriul propriu, celelalte state participante îi vor acorda ajutor și asistență prin toate mijloacele de care dispun, militare sau de altă natură, în conformitate cu Articolul 51 al Cartei Națiunilor Unite” a fost respinsă ca nejustificată nu atât din perspectiva faptului că rivalizează cu articolul V privitor la apărarea colectivă din Tratatul de la Washington, ci pentru că: oferă mai puține garanții de securitate decât Tratatul de la Bruxelles modificat; garanțiile de securitate sunt lipsite de credibilitate, fiind oferite printr-o simplă

³⁶ *Ibidem*, Article 40-6, p. 37.

³⁷ *Prospects for the European Security and Defence Policy-Contribution to the Intergovernmental Conference*, Draft Report submitted by Mr Gaburro, Rapporteur, Assembly of Western European Union, The Interparliamentary European Security and Defence Assembly, Political Committee (Forty-ninth session), Paris, 13 October 2003, A/WEU/POL [2003] 16, pp. 3-5.

declarație, și nu un protocol; nu precizează numărul minim de țări participante, creând potențialul unor divizări în rândul semnatarilor Tratatului de la Bruxelles modificat; procesul de consultare prealabilă pe care îl presupune implementarea sa ar putea duce la întâzieri în cazul unor situații de urgență.

La rândul său, clauza de solidaritate a fost denunțată ca neavenită din perspectiva faptului că proiectul de Tratat constituțional nu definește clar ce înseamnă „atac terorist” (ce activează clauza de solidaritate) și, respectiv, „agresiune armată” (ce activează „cooperarea mai strânsă” în sfera „apărării reciproce”), o asemenea imprecizie fiind de natură a genera confuzii suplimentare cu consecințe practice imprevizibile.

În sfârșit, alte critici ale Adunării Parlamentare a UEO la adresa prevederilor referitoare la PESC și PESA din proiectul Constituției Europene au vizat insuficiența dezvoltare a dimensiunii parlamentare a celor două politici interdependente³⁸: faptul că în pofida consolidării pe ansamblu a rolului Parlamentului European, nu există nici o prevedere referitoare la obligația Consiliului de a prezenta rapoarte acestuia, de o manieră similară obligației Consiliului UEO de a raporta Adunării UEO; faptul că nu se acordă nici un rol colectiv parlamentelor naționale, în pofida naturii pur interguvernamentale a acestei politici, singura referire la un atare rol colectiv fiind făcută în Protocolul asupra rolului parlamentelor naționale în Uniunea Europeană, ce stipulează că așa-numita Conferință a Comitetelor Afacerilor Europene (COSAC) poate organiza conferințe parlamentare pe diverse subiecte, în special pentru a dezbate probleme legate de PESC și PESA, neexistând însă un dialog instituționalizat între acest organism și Consiliu.

2.7. Parteneriatul Euro – Mediteranean și PESA

Din punctul de vedere al PESA sudul și estul ale Mediteranei, precum și Orientul Mijlociu reprezintă zone vitale din punct de vedere strategic și fac parte din prioritățile relațiilor externe ale Uniunii Europene.

Actuala politică a Uniunii Europene față de vecinătatea extinsă din regiunea Mediteranei este guvernată de Parteneriatul Euro-Mediteranean (cunoscut și sub numele de Procesul Barcelona) care a fost lansat la Conferința Miniștrilor de Externe ai Uniunii Europene și ai 12 state mediteraneene care a avut loc la Barcelona în 27 – 28 noiembrie 1995.

Cei 12 parteneri mediteraneeni care au semnat Parteneriatul au fost: Maroc, Algeria, Tunisia, Egipt, Israel, Jordania, Autoritatea Palestiniană, Liban, Siria, Turcia, Cipru și Malta. În prezent Libia are statut de observator la acest Parteneriat, dar poate deveni membră a Parteneriatului dacă acceptă integral principiile acestuia. Odată cu extinderea Uniunii Europene de la 1 mai

³⁸ *Security policy in an enlarged Europe – a contribution to the Convention*, Supplementary Report submitted on behalf of the Political Committee by Mr Nazaré, Rapporteur, Assembly of Western European Union, The Interparliamentary European Security and Defence Assembly, Forty-ninth session, 3 June 2003, Document A/1818, p. 5.

2004, unele din statele mediteraneene semnatare ale Parteneriatului au devenit membre ale Uniunii Europene (Cipru și Malta).

Principalele obiective ale Parteneriatului sunt:

- asigurarea unei zone mediteraneene de pace și stabilitate bazate pe principiile fundamentale, incluzând drepturile omului și democrația (parteneriatul politic și de securitate);
- crearea unei zone de prosperitate prin realizarea progresivă a unei zone de comerț liber între Uniunea Europeană și țările partenere, inclusiv prin acordarea unui sprijin financiar substanțial din partea Uniunii Europene către țările mediteraneene semnatare;
- dezvoltarea resurselor umane și promovarea înțelegerii dintre culturile și popoarele din zona Euro-Mediterraneană.

Un proces complementar Parteneriatului Euro-Mediterranean este Procesul de Pace din Orientul Mijlociu. În acest context, Uniunea Europeană folosește Parteneriatului Euro-Mediterranean ca pe un catalizator al dialogului regional. Este important de subliniat aici faptul că Parteneriatul Euro-Mediterranean este singurul forum multilateral în afara ONU în care se întâlnesc toate părțile implicate în conflictul din Orientul Mijlociu.

La întâlnirea miniștrilor de externe ai Parteneriatului Euro-Mediterranean de la Dublin din 5 – 6 mai 2004 Uniunea Europeană a fost subliniată utilitatea Parteneriatului drept cadru de cooperare în domeniul amenințărilor comune determinate de terorismul internațional. Totodată a fost reiterată posibilitatea dezvoltării politicii Uniunii Europene privind vecinătatea extinsă pe baza Procesului Barcelona¹¹.

Parteneriatul Euro-Mediterranean reprezintă totodată și o platformă de pornire pentru Parteneriatul Strategic pentru Mediterana și Orientul Mijlociu pe care Uniunea Europeană dorește să îl realizeze cu țările din zonă.

Procesul de pace din Orientul Mijlociu

Poziția de principiu a Uniunii Europene față de Procesul de Pace din Orientul Mijlociu (Middle East Peace Process – MEPP) a fost inclusă în Declația de la Veneția a Consiliului European (iunie 1980)¹² și a fost reafirmată la Consiliile Europene ale șefilor de stat și de guverne de la Berlin, Koln și Helsinki din 1999, și de la Feira, Biarritz și Nisa din anul 2000.

Uniunea Europeană joacă un rol important în cadrul procesului de de pace din Orientul Mijlociu atât prin acordarea de sprijin politic, cât și de sprijin economic.

¹¹ Presidency Conclusions, Euro-Mediterranean mid-term meeting of ministers of foreign affairs (Dublin, 5-6 may 2004), www.europa.eu.int

¹² http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/decl/index.htm la data de 9.05.2004

Sprijinul politic al Uniunii Europene față de MEPP se concretizează în¹³:

- întâlniri cu principalii actori, precum și vizite ale liderilor europeni în regiune;
- declarații privind procesul de pace în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comune (CFSP), precum și acțiuni (de exemplu monitorizarea alegerilor palestiniene sau pregătirea forțelor de poliție ale Autorității Palestiniene);
- participarea la dialogul trans-atlantic UE – SUA pe tema MEPP;
- facilitarea dialogului regional din cadrul Parteneriatului Euro-Mediteranean. Cele două procese, Procesul Barcelona și MEPP au un caracter complementar, fapt subliniat de caracteristica Procesului Barcelona de a fi singurul forum în afara ONU unde se regăsesc toate părțile implicate în conflictul din Orientul Mijlociu;
- Carta Euro-Mediteraneană pentru Pace și Stabilitate va contribui la menținerea păcii și la asigurarea stabilității în regiune. Acest instrument va avea rolul de a asigura Uniunii Europene un rol politic semnificativ și de durată în regiune.

Sprijinul economic pentru MEPP se referă în principal la¹⁴:

- Uniunea Europeană este cel mai mare donator de sprijin nemilitar pentru MEPP (circa 810 milioane euro pe an sub formă de asistență nerambursabilă sau credite ale Băncii Europene de Investiții);
- Uniunea Europeană este cel mai important donator de asistență tehnică și financiară pentru Autoritatea Palestiniană (circa 2 miliarde de euro pentru perioada 1994 – 1998);
- Uniunea Europeană este principalul partener comercial al Israelului și un important partener în domeniul economic și al cercetării științifice. Totodată, Uniunea Europeană este un important partener economic și politic pentru Liban, Siria, Iordania și Egipt;
- Prin intermediul relațiilor economice și financiare bilaterale, între țările membre ale Uniunii Europene și țările implicate în MEPP se asigură condiții pentru pacea, stabilitatea și prosperitatea regiunii.

¹³ http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/speeches.htm la data de 9.05.2004

¹⁴ http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/ec_role.htm la data de 9.05.2004

2.8. Perspective europene de guvernare a riscurilor de securitate prin activități spațiale

2.8.1 Considerații generale

Uniunea Europeană se manifestă din ce în ce mai pregnant pe scena geopoliticii mondiale și urmărește să se impună în mentalul colectiv ca un real “jucător global”, punând accentul atât pe potențialul său economic, cât și pe resursele sale politice și militare. În acest context se acordă o atenție prioritară consolidării conceptelor de Politică Externă și de Securitate Comună (PESC) și Politică Europeană de Securitate și Apărare Comună (PESA).

“În calitate de uniune formată din 25 de state, cu peste 450 milioane de cetățeni, care produce un sfert din Produsul Național Brut (GNP) al lumii, Uniunea Europeană este, chiar dacă place sau nu, un actor global; trebuie să fie gata să participe responsabil la securitatea globală”, declara Javier Solana, la 20 iunie 2003¹.

În ultimii ani au apărut o serie de dezvoltări instituționale și politice semnificative în cadrul Uniunii Europene referitoare la aceste provocări, care oricât ar fi de satisfăcătoare sau nu, rămân totuși deschise. Dată fiind dimensiunea și complexitatea provocărilor care stau în fața Uniunii Europene, progresul a fost gradual și probabil nici nu ar fi putut fi mai rapid.

În prezent Europa posedă deja numeroase capacități necesare dezvoltării serviciilor și programelor care să sprijine politicile Uniunii Europene. Au fost desfășurate sisteme spațiale de comunicații operaționale și meteorologice și s-a adoptat un ambițios program pentru sateliți de navigație, sincronizare și poziționare – GALILEO.

La începutul anului curent, Uniunea Europeană a prezentat planul său propriu de implementare a sistemului global de monitorizare și observare terestră - Global Monitoring for the Environment and Security: GMES. Acest sistem global de monitorizare și observare terestră va acorda un sprijin susținut politicilor civile de guvernare a riscurilor și va contribui, în mod decisiv, la îndeplinirea scopurilor Comitetului pentru PESC și Comitetului pentru PESA.

Europa are nevoie de o politică spațială extinsă, capabilă să exploateze beneficiile tehnologiilor spațiale pentru îndeplinirea obiectivelor sale politice, economice și sociale². În acest sens, Comisia Europeană a propus implementarea unei politici spațiale europene comune, cu scopul de a sprijini aceste țeluri politice și de securitate ale Uniunii Europene, precum și de obținerea de către aceasta a statutului de “jucător global”.

Uniunea Europeană, Agenția Spațială Europeană (*European Space Agency*, ESA) și statele membre ale ESA cu agențiile lor naționale și centrele de cercetare sunt actorii activi care contribuie la crearea unei Europe care să joace un rol cheie în spațiul cosmic.

Politica spațială europeană comună va fi implementată în cadrul unui Program Spațial European (*European Space Programme*, ESP) care va fi mecanismul de determinare a

¹ Javier Solana, *A secure Europe in a better world*, Thessaloniki European Council, June 20, 2003, la <http://www.eu.int/oresdata/EN/reports/76255.pdf>

² Commission of the European Communities, *Space: a new European frontier for an expanding Union. White Paper*, Brussels, 11 November 2003, p.6.

priorităților, stabilire a obiectivelor, alocare de roluri și responsabilități și schițare a bugetelor anuale.

Domeniile de interes ale Programului Spațial European vor fi cercetarea și dezvoltarea (*Research and Development, R&D*), dezvoltarea infrastructurii, serviciilor și tehnologiei, iar anual Programul va fi revăzut și actualizat.

Implementarea Programului Spațial European se va realiza în două etape³:

- *Faza 2004 – 2007*, care va cuprinde implementarea activităților cuprinse în recent încheiatul Acord-cadru între Comisia Europeană și Agenția Spațială Europeană;
- *Faza post 2007*, de după intrarea în vigoare a Tratatului Constituțional al Uniunii Europene, care va considera spațiul cosmic drept o resursă în raport cu care competențele Uniunii Europene și ale statele sale membre sunt partajate.

2.8.2 Motivațiile strategice ale guvernării riscurilor prin satelit

Timp de 40 de ani Europa s-a echipat cu o serie de capacități în domeniul lansării de rachete cosmice, tehnologiei satelitare, științelor și aplicațiilor spațiale și a utilizării produselor și serviciilor oferite de acestea, cu scopul de a fi un real “jucător spațial”.

Deși aplicarea unei politici europene spațiale comune trebuie să aștepte confirmarea prin viitorul Tratat Constituțional al Uniunii Europene, se consideră că elementele cheie ale unei politici spațiale extinse ar putea fi puse în aplicare înainte de intrarea în vigoare a Tratatului. Pentru a invoca posibilitatea implementării tehnologiilor spațiale relevante, există deja un număr de baze legale care pot sprijini demararea unei politici europene spațiale comune (cf. art. 70, 154, 157, 163 până la 173 din Tratatul privind Uniunea Europeană).

Câteva state europene (Franța, Germania, Marea Britanie, Austria, etc) dezvoltă programe spațiale proprii și continuă să acționeze individual pentru atingerea unor țeluri naționale, iar în același timp beneficiază de fonduri europene în cadrul Agenției Europene Spațiale, ceea ce le conferă deja o dimensiune europeană.

Beneficiile unei politici europene spațiale comune sunt:

- Creșterea economică, crearea de locuri de muncă, sporirea competitivității industriale;
- Extinderea cu succes a Uniunii Europene;
- Dezvoltarea durabilă și susținută;
- Sporirea securității și apărării pentru toți;
- Lupta mai eficientă cu sărăcia și sporirea ajutoarelor⁴.

Politica europeană spațială comună va ajuta Europa să fie un mai bun vecin și un partener global respectat. Va fi capabilă să acționeze pentru apărarea valorilor fundamentale

³ *Ibidem*, p.11

⁴ *Ibidem*, p.6

ale democrației, respectul față de lege, dezvoltarea durabilă și menținerea păcii prin intermediul dialogului și diplomației.

Uniunea Europeană va fi mai bine echipată pentru a-și asuma un eventual rol de lider global în sferile politicii, economicului și științei.

Noile state membre ale Uniunii Europene vor beneficia, la rândul lor, în sensul asigurării condițiilor pentru un progres mai rapid în dezvoltarea lor politică, economică și științifică. Dezvoltarea și extinderea politicii europene spațiale comună poate accelera realizarea prosperității lor culturale și sociale la cele mai înalte standarde.

Una dintre cele mai importante motivații strategice ale unei politici europene spațiale comună se referă la rolul asumat de Uniunea Europeană în lume, printr-o mai viguroasă Politică Externă și de Securitate Comună (PESC), sprijinită pe Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA).

În următorii ani Uniunea Europeană va trebui să-și asume “țintele de la Helsinki”, dezvoltând capacități de comunicare astfel încât să asigure contactul permanent cu forțele de intervenție rapidă și serviciile sale de “intelligence”, la nivel global.

Pentru a fi credibilă și eficientă, orice decizie a Comitetului pentru PESC și a Comitetului pentru PESA trebuie să se bazeze pe accesul liber la informații globale de încredere, astfel încât guvernele să fie permanent alimentate cu informații sigure.

Tehnologiile și infrastructura spațială asigură accesul la cunoaștere și informare. Capabilitățile militare terestre trebuie să dispună de capacitatea de a lansa, dezvolta și opera cu sateliții, precum și de tehnologiile de prelucrare rapidă și interpretare a produselor furnizate de sistemele globale de comunicații, poziționare și supraveghere.

În acest fel, sistemele spațiale pot furniza un nivel mai înalt de securitate pentru cetățeni, permițând, de exemplu, o mai bună desfășurare a controlului frontierelor și coastelor maritime, precum și identificarea și prevenirea riscurilor unor dezastruri naturale ori crize umanitare terestre.

În concluzie, tehnologia, infrastructura și produsele spațiale reprezintă un suport esențial pentru construcția europeană în sfera securității și apărării.

2.8.3 Potențiale componente ale politicii europene spațiale

2.8.3.1 GMES - Global Monitoring for Environment and Security

În cadrul Consiliului European de la Göteborg din iunie 2001 s-a formulat de către statele membre ale UE necesitatea operaționalizării, până în anul 2008, a unei Capacități Europene pentru Monitorizare Globală în Scopuri de Mediu și Securitate. Proiectul urmează a fi realizat în două etape: prima, de înaintare a propunerilor pentru punerea în practică a acestei inițiative; a doua, de implementare a acestor propuneri de către Comisia Europeană și Agenția Spațială Europeană⁵.

⁵ Detalii la http://gmes.info/action_plan/index-init.html

Scopul acestei inițiative îl constituie obținerea și utilizarea de “informații independente, operaționale și relevante în sprijinul unei serii de politici cu obiective de dezvoltare viabilă ca mediul, agricultura, pescuitul, transportul și dezvoltarea regională”⁶.

De asemenea, această capacitate europeană urmează să aibă relevanță pentru PESC și PESA, în special în scopul avertizării asupra dezastrelor naturale și a evaluării pagubelor produse de acestea.

Astfel, Capacitatea de Monitorizare Globală pentru Mediu și Securitate va fi o infrastructură de colectare și procesare a informației la nivel european care își propune să antreneze toate instituțiile europene – și nu numai ele – interesate în obținerea de astfel de date.

Baza GMES o vor constitui sistemele de obținere a informației. În acest sens, tehnologiile de observație aeriene vor fi completate de capacități terestre de monitorizare, coroborarea informațiilor fiind realizată prin sisteme informatice și de comunicare.

Participanți

GMES se preconizează a fi un sistem complet de obținere, valorificare și diseminare a informației, la care își vor da concursul o sumă de organizații europene și internaționale. Astfel, pe lângă organismele implicate în **obținerea** efectivă a informației satelitare – Agenția Spațială Europeană, Eumetsat – organizarea GMES presupune implicarea și comunicarea între o serie de viitori **utilizatori**, ca de pildă agenții ale UE (Agenția Europeană de Mediu), diferite servicii ale UE ca RTD, INFSO, JRC, ENV, EUROSTAT, DEV, ECHO, RELEX etc. și, de asemenea, organizații non-guvernamentale – EuroGOOS, Eurogeosurvey, Eurogeographics, Eumetnet etc.

Toate aceste organizații vor fi co-proprietari în procesul de implementare și menținere a sistemului GMES. Pe această cale se va crea o “masă critică” pentru a putea fi influențate politicile sau deciziile care ar căuta să constrângă producerea de informație.

Utilizarea informației

Actorii menționați mai sus vor trebui să pună la punct un sistem de comunicare a informației care să dea fiecăruia acces la datele necesare în timpul cel mai scurt posibil. Pentru aceasta este necesară integrarea sistemelor de operare a informației existente la ora actuală precum și constituirea unor capacități suplimentare acolo unde este cazul. În acest sens va fi necesară introducerea de standarde privind proceduri și mecanisme care să asigure interoperabilitatea diferitelor sisteme de manipulare și prelucrare a informației.

Un dialog permanent

Diversitatea și multitudinea de participanți la sistemul GMES precum și ineficiența în circulația informației a sistemelor care pun accent pe latura tehnică, de producere a datelor,

⁶ Commission of the European Communities, *Space: a new European frontier for an expanding Union. White Paper*, Brussels, 11 November 2003, p. 12

scot în evidență necesitatea existenței unui dialog permanent între actorii implicați în sistem. Căile de comunicație trebuie să permită transmiterea de *feedback*, pentru o cât mai bună deservire a utilizatorului final.

Astfel, până în 2008 se așteaptă ca sistemul GMES să fie funcțional în sensul realizării următoarelor elemente:

1. producerea și diseminarea informației în sprijinul politicilor UE pentru mediu și securitate (inclusiv punerea în funcțiune a sistemului GALILEO);
2. mecanismele necesare pentru existența unui dialog permanent între toți participanții la sistem și mai ales între furnizori și utilizatori;
3. cadrul legal, financiar, organizațional și instituțional care să asigure funcționarea și menținerea sistemului.

La momentul actual, din punct de vedere instituțional există un Acord-cadru între Uniunea Europeană și Agenția Spațială Europeană. În baza cooperării dintre cele două organisme, Comisia se angajează să acționeze pentru adoptarea cadrului legislativ necesar și în primul rând pentru mobilizarea voinței politice de cooperare în domeniu, iar Agenția Spațială Europeană este organismul executiv cu rol în finanțarea și realizarea efectivă a echipamentelor de obținere a informației. În Cartea Albă a Spațiului din noiembrie 2003, Comisia recomandă ca în cadrul acestei înțelegeri, UE și Agenția Spațială Europeană să colaboreze pentru:

- elaborarea unei structuri de management care să aducă împreună toate părțile interesate în GMES;
- un plan pentru armonizarea sistemelor de observație, a infrastructurii spațiale și a serviciilor care vor fi înglobate în GMES.

2.8.3.2. GALILEO

GALILEO se preconizează a fi sistemul european de poziționare globală (GPS), beneficiind de informațiile transmise de un număr de sateliți care orbitează în jurul Pământului. În acest sens, 30 de sateliți urmează a fi lansați, sistemul fiind completat cu centre terestre de control și receptare a datelor⁷.

Proiectul este co-finanțat de instituții publice și private, fiind prima inițiativă de anvergură, capabilă să beneficieze de ceea ce se profilează a fi o nouă formulă de finanțare în politica spațială europeană: Parteneriatul Public-Privat (PPP). Fondurile instituționale sunt în principal furnizate de UE și Agenția Spațială Europeană.

În mai 2003 s-a demarat faza de implementare a sistemului, fiind planificată să dureze până în anul 2008. Aceasta se desfășoară sub conducerea Inițiativei Comune (*Joint Undertaking*) formată din reprezentanții investitorilor.

2.8.3.3. GMOSS – Global Monitoring for Security and Stability

⁷ Detalii la http://www.esa.int/export/esaSA/GGGMX650NDC_navigation_0.html.

Sistemul de Monitorizare Globală pentru Securitate și Stabilitate (*Global Monitoring for Security and Stability, GMOSS*) este prin definiție legat de GMES (*Global Monitoring for the Environment and Security*), mai precis de aspectele de securitate civilă ale acestui sistem. GMOSS este o rețea de excelență care își propune să reunească resursele de cercetare europeană în vederea “îmbunătățirii capacității europene de monitorizare pentru aplicații de securitate civilă – printr-un program comun de cercetare ale cărui priorități sunt convenite împreună cu utilizatorii finali”⁸.

Rețeaua este alcătuită din centre de cercetare, organizații private non-profit, agenții spațiale, centre satelitare, agenții de cartografiere, reprezentanți ai industriei spațiale, IMM-uri cu acest obiect de activitate în domeniu, instituții academice. Toți acești actori pun în comun personal, software și infrastructură, focalizându-și eforturile în următoarele direcții:

- intervenții umanitare, inclusiv prevenirea incidenței dezastrelor, aprecierea gradului de vulnerabilitate, fluxul de informație între personalul din teren și cartierul general.
- reconstrucție, incluzând aprecierea pagubelor cauzate de dezastre;
- verificarea respectării tratatelor de neproliferație;
- operațiuni ale forțelor de poliție.

Cercetarea efectivă are în vedere:

- dezvoltarea și evaluarea senzorilor aerieni și satelitari precum și a sistemelor terestre și de comunicare necesare pentru ca imaginile și semnalele să fie prelucrate cât mai rapid;
- dezvoltarea și evaluarea de metode și algoritmi prin care pot fi automatizate procesarea, interpretarea, catalogarea și arhivarea imaginilor, incluzând operațiuni de clasificare, extragere de detalii, detecția schimbărilor, cartografiere și vizualizare;

De asemenea, rețeaua efectuează cercetări cu privire la modalități de transmitere a informației și stabilire a unor mecanisme de luare a deciziilor, cu aplicații în domeniul apărării.

Rețeaua își propune astfel să devină ”un prim punct de contact pentru organizații interesate în consultanță pe probleme de securitate civilă”⁹ în cele patru domenii amintite mai sus (operațiuni umanitare, reconstrucție, acțiuni de poliție și verificarea tratatelor de neproliferație).

În acest sens, o importantă sursă de fonduri se așteaptă a fi UE, având în vedere sinergia rezultată din punerea în comun a resurselor de cercetare disponibile în Europa, pe de o parte, și pledoaria Cartei Albe a Spațiului pentru o suplimentare a bugetului alocat în această direcție, pe de altă parte.

Astfel, rețeaua își propune să vină în întâmpinarea sistemului GMES, preconizat a intra în funcțiune până în 2008. Deja activitățile GMOSS iau în considerare și se structurează pe trei mari etape de circulație a informației vizuale, și anume:

A. *Furnizarea de informație* - în această categorie intră, în primul rând, sistemul GMES, incluzând GALILEO, și alte modalități de captare a imaginii prin senzori aerieni și echipament terestru, precum și servicii de cartografiere;

B. *Tehnologie de sistem* – însemnând acel echipament minimal pe care trebuie să îl aibă toți beneficiarii pentru o prelucrare brută a informației;

⁸ European Commission Joint Research Centre, *Global Monitoring for Security and Stability: GMOSS – A Network of Excellence*. March 2003, p.3.

⁹ *Ibidem*, p.11.

C. *Utilizarea informației de către beneficiarul final* – vizând servicii de prelucrare și integrare a informației din diferite surse pentru nevoile unui anumit beneficiar¹⁰.

2.8.4 Prevederile viitoarei Constituții Europene

În varianta provizorie a Constituției, problematica spațiului este încadrată activităților de cercetare-dezvoltare (R&D). Ca prevedere generală, UE își propune coordonarea activităților de cercetare și dezvoltare tehnologică astfel încât politicile generale europene să fie în concordanță cu cele ale statelor membre. În acest scop, Comisia este însărcinată cu elaborarea unui program-cadru multianual care să stabilească:

- 1 – obiectivele științifice și tehnologice necesare a fi realizate și prioritățile în cadrul acestora;
- 2 – liniile generale de acțiune;
- 3 – suma maximă totală care constituie contribuția Uniunii și împărțirea acesteia pe proiecte.

Cadrul multianual de acțiune ar urma să fie implementat prin adoptarea legislației necesare la nivel european. Consiliul de Miniștri are sarcina de a realiza acest lucru pe fiecare domeniu de acțiune. Politica Spațială Europeană ar fi, evident, una din aceste direcții de acțiune. Constituția reafirmă motivațiile strategice care o justifică: promovarea progresului tehnic și științific, competitivitate industrială și suport pentru o serie de politici europene.

Cu privire la legislația necesară pentru implementarea acestei politici, textul legii fundamentale precizează ca aceasta ”*poate lua*” forma unui Program Spațial European.

Exprimarea prudentă din cadrul Tratatului precum și prevederile conform cărora pot fi aprobate “acorduri suplimentare” în procesul implementării programului-cadru la care să participe numai anumite state membre pot constitui indicații asupra reticenței unor state mai avansate în domeniu de a pune în comun resursele proprii.

Pe de altă parte, însă, după cum se afirmă în Cartea Alba a Spațiului, costurile susținerii unei industrii competitive în domeniu nu mai pot fi suportate nici predominant de către piață, însă nici de către un singur stat. Rămâne, astfel, de văzut modul în care Constituția va fi adoptată în această privință.

¹⁰ *Ibidem*, p.22.

3. Politica de securitate și apărare a României din perspectiva PESC și PESA

3.1 Poziția României față de Politica Externă și de Securitate Comună

Printre primele capitole de negocieri deschise de România cu Uniunea Europeană după începerea negocierilor de aderare, la 15 februarie 2000, au fost Capitolul 26 (Relații externe) și Capitolul 27 (Politica Externă și de Securitate Comună, PESC). Aceste capitole au fost închise provizoriu încă din iunie 2000.

Conform documentelor de poziție prezentate, România a declarat că va accepta acquis-ul comunitar pentru ambele capitole și că va fi gata să îl aplice odată cu aderarea la Uniunea Europeană în anul 2007, fără a necesita perioade de tranziție.

Astfel, în Documentul de poziție a României la Capitolul 27, referitor la Politica Externă și de Securitate Comună se arăta că: „România este pregătită să accepte și să aplice acquis-ul în domeniul Politicii Externe și de Securitate Comune (PESC) a Uniunii Europene (UE). Structurile necesare transpunerii acesteia în practică au fost create, iar politica externă și de securitate a României se bazează pe aceleași principii și are aceeași orientare cu cea promovată de Uniunea Europeană”¹.

Această afirmație este susținută de faptul că România împărtășește valorile fundamentale ale Uniunii Europene și ale statelor sale membre: democrația, statul de drept, respectul pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului, protecția minorităților și toleranța religioasă, dezvoltarea unei economii de piață și asigurarea coeziunii sociale.

De asemenea, România sprijină neproliferarea armelor nucleare, biologice și chimice și este semnatară a tuturor acordurilor internaționale relevante în domeniu. România a introdus și exercită un control strict în privința produselor și tehnologiilor cu dublă întrebuințare și este parte la toate tratatele internaționale privind controlul armamentelor.

În septembrie 2002 Agenția Națională pentru Controlul Exporturilor Strategice și Interzicerea Armelor Chimice (ANCESIAC) a publicat primul său Raport privind controlul exporturilor de arme convenționale. ANCESIAC a pus în funcțiune un sistem computerizat de control al exporturilor cu implicarea sectoarelor industriale respective și a desfășurat o serie de aplicații de atenționare specializate pe industrii. Au fost dezvoltate contacte internaționale în scopul de a beneficia de experiența celor mai bune practici în domeniul controlului exporturilor.

România este membră a Organizației Națiunilor Unite, a Consiliului Europei, a NATO și a unui număr de alte organizații internaționale. Este, de asemenea, un promotor activ al cooperării regionale prin participarea la o serie de organizații sau grupări regionale, precum Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN), Inițiativa Central

¹ Document de poziție la Capitolul 27: Politica Externă și de Securitate Comună”, în Vasile Pușcaș, *Negociind cu Uniunea Europeană*, Volumul 1: *Documente inițiale de poziție la capitolele de negociere*, Editura Economică, București, 2003, p. 796; Pentru versiunea în limba engleză a documentului vezi „Romania’s Position Paper Chapter 27: Common Foreign and Security Policy”, în Vasile Pușcaș, *Negotiating with the European Union*, Volumul 2: *The Initial Position Papers for Chapters of Negotiation*, Editura Economică, București, 2003, pp. 784 -786.

Europeană (ICE), Zona Central Europeană de Liber Schimb (CEFTA), Procesul de Cooperare a Statelor din Sud-Estul Europei (SEEC), Procesul Royaumont, Inițiativa de Cooperare Sud-Est Europeană (SECI), Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est.

România se află într-un stadiu avansat al procesului de rezolvare a tuturor aspectelor legate de relațiile cu vecinii, pe baza dreptului internațional și s-a implicat într-o rețea de acorduri trilaterale cu vecinii, menite a asigura pacea și stabilitatea în Europa Centrală și de Sud-Est.

În acest context, în iunie 2003 România și Ucraina au semnat un tratat privind regimul frontierei de stat și au căzut de acord să continue negocierile pentru a găsi o soluție reciproc acceptabilă pentru delimitarea platoului continental. De asemenea, relațiile României cu Federația Rusă s-au îmbunătățit simțitor, în iulie 2003 fiind semnat un tratat bilateral de prietenie și cooperare.

România a continuat să-și dezvolte relațiile cu Republica Moldova prin propunerea unui „Parteneriat pentru Europa”, iar relațiile economice cu Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (FYROM), Bosnia și Herțegovina și Croația au fost îmbunătățite.

În timpul conflictului din Kosovo poziția României a avut în vedere susținerea securității și stabilității la nivel regional și european. Această poziție a fost susținută și în cadrul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est și în ceea ce privește sprijinul acordat eforturilor UE și NATO de a integra țările fostei federații iugoslave în sistemul predominant de valori europene. Obiective și principii similare au fost promovate în timpul președinției României a SEEC (martie 1999 – martie 2000), precum și pe perioada președinției României a OSCE, în 2001.

România s-a aliniat celor patru domenii ale acquis-ului privind Politica Externă și de Securitate Comună:

- respectarea restricțiilor privind relațiile cu Iugoslavia în timpul regimului Miloșevici;
- respectarea restricțiilor privind relațiile cu regimul taliban din Afganistan;
- embargoul privind livrarea de arme și echipamente militare către Etiopia și Eritreea;
- aplicarea restricțiilor de acordare a vizei pentru membrii juntei militare din Burma/Myanmar.

Date fiind cele de mai sus, România estimează că nu va avea dificultăți în transpunerea în practică a acquis-ului în domeniul Politicii Externe și de Securitate Comune.

De altfel, Raportul periodic privind progresele înregistrate de România pe calea aderării elaborat de Comisia Europeană în noiembrie 2003 arăta că „România a continuat să-și alinieze pozițiile cu deciziile și declarațiile Uniunii Europene și, atunci când a fost invitată, s-a asociat la pozițiile și acțiunile comune ale Uniunii Europene. România a continuat să aplice sancțiunile internaționale și măsurile restrictive impuse de Națiunile Unite, Uniunea Europeană, OSCE și altele rezultate din Acordul de la Wassenaar privind controlul exporturilor de arme convenționale și de produse cu dublă utilizare”.

De asemenea, România apreciază că, la momentul aderării, nu se va confrunta cu probleme în aplicarea acquis-ului referitor la protecția diplomatică și consulară.

Totodată România a declarat că va urmări și implementa cerințele ulterioare ale acquis-ului în domeniul PESC. Prin Documentul de poziție aferent Capitolului 27 România s-a angajat ca la momentul aderării să subscrie la obiectivele expuse în articolul 2 al Tratatului privind Uniunea Europeană. Conform aceluiași angajamente, România va prelua și transpune

în practică obiectivele PESC, stipulate în prevederile Titlului V al Tratatului privind Uniunea Europeană.

În anul 2002 România a ratificat Statutul privind înființarea Curții Penale Internaționale de la Roma, dar a semnat și un acord bilateral cu SUA privind neaplicarea prevederilor Statutului în ceea ce privește cetățenii celor două state. Concilierea celor două acte reprezintă o cerință dificil de îndeplinit, dar pe care România nu o poate amâna. În prezent ratificarea acordului cu SUA este suspendată ca urmare a Poziției Comune a Uniunii Europene din iunie 2003.

3.2 Evaluarea UE privitoare la modul de raportare a României la Politica Externă și de Securitate Comună

Cel mai recent Raport periodic privind progresele înregistrate de România pe calea aderării² menționează faptul că „România a confirmat că este pe drumul cel bun în alinierea la PESC.... și a fost activă în promovarea problematicilor de securitate regională”. România este considerată un participant activ la dialogul politic stabilit prin Acordul de Asociere și se recunoaște rolul constructiv jucat în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comune (PESC), inclusiv la întâlnirile la nivel de Directori Politici, Corespondenți Europeni și Grupuri de Lucru.

În Raport se arată că România a continuat să joace un rol important ca lider regional în eforturile de întărire a stabilității și securității în Sud-Estul Europei, iar funcționarii Ministerului Afacerilor Externe din România sunt capabili să implementeze cu succes prevederile privitoare la PESC.

Raportul evidențiază faptul că Ministerul Afacerilor Externe are un Corespondent European dar nu are încă un Director Politic permanent. De aceea Raportul recomandă finalizarea structurilor administrative pentru participarea la PESC. Ministerul Afacerilor Externe este conectat la sistemul informatic al Rețelei de Corespondenți din țările asociate prin care Uniunea Europeană comunică cu partenerii asociați în domeniul PESC.

Deși apreciază progresele care au fost realizate în privința controlului exporturilor de arme, Raportul atrage atenția asupra faptului că deplina implementare a Codului de conduită al Uniunii Europene privind exporturile de arme și lupta împotriva transferului neautorizat de arme necesită o atenție sporită. Este necesară completarea cadrului legislativ pentru controlul armelor astfel încât acesta să permită aplicarea automată a sancțiunilor economice.

² European Commission, *2003 Regular Report on Romania's progress towards accession*, Brussels, 5 November 2003, la <http://www.infoeuropa.ro/docs/2003%20Regular%20Report%20on%20Romanias%Progress%20Towards%20Accession.pdf>.

3.3 Poziția României față de Politica Europeană de Securitate și Apărare Comună

Raportarea României la proiectul de construcție europeană în sfera securității și apărării pornește de la premisa că el reprezintă o etapă superioară, necesară, în procesul de dezvoltare a capacității Uniunii Europene de a gestiona, prin mijloace militare și nemilitare, crizele survenite pe continentul european și în vecinătatea acestuia. În același timp însă, România consideră necesară menținerea complementarității acestui proces cu cel al dezvoltării Alianței Nord-Atlantice, astfel încât apărarea europeană să nu se constituie într-un element de contrapunere la efortul euroatlantic de apărare.

În Documentul de poziție a României la Capitolul 27, privitor la Politica Externă și de Securitate Comună, adoptat de Guvernul României în ședința din 23 martie 2000 se arată că: „România salută deciziile adoptate în domeniul Politicii Europene de Securitate și Apărare Comune (PESAC) de către Consiliile Europene de la Köln și Helsinki, precum și înființarea structurilor politice și de securitate interimare menite a transpune în practică acele decizii. Își exprimă disponibilitatea și interesul deosebit de a fi implicată activ în aranjamentele ce vor fi convenite pentru cooperarea cu state terțe, și de a participa pe deplin la PESAC, după aderarea la Uniunea Europeană”³.

Poziția exprimată de România a fost receptată în mod corespunzător de Uniunea Europeană care arată că: „România a manifestat un interes deosebit pentru dezvoltarea Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA) ca parte a PESC și a participat la schimburile de idei privind acest subiect cu Uniunea Europeană în format UE + 15 (statele europene membre ale NATO care nu sunt membre UE și statele candidate la Uniunea Europeană)”.

România a apreciat că participarea timpurie la Politica Externă și de Securitate Comună (PESC) poate constitui o oportunitate importantă de pregătire a țării noastre pentru aderarea la UE în etapa premergătoare acesteia, iar participarea la PESA, o continuare firească a participării la PESC.

România s-a pronunțat pentru evitarea redundanței în relația NATO – UE în sfera securității și apărării, precum și împotriva creării unor structuri separate în cadrul Alianței Nord-Atlantice. În concepția României, cadrul de dezvoltare a PESA ar trebui să fie principiile de cooperare NATO-UEO-UE adoptate de Consiliile Nord-Atlantice de la Berlin (1996), Washington (1999) și Bruxelles (2002).

În viziunea României, PESA ar trebui să conducă la întărirea Identității de Securitate și Apărare Europene în cadrul NATO și, totodată, pe termen lung, să devină un instrument important pentru asigurarea credibilității transformării Uniunii Europene într-o putere cu responsabilități globale.

³ Document de poziție la Capitolul 27: Politica Externă și de Securitate Comună”, *ed.cit.*, p. 798; Pentru versiunea în limba engleză a documentului vezi „Romania’s Position Paper Chapter 27: Common Foreign and Security Policy”, *ed.cit.*, pp. 785-786.

Din punctul de vedere al României, participarea la PESA poate și trebuie să însemne și o participare la activitatea Grupului Vest-European de Armamente, precum și la cea a viitoarei Agenții Europene privitoare la Armamente, Cercetare și Capacități Militare.

În opinia României, șansele cristalizării proiectului Europei securității și apărării devin cu atât mai mari cu cât construcția europeană în domeniu se coagulează ca rezultat al efortului comun al tuturor statelor membre sau candidate ale Uniunii Europene. La nivelul UE s-a conturat tendința ca țările candidate să fie consultate atât înainte, cât și după luarea unor decizii în materie, iar în măsura în care acestea doresc să participe la implementarea unor decizii legate de PESA, să o poată face de pe aceleași poziții ca și statele membre. Folosind această oportunitate, România dorește să fie parte activă a PESA, văzând în aceasta un bun prilej de angajare în eforturile europene de realizare a securității și păcii. Din acest punct de vedere în prezent este necesară uzitarea oportunităților oferite de proiectul preliminar de recomandare al Adunării Parlamentare a UEO asupra perspectivelor PESA către Conferința Interguvernamentală (13 octombrie 2003) de a ține seama de interesele acelor state UEO care nu vor fi invitate la elaborarea documentului final, respectiv, Bulgaria Islanda, Norvegia, România și Turcia⁴.

Atât în faza de pre-aderare a României la Uniunea Europeană, cât și ulterior acestei faze, o problemă delicată legată de PESA va fi poziționarea sa față de cele trei grupări existente în cadrul actualilor membri ai Uniunii Europene privind elaborarea unei politici de apărare comune:

- grupul pro-atlantic (Marea Britanie, Olanda, Portugalia și, până în 2003, Spania);
- grupul pro-european (Franța, Germania, Belgia, Luxemburg și, din 2004, Spania); și
- grupul neutru (Austria, Finlanda, Irlanda, Suedia, Danemarca).

România va trebui să aleagă între alăturarea la grupul pro-atlantic sau la cel pro-european, în funcție de criteriile pur pragmatice, vizând interesele sale pe termen mediu și lung.

Formele și mijloacele uzitate de România pentru implicarea în PESA pot fi multiple: consultări periodice pe probleme ale securității europene; participarea la elaborarea deciziilor legate de gestionarea aspectelor militare și civile ale crizelor; implicarea în activitățile curente ale organismelor UE cu atribuții în sfera securității (Consiliul Afacerilor Generale, Comitetul Politic și de Securitate, Comitetul Militar, Statul Major, Institutul de Studii de Securitate al UE, etc); participarea la sesiunile Adunării UEO, respectiv ale Adunării Interparlamentare de Securitate și Apărare; participarea la exercițiile și operațiunile de gestionare a crizelor conduse de UE, ș.a.

Experiența participării României la Parteneriatul pentru Pace poate fi benefică, din punct de vedere militar, pentru îndeplinirea obiectivelor PESA. De asemenea, relațiile avute cu UEO pot constitui un capital prețios de experiență în cadrul procesului de implementare a PESA. Începând din 1994, în calitate de partener asociat al UEO, România a efectuat schimburi de informații cu această structură de securitate în domeniile realizării Identității Europene de Securitate și Apărare, concepției comune de securitate a UEO și a partenerilor

⁴ *Prospects for the European Security and Defence Policy-Contribution to the Intergovernmental Conference*, Draft Report submitted by Mr Gaburro, Rapporteur, Assembly of Western European Union, The Interparliamentary European Security and Defence Assembly, A/WEU/POL [2003] 16, Paris, 13 October 2003, p. 6.

asociați, creșterii rolului operațional al UEO și participării la operațiunile de menținere a păcii. Totodată, România a fost prezentă cu regularitate la reuniunile UEO la care a fost invitată, atât prin reprezentanții săi din cadrul Misiunii de Legătură de pe lângă NATO și UEO de la Bruxelles, cât și prin trimiterea unor reprezentanți din țară. Din acest punct de vedere, România a militat cu consecvență ca în perspectiva unei integrări a UEO în UE, să se integreze și „acquis-ul” UEO-ului în materie de relații cu partenerii asociați (la nivelul Consiliului Permanent al UEO, în format 28, țările asociate partenere participând efectiv la deliberări și decizii). La reuniunea Consiliului Ministerial al UEO din 23 noiembrie 1999, alături de ceilalți șase parteneri asociați ai UEO (Bulgaria, Letonia, Lituania, Estonia, Slovacia și Slovenia), România a semnat o Declarație comună prin care se sublinia necesitatea asigurării caracterului inclusiv al procesului de elaborare a PESA. Inițiativa a fost reluată cu ocazia Consiliului Ministerial de la Porto al UEO, din 15-16 mai 2000, când cei șapte parteneri asociați ai UEO au adoptat și prezentat o nouă Declarație comună în ceea ce privește PESA, care reiterea necesitatea implicării lor în consultările și activitățile din cadrul UE care privesc acest proces⁵.

Conferind credibilitate dorinței României de a-și asuma un rol activ în cadrul PESA, la 21 noiembrie 2000, în cadrul celei de-a doua zi a lucrărilor Conferinței pentru angajarea capacităților militare, reprezentantul țării noastre a prezentat forțele pe care România le poate pune la dispoziția Uniunii Europene pentru participarea la constituirea Forței de Reacție Rapidă.

Efectivele și mijloacele puse de România la dispoziție sunt destinate misiunilor în sprijinul păcii, de căutare-salvare și umanitare. În conformitate cu angajamentul luat în toamna anului 2000, forțele oferite de România au o componență diferită, în funcție de tipul misiunii ce trebuie executată, după cum urmează⁶:

- pentru misiuni în sprijinul păcii: începând cu anul 2001, o companie de infanterie, un grup de scafandri (COSAR), un monitor (o navă fluvială purtătoare de artilerie) și un pluton de poliție militară; începând cu anul 2002, un batalion de geniu; începând cu anul 2003, un batalion de infanterie, o companie de poliție militară, o companie de vânători de munte și o navă de intervenție cu scafandri („Grigore Antipa”) – cea din urmă putând fi folosită și pentru misiuni de căutare-salvare;
- pentru misiuni de căutare-salvare: începând din anul 2003, remorcherul maritim „Grozavu”.

Forțele puse la dispoziție au niveluri de operativitate diferite. Din momentul adresării solicitării, ele sunt gata de acțiune în următoarele termene: 15 zile, grupul de scafandri, 30 de zile, forțele terestre și 60 de zile, forțele navale.

Ulterior, cu prilejul Conferinței de Îmbunătățire a Capacităților, desfășurată la Bruxelles, în noiembrie 2001, guvernul de la București a oferit un nou pachet de forțe, de

⁵ Adrian Pop, *Strategii de integrare europeană*, Editura Sylvi, București, 2003, pp. 114-116.

⁶ Ioan Mircea Plângu, „Poziția României la Conferința pentru angajarea capacităților militare, Bruxelles, 20-21 noiembrie 2000”, în *Monitor Strategic*, an I, nr. 2, 2000, p. 43.

circa 3700 de militari și 75 de polițiști pentru îmbunătățirea capacităților militare și civile ale UE de gestionare a crizelor⁷.

În martie 2003 România a reiterat dorința sa de a contribui cu forțe atât la Forța UE de intervenție rapidă cât și la instrumentele civile ale UE de management al crizelor. În mai 2003, cu ocazia reuniunii Miniștrilor Apărării din UE și din țări terțe, România a detaliat contribuția națională la misiunile Forței UE de Reacție Rapidă.

În condițiile însă în care, pe de o parte, oferta României pentru Forța Europeană de Reacție Rapidă este de fapt identică cu cea pentru operațiunile de menținere a păcii derulate sub coordonarea NATO iar, pe de altă parte, începând de la jumătatea lunii octombrie 2003, a devenit operațională Forța de Răspuns a NATO – Forța de Reacție Rapidă a Alianței Nord-Atlantice, compusă din elemente integrate terestre, maritime, aeriene și forțe speciale – România va trebui să-și diferențieze oferta pentru cele două organizații dacă vrea să participe, așa precum a declarat, de o manieră activă la ambele forțe de reacție rapidă.

Deocamdată, la orizontul anului 2005, România își propune, în conformitate cu angajamentele asumate în cadrul NATO, realizarea unei capacități de reacție și proiecție a forțelor care să permită angajarea a șase brigăzi luptătoare cu sprijinul de luptă și logistic aferent, a două-trei escadrile de luptă, a unei escadrile de transport, a patru-cinci nave de luptă de tip fregate multi-rol și desfășurarea simultană a 5 000 de militari. Se apreciază că în acel an România va fi în măsură să deplaseze în afara teritoriului național o brigadă aeromobilă, o flotilă de transport aerian, unități de infanterie, vânători de munte și parașutiști, precum și structuri de sprijin de luptă și logistice.

Potențial, din punct de vedere militar, România se poate constitui într-un pilon important al PESA în partea centrală și sud-estică a continentului european, fapt demonstrat de participarea sa la Forța Multinațională de Pace din Sud-Estul Europei (MPSEE), la Brigada Multinațională cu Capacitate de Luptă Ridicată a Forțelor ONU în Așteptare (SHIRBRIG), la Grupul de cooperare navală în Marea Neagră (BLACKSEAFOR), la constituirea unei brigăzi de menținere a păcii a țărilor din centrul Europei (CENCOOP) și a unor unități militare mixte – un batalion româno-ungar de menținere a păcii, o unitate româno-ucrainiano-ungaro-slovacă de geniu și un batalion româno-moldovean.

Tot pe plan regional, România a participat activ la Masa de Lucru 3 pe probleme de securitate a Pactului de Stabilitate în Sud-Estul Europei și a prezidat Comitetul Miniștrilor Apărării de Coordonare a Procesului de Cooperare din Europa de Sud-Est, precum și Comitetul Politic și Militar al Forței Multinaționale de Pace din Europa de Sud-Est. Totodată România a fost de acord să găzduiască la Constanța în perioada 2003-2006 cartierul general al Brigăzii Sud-Est Europene (SEEBRIG).

Disponibilitatea de cooperare militară internațională a României este argumentată și de găzduirea unor instituții regionale de instruire militară precum Centrul Regional de Pregătire PfP româno-britanic din cadrul Academiei de Înalte Studii Militare din București și Centrul Regional de Management al Resurselor de Apărare de la Brașov.

⁷ George Tibil, "Provocările integrării europene în domeniul securității și apărării", în Ilie Bădescu, Ioan Mihăilescu, Elena Zamfir (coord.), *Geopolitica integrării europene*, Editura Universității din București, București, 2003, p. 490.

În cadrul Parteneriatului pentru Pace (PfP) armata română a dovedit că dispune de calitățile necesare transpunerii în practică a politicii europene de securitate și apărare: capacitate de proiecție, sustenabilitate, interoperabilitate, flexibilitate și mobilitate

Participarea armatei române la operațiuni în sprijinul păcii este un alt element care subliniază viabilitatea organismului militar românesc în plan internațional. Începând din anul 1991 România a participat la mai multe operațiuni de acest tip, respectiv în IFOR/ KFOR conduse de NATO în Bosnia și Herțegovina (203 militari), ALBA și MAPE în Albania (un polițist), UNMIK în Kosovo (46 polițiști, 4 experți civili, un ofițer de legătură). Totodată România participă la misiunile de poliție ale Uniunii Europene (EUPM) din Bosnia și Herțegovina și la operațiunea militară “Concordia” a Uniunii Europene din Macedonia.

Comisia Europeană a apreciat⁸ drept „considerabile” eforturi făcute de România pentru a susține misiunile internaționale de menținere a păcii. Astfel, România a contribuit cu trupe la Forța Internațională de Asistență pentru Securitate și la operațiunile „Enduring Freedom” din Afganistan. Totodată, România a participat și la o serie de operațiuni de menținere a păcii și de observare ale ONU, KFOR, SFOR și OSCE.

Cuantumul forțelor ce pot fi angajate în misiuni de menținere a păcii este relevant pentru credibilitatea acțiunii militare a României în afara granițelor: patru batalioane de infanterie, un batalion de geniu, un spital militar de campanie și alte subunități luptătoare și de asigurare.

3.4 Documente definitorii pentru politica de securitate și apărare a României

Documentele definitorii pentru politica actuală de securitate și apărare a României sunt: *Programul de Guvernare pe perioada 2000 – 2004*, *Strategia de Securitate Națională*, *Strategia Militară* și *Carta Albă a Guvernului*. În cele ce urmează prezentăm principalele prevederi ale acestor documente, în vederea conturării abordărilor actuale ale politicii de securitate și apărare a României. Pe baza analizei principalelor prevederi ale acestor documente se poate determina gradul de armonizare al acestora cu abordările Uniunii Europene din cadrul PESA.

3.4.1. Prevederile Programului de Guvernare pe perioada 2001 – 2004 în domeniul apărării naționale

Conform Programului de Guvernare⁹, obiectivul strategic în domeniul apărării naționale este reprezentat de realizarea unui nivel corespunzător al structurilor militare din punct de vedere numeric și al dotării forțelor, nivel care să asigure o capacitate operativă la nivelul impus de cerințele programului de aderare la NATO, concomitent cu asigurarea

⁸ European Commission, *2003 Regular Report on Romania's progress towards accession*, Brussels, 5 November 2003, la

<http://www.infoeuropa.ro/docs/2003%20Regular%20Report%20on%20Romanias%20Progress%20Towards%20Accession.pdf>.

⁹ *Programul de Guvernare pe perioada 2001 – 2004*, Capitolul VIII, Apărarea națională, ordinea publică și siguranța cetățeanului, București, 22 decembrie 2000.

capacității de a participa la prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor și apărarea colectivă în plan regional.

Programul de Guvernare prevede că activitatea de integrare în structurile euroatlantice nu se poate reduce doar la armată, ci vizează ansamblul societății românești. De aceea, Programul de Guvernare prevede ca la activitatea de integrare în structurile euro-atlantice să participe și alte instituții, în mod special Ministerul Afacerilor Externe.

Un punct distinct al Programului de Guvernare se referă la obligațiile militare internaționale ale României. În acest context se prevede ca Guvernul să ia măsurile necesare pentru a garanta îndeplinirea obligațiilor curente ale României în cadrul SFOR, KFOR, SEDM, SEEBRIG, negocierilor BLACKSEAFOR, pentru semnarea acordului CENCOOP și participarea activă în cadrul SHIRBRIG.

O prevedere de perspectivă a Programului de Guvernare este aceea de extindere (în măsura posibilităților material-financiare) a cooperării internaționale în plan militar, pornind de la faptul că o asemenea angajare a țării noastre poate contribui la asigurarea păcii și stabilității regionale, precum și pentru materializarea rolului României de furnizor de securitate în plan regional.

3.4.2 Strategia de Securitate Națională a României

Strategia de Securitate Națională a României a fost elaborată pe baza legii privind planificarea apărării naționale a României. Conform acestei legi, strategia de securitate națională a României este definită drept "documentul de bază care fundamentează planificarea apărării la nivel național"¹⁰.

Versiunile succesive, din 1999 și 2002 ale Strategiei de Securitate Națională a României stau mărturie pentru caracterul deficitar al raportării României la PESA din punct de vedere programatic. Versiunea din 1999, aprobată în ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării (CSAT) din 18 iunie 1999, se limitează la a menționa sec, la capitolul „modalități de acțiune pentru asigurarea securității naționale a României”, „participarea României la procesul de realizare a Identității Europene de Securitate și Apărare” (în cadrul NATO), conceptele PESC și PESA, precum și raportarea României la ele nefiind nici măcar enunțate¹⁵. La rândul său, versiunea din 2002 a Strategiei, deși a marcat un evident pas înainte în definirea intereselor fundamentale ale statului român ca și a obiectivelor pentru realizarea lor, s-a limitat a relua formulările Tratatelor de la Maastricht și Amsterdam, potrivit cărora PESC „include definirea progresivă a unei politici comune de apărare”, ce „urmează să fie compatibilă cu politica de securitate comună și de apărare instituită prin Tratatul de la Washington”. Pe cale de consecință, aderarea României a Uniunii Europene a continuat să fie văzută ca „un proces necesar în primul rând din punct de vedere intern, al vieții economice și sociale românești” (subl. ns.), chiar dacă – adăuga documentul – el are, „în mod evident, influențe directe și asupra securității noastre naționale”¹⁶.

¹⁰ *Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2002.

¹⁵ *Strategia de Securitate Națională a României – Stabilitate democratică, dezvoltare economică durabilă și integrare euro-atlantică*, București, 1999, pp. 8-9.

¹⁶ *Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2002, pp. 11, 15.

Sistemul securității naționale reunește „ansamblul mijloacelor, reglementărilor și instituțiilor statului român, care au rolul de a realiza, a proteja și a afirma interesele fundamentale ale României”.

Pornind de la această definiție, structura Strategiei de Securitate Națională a României adoptată în 2002 cuprinde următoarele capitole:

- definirea intereselor naționale de securitate;
- precizarea obiectivelor care conduc la protejarea și afirmarea acestor interese;
- evaluarea mediului internațional de securitate;
- identificarea factorilor de risc din mediul intern și internațional;
- direcțiile de acțiune și principalele mijloace pentru asigurarea securității naționale a României.

Formularea actuală a Strategiei Naționale de Securitate a României pornește de la recunoașterea lărgirii spectrului de riscuri neconvenționale, de la diversificarea tipologiei crizelor și conflictelor care necesită reacții multidirecționale, bazate pe mobilitate, diversitate, coerență și complementaritate, atât în spațiul intern, cât și în cel internațional.

Acest nou context conduce la o multiplicare a dimensiunilor stării de securitate și siguranță națională, incluzând aspecte politice, economice, financiare, militare, civice, sociale și ecologice ceea ce solicită și identificarea unor noi resurse interne și internaționale ce pot fi mobilizate pentru apărarea intereselor fundamentale ale României.

Conform Strategiei Naționale de Securitate, apărarea și promovarea intereselor fundamentale ale României se va face cu respectarea principiilor dreptului internațional, pe baza dialogului și cooperării cu toate organizațiile internaționale și statele interesate în realizarea stabilității și securității la nivel european și mondial.

Aceste interese naționale fundamentale decurg din obiectivele generale ale României în această etapă, respectiv acelea de edificare a unei României democratice, stabile politic și prospere din punct de vedere economic și social, integrată în fluxurile economice internaționale, și care participă activ la procesele de integrare europeană și euroatlantică.

În acest sens, conform Strategiei de Securitate Națională a României, **interesele naționale fundamentale** sunt:

- menținerea integrității, unității, suveranității și independenței statului;
- garantarea drepturilor și libertăților democratice fundamentale, asigurarea bunăstării, siguranței și protecției cetățenilor României;
- dezvoltarea economică și socială a țării și reducerea accelerată a decalajelor față de țările dezvoltate din Europa;
- realizarea condițiilor pentru integrarea efectivă a României în structurile NATO și ale Uniunii Europene. Se apreciază că cele două organizații sunt, în prezent, singurele în măsură

să garanteze României un statut de independență și suveranitate care să conducă la o dezvoltare economică, politică și socială de tipul celei din țările cu sisteme democratice consolidate;

- afirmarea identității naționale și promovarea acesteia ca parte a comunității de valori democratice;

- protecția mediului înconjurător, a resurselor naturale, a calității factorilor de mediu, la nivelul standardelor internaționale.

Realizarea efectivă și afirmarea intereselor fundamentale ale României se asigură prin intermediul traducerii în practică a obiectivelor de securitate națională ale țării noastre. Aceste obiective acoperă o multitudine de domenii ce definesc, în fapt, întreaga societate românească.

Pentru etapa actuală, **obiectivele de securitate națională a României** sunt:

- păstrarea independenței, a suveranității, unității și integrității teritoriale a statului român, în condițiile specifice ale aderării la NATO și integrării României în Uniunea Europeană;
- garantarea ordinii constituționale, consolidarea statului de drept și a mecanismelor democratice de funcționare a societății românești;
- relansarea economiei naționale pe baza mecanismelor economiei de piață, combaterea sărăciei și a șomajului;
- dezvoltarea societății civile și a clasei de mijloc;
- asigurarea stabilității sistemului financiar-bancar și a echilibrului social;
- modernizarea instituțiilor de apărare a ordinii publice și garantarea siguranței cetățeanului;
- optimizarea capacității de apărare națională în conformitate cu standardele NATO;
- îmbunătățirea capacității de participare la acțiunile internaționale pentru combaterea terorismului și a crimei organizate;
- îmbunătățirea stării de sănătate a populației și protecția copilului, precum și dezvoltarea instituțiilor de educație, cercetare și cultură;
- reforma administrației publice și dezvoltarea regională în conformitate cu practicile și reglementările din Uniunea Europeană;
- armonizarea relațiilor interetnice și edificarea statului civic multicultural, având drept garanții ale securității participarea socială, integrarea interculturală și subsidiaritatea în actul de guvernare;
- acțiuni diplomatice și o politică externă creativă, dinamică și pragmatică, bazată pe respectarea tratatelor și acordurilor internaționale la care România este parte, precum și a obiectivelor și principiilor Cartei Organizației Națiunilor Unite;
- diversificarea și strângerea legăturilor cu diaspora românească;
- participarea activă la acțiunile de cooperare internațională pentru combaterea terorismului și a crimei organizate transfrontaliere;
- dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate și participarea pe plan regional la consolidarea stabilității și reglementarea crizelor;
- asigurarea securității ecologice;
- implicarea societății civile în realizarea obiectivelor strategiei de securitate.

După cum se remarcă din enumerarea de mai sus, multe din obiectivele menționate privesc viața economică și socială din România și constituie totodată criterii de aderare la Uniunea Europeană. De aceea, se poate spune că atingerea unei stări de echilibru dinamic, în condiții de creștere durabilă, va asigura României nu doar atingerea standardelor Uniunii Europene, ci și asigurarea unui nivel acceptabil al securității naționale.

O relevanță sporită pentru studierea politicii de securitate și apărare a României din perspectiva PESA o prezintă direcțiile de acțiune stabilite pentru domeniul politicii externe și a domeniului apărării naționale.

Conform Strategiei de Securitate Națională, **în domeniul politicii externe** România se va concentra pe următoarele direcții:

- asigurarea îndeplinirii obligațiilor României față de calitatea de membru al Alianței Nord-Atlantice, direcție ce capătă un sens deplin odată cu dobândirea acestei calități în 2004;
- intensificarea negocierilor și accelerarea pregătirii pentru integrarea în Uniunea Europeană, inclusiv prin implicarea în procesul de realizare a politicii europene de securitate și apărare;
- asigurarea îndeplinirii obligațiilor decurgând din Parteneriatul strategic intensificat cu S.U.A., precum și dezvoltarea relațiilor bi și multilaterale privilegiate cu țările membre NATO și ale Uniunii Europene;
- consolidarea relațiilor cu țările vecine și cu statele cu care România are relații tradiționale;
- dezvoltarea cooperării cu statele din regiune, inclusiv prin participarea la proiecte de cooperare regională, subregională, transfrontalieră și în cadrul euroregiunilor;
- dezvoltarea, pe baze pragmatice, a relațiilor privilegiate cu Republica Moldova;
- sprijinirea consolidării rolului OSCE ca forum de dialog în domeniul securității, precum și dezvoltarea capacității sale de acțiune pentru prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor și reconstrucția postconflict;
- susținerea diplomatică a participării la operațiunile de pace ale ONU, precum și la alte acțiuni vizând asigurarea stabilității și întărirea încrederii la nivel regional și global;
- respectarea strictă a angajamentelor internaționale în domeniul neproliferării și controlului armamentelor, exporturilor de produse strategice și de tehnologie cu dublă utilizare;
- promovarea unei politici active în plan bilateral sau într-un cadru internațional pentru asigurarea securității și stabilității în Europa de Sud-Est, ca și în Caucazul de Sud și în întreaga regiune a Dunării și Mării Negre;
- sprijinirea comunităților românești din afara granițelor pentru păstrarea identității naționale, culturale și spirituale și identificarea potențialului de suport al acestora pentru realizarea obiectivelor diplomației românești;
- preocuparea constantă pentru îmbunătățirea statutului juridic și a tratamentului minorităților românești din alte state, conform normelor internaționale privind drepturile persoanelor aparținând minorităților și angajamentelor asumate prin înțelegeri și tratate bilaterale.

În domeniul apărării naționale, principalele direcții de acțiune, subsumate evident interesului național, vor avea în vedere integrarea în structurile euro-atlantice :

- îndeplinirea obiectivelor asumate în calitate de membru NATO și asigurarea deplinei interoperabilității cu forțele Alianței Nord-Atlantice;
- intensificarea participării la Parteneriatul pentru Pace și dezvoltarea cooperării militare pe baze bi- și multilaterale, în vederea realizării obiectivelor de parteneriat asumate de România;
- constituirea și consolidarea capacităților necesare pentru îndeplinirea obligațiilor asumate de România, de a participa în cadrul unor operațiuni de menținere a păcii, de salvare, de răspuns la crize, de combatere a terorismului și de acordare de asistență umanitară la nivel subregional și regional;
- restructurarea și modernizarea Armatei României, îndeosebi modernizarea structurală a forțelor și a sistemelor de instruire și continuarea armonizării cadrului legislativ național din domeniul apărării cu cel existent în țările membre NATO și ale Uniunii Europene;
- adaptarea la condițiile contemporane a sistemului de mobilizare și planificare integrată a apărării și asigurarea concordanței dintre obiectivele propuse și resursele alocate;
- operaționalizarea forțelor destinate participării la misiuni ale Uniunii Europene, în cadrul politicii europene de securitate și apărare, precum și ale NATO, ONU și ale forumurilor/inițiativelor subregionale;
- managementul eficient al resurselor umane și restructurarea forțelor, concomitent cu creșterea gradului de profesionalizare a personalului armatei și modernizarea învățământului militar;
- asigurarea stocurilor de echipamente, tehnică de luptă, muniții și materiale;
- îmbunătățirea colaborării dintre serviciile de specialitate pe linia schimbului operativ de informații vizând potențialii factori de risc la adresa securității și stabilității interne;
- redimensionarea corpului de comandă la nivelul forțelor aflate în prezent într-un proces de reducere, restructurare și modernizare;
- reglementarea pensionării cadrelor militare și aplicarea programelor de reconversie profesională a personalului disponibilizat din armată și din industria de apărare;
- planificarea coerentă a activității de înzestrare și achiziții, prin coordonare cu politicile în domeniul economic, de privatizare și de restructurare a industriei naționale de apărare; dezvoltarea și achiziționarea de echipamente noi, interoperabile cu cele utilizate de NATO;
- întărirea controlului parlamentar asupra organismului militar;
- sprijinirea autorităților publice în caz de urgențe civile, dezastre sau calamități naturale.

Față de direcțiile de acțiune prezentate mai sus se poate aprecia că România dispune de resursele politice și de suportul social necesare deoarece în repetate rânduri s-au manifestat atât susținerea unanimă de către toate forțele politice și instituțiile publice a opțiunii pentru integrarea europeană și euroatlantică, cât și sprijinul larg acordat de societatea românească eforturilor de integrare europeană. Desigur că există anumite limite în ceea ce privește resursele financiare necesare implementării tuturor acestor direcții de acțiune, dar se poate

aprecia că alocațiile la bugetul de stat sunt rezonabile și permit, în principiu, îndeplinirea obligațiilor asumate.

3.4.3 Strategia Militară a României

Strategia Militară a României reprezintă documentul de bază al organismului militar, care cuprinde obiectivele și opțiunile fundamentale privind îndeplinirea, prin mijloace și pe căi de acțiune militare, a politicii de apărare a statului român. Strategia Militară stabilește locul și rolul armatei României în cadrul eforturilor de realizare a obiectivelor prevăzute în Strategia de Securitate Națională și în Carta Albă a Guvernului privind securitatea și apărarea națională.

Misiunea principală a armatei este de a garanta cetățenilor României respectarea strictă a drepturilor omului într-un stat suveran, independent, unitar și indivizibil, angajat activ în procesul de integrare europeană și euroatlantică, în condițiile unui regim politic bazat pe democrația constituțională, sub un strict control democratic civil asupra forțelor armate. Pentru îndeplinirea acestei misiuni, organismul militar este și va fi subordonat exclusiv voinței poporului român.

Actuala Strategie Militară a României este o strategie de tip defensiv – activă și a fost elaborată pe baza următoarelor considerente:

- România nu are în prezent inamici declarați;
- România se bucură de relații pașnice cu vecinii;
- probabilitatea apariției, pe termen scurt și mediu, a unei amenințări militare majore la adresa securității României, este minimă.

Esența Strategiei Militare a României este bazată pe patru concepte strategice, și anume:

- **capacitatea defensivă credibilă** ce presupune o permanentă capacitate de reacție la riscurile existente și probabile din mediul de securitate;
- **restructurarea și modernizarea** care au în vedere realizarea unor structuri mai reduse ca dimensiuni, capabile să fie dislocate rapid, precum și creșterea calității înzestrării armatei;
- **parteneriatul operațional intensificat** care are în vedere atât parteneriatele speciale, bilaterale și multilaterale existente, cât și dezvoltarea altora care servesc la întărirea securității naționale;
- **integrarea graduală** ce constă în accelerarea procesului de aderare și integrare în structurile militare europene și euro-atlantice și se materializează în asigurarea interoperabilității treptate a armatei României cu armatele statelor membre. Acest concept se bazează pe faptul că un mediu de securitate colectivă reprezintă în prezent cel mai bun mijloc de protejare a intereselor naționale.

Transpunerea în practică a strategiei militare a României trebuie să aibă în vedere fenomenele care se manifestă în spațiul de interes strategic militar al țării noastre. Din acest punct de vedere, se apreciază că România este situată în zona de interferență a patru spații strategice:

- spațiul Europei Centrale în care se conturează un viitor pol de prosperitate regională;

- spațiul Europei de Sud-Est în care se conturează un spațiu generator de instabilitate;
- spațiul Comunității Statelor Independente în care se manifestă o criză de identitate;
- spațiul Mării Negre în care se constituie o zonă de importanță strategică pentru flancul sudic al NATO, dar și un spațiu de tranzit pentru sursele de energie provenind din Asia Centrală.

Definirea Strategiei Militare a României și abordarea pe această bază a relațiilor de parteneriat și integrare în structurile euro-atlantice pornește de constatarea că în prezent riscul izbucnirii unei confruntări militare majore este redus.

Cu toate acestea, există riscuri regionale și locale, de natură militară sau non-militară dificil de prevăzut și care s-ar putea transforma în amenințări. Aceste riscuri pot fi clasificate în:

- riscuri regionale;
- riscuri asimetrice;
- riscuri transnaționale;
- evenimente neprevăzute.

Riscurile regionale cuprind: dezechilibre strategice în potențialele militare din spațiul de interes strategic al României; prezența unor tensiuni și conflicte militare care se pot extinde; prelungirea unor dificultăți economico-sociale care afectează direct potențialul militar și care erodează autoritatea instituțiilor naționale de conducere ale statului; posibilitatea apariției unor disfuncționalități în sistemele financiare, informatice, energetice, de comunicații și telecomunicații ale statelor, precum și rivalitățile politico-militare dintre acestea.

Riscurile asimetrice cuprind acele strategii sau acțiuni deliberate îndreptate împotriva statului român, strategii sau acțiuni care folosesc procedee diferite de lupta clasică, vizând atacarea punctelor vulnerabile ale societății civile, dar care pot afecta direct sau indirect și forțele armate. Acestea se referă la: expansiunea rețelelor și activităților teroriste; proliferarea și diseminarea necontrolată a tehnologiilor și materialelor nucleare, a mijloacelor de distrugere în masă, a armamentelor și a altor mijloace letale neconvenționale; războiul informațional; izolarea României în societatea globală, bazată pe informație, din cauza lipsei infrastructurii specifice. Astfel de riscuri includ întreruperea fluxului esențial de informații, propagarea unei imagini deformate privind societatea românească, modul de respectare de către România a tratatelor sau acordurilor internaționale, limitarea accesului la resursele strategice, degradarea mediului și existența în proximitatea frontierelor naționale a unor obiective cu un grad ridicat de risc.

Riscurile transnaționale se referă la acele riscuri care depășesc granițele dintre state. Astfel de riscuri pot fi generate de grupuri care promovează separatismul sau extremismul, de disputele inter-etnice, rivalitățile religioase și încălcarea drepturilor omului. În această categorie intră și o serie de riscuri noi precum: crima organizată, traficul ilegal de droguri, arme și materiale strategice, fluxurile masive de refugiați.

Evenimentele neprevăzute se referă la riscurile plasate în domeniul incertitudinii: evoluția nefavorabilă a unor relații internaționale, posibilitatea unor dezastre naturale în regiune: inundații, secetă, cutremure.

3.4.4 Carta Albă a Securității și Apărării Naționale

Carta Albă a Securității și Apărării Naționale¹⁷ este documentul cel mai recent (fiind adoptat în 2004) în domeniul politicii de securitate și apărare a României. Structurat în 9 capitole, acest document prezintă orientările și opțiunile actuale și de perspectivă din următoarele domenii:

- politica de securitate a României;
- politica de apărare a României;
- componenta apărării a sistemului securității naționale;
- componenta politicii externe a sistemului securității naționale;
- sistemul național de control al armamentelor și al exporturilor strategice;
- securitate internă, ordine publică și siguranță națională;
- componenta justiției a sistemului securității naționale;
- componentele industrială, de cercetare, de infrastructură și comunicații ale sistemului securității naționale;
- perspectivele de dezvoltare ale României;
- perspective ale reformei sectorului de securitate.

Din enumerarea de mai sus se remarcă faptul că acest document reprezintă cel mai cuprinzător cadru de referință în domeniul politicii de securitate și apărare a României.

Carta Albă a Securității și Apărării Naționale asigură coordonarea între politică și politici, obiective și planuri, strategii și resurse și creează o viziune de ansamblu asupra reformei interne cu realizările și nerealizările sale. Această viziune este destinată dezvoltării capacității României de a-și consolida regimul politic democratic și mecanismele economiei de piață în plan intern intern, precum și de a acționa pe plan regional și global pentru promovarea intereselor proprii și a celor ale aliaților săi.

Conform Cartei Albe, asigurarea securității naționale a României reprezintă un proces continuu și complex, de reformă și adaptare, destinat promovării intereselor și obiectivelor de securitate ale statului, societății și cetățeanului. De aceea, proiecția Cartei Albe a Securității și Apărării Naționale nu poate cuprinde decât o perspectivă temporală limitată a unui proces de amploare.

Reforma sectorului de securitate s-a realizat în România în condițiile unui proces de democratizare politică, însoțit de o tranziție la principiile și mecanismele economiei de piață. Democratizarea politică a condus la conturarea unui sistem de securitate dual, în cadrul căruia Președintele trasează principalele direcții de acțiune, iar Guvernul are un rol de dezvoltare și implementare a politicilor sectoriale propriu zise.

¹⁷ *Carta Albă a Securității și Apărării Naționale*, Guvernul României, București, 2004.

În același timp, noul concept de securitate națională al României acordă o prioritate fundamentală definirii și substanțierii parteneriatului cetățean – societate civilă – stat.

Totodată, România a căpătat un profil strategic nou prin dislocarea forțelor armate în operații multinaționale, prin transformarea conceptelor clasice de apărare în politici expediționare și prin lărgirea rolului și misiunilor armatei.

România a cunoscut după 1990 o transformare fundamentală a politicilor de apărare: de la o abordare axată pe asigurarea securității proprii și protecția teritoriului național, s-a trecut într-o primă etapă la asumarea unui rol important în securitatea Sud Estului Europei, iar în prezent (la nivelul anului 2004) la articularea unor politici coerente la nivel multi-regional înglobând componente de reconstrucție și stabilizare în zone îndepărtate de continentul european, precum Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

Conform Cartei Albe, securitatea României ca stat european nu poate fi definită și promovată decât în interiorul NATO și Uniunii Europene, în funcție de politicile specifice ale celor două organizații, iar această premisă a fost și este aplicată înainte de obținerea calității de membru cu drepturi depline al celor două organizații (România a devenit membru NATO în martie 2004 și se așteaptă să devină membru al Uniunii Europene în 2007).

În plan global rolul României este circumscris noului statut de membru NATO, precum și unor angajamente și politici stabilite prin parteneriatele dezvoltate cu alte state, definind modalități comune de acțiune și promovare a unor interese de securitate mutual împărtășite. În același context, activarea și dezvoltarea unor formate subregionale de cooperare în domeniul politic, diplomatic, militar sau economic, dezvoltarea unor proiecte transfrontaliere permit susținerea politicilor naționale într-un cadru conjugat de acțiune.

Pe baza considerentelor menționate, securitatea națională a României se definește la intersecția dintre supra-naționalitate, multinaționalitate și regionalitate, în aceeași măsură în care reprezintă o sumă a aspectelor și proceselor interne statului și societății românești.

În plan european, România sprijină pe deplin deciziile Consiliilor Europene de la Koln, Helsinki, Feira și Copenhaga, care au stabilit reperatele și elementele esențiale pentru realizarea Politicii Europene de Securitate și Apărare și care au condus la realizarea acordului politic cu NATO pentru aplicarea acordului „Berlin +”.

În cadrul dialogului permanent în format "15+15", România a propus anumite modalități pentru stabilirea unui cadru consistent de dialog politic cu Uniunea Europeană pe problematica PESA. Una din aceste propuneri vizează relațiile dintre Uniunea Europeană și alte organizații internaționale, cum ar fi NATO și OSCE. Cooperarea NATO-UE-OSCE în gestionarea crizei din Macedonia s-a dovedit un model de succes care ar putea constitui baza implicării conjugate, în viitor, a celor trei organizații în promovarea stabilității și securității pe continent. În vederea optimizării eforturilor depuse de NATO și Uniunea Europeană în domeniul

managementului crizelor, România consideră utilă armonizarea politicilor de exerciții ale celor două organisme, plecând de la experiența acumulată în cadrul relației NATO-UEO.

Deoarece dimensiunea de securitate și apărare este unul dintre instrumentele care pot contribui direct la întărirea acțiunii externe a Uniunii Europene, România manifestă receptivitate față de orice acțiune care are ca obiectiv întărirea rolului de actor global al Uniunii.

În situația prevederii unui capitol special destinat politicii de securitate și apărare în cadrul viitorului Tratat Constituțional al Uniunii Europene, România susține că orice demers în sfera securității și apărării europene trebuie să țină cont de contextul transatlantic, având ca element central NATO, și, prin urmare, să consolideze pilonul european al Alianței, conferindu-i o capacitate reală de acțiune.

Este în interesul României să acționeze înaintea structurării formulelor instituționale finale în sfera PESA și să se cupleze la acele nuclee în baza cărora vor fi create noile mecanisme de cooperare aprofundată. Un prim pas ar fi implicarea în programe și proiecte de cooperare în domeniul industriei de armament și cercetării, promovate prin inițiative europene precum OCCAR sau LoI și care, eventual, vor fi încorporate în viitoarea Agenție Europeană pentru Dezvoltarea Capacităților de Apărare, Cercetare, Achiziții și Armamente.

3.4.5. Modificarea Constituției României în contextul aderării la Uniunea Europeană și a adoptării unei Constituții Europene

Procesul integrării în Uniunea Europeană și, într-un context mai larg, în structurile euroatlantice, are un caracter istoric și o sferă de cuprindere extrem de largă, practic neexistând domeniu pe care să nu îl includă. Dincolo de realitatea economică imediată concretizată în relații comerciale și de cooperare din ce în ce mai intense între România și Uniunea Europeană care este, de departe, principalul partner al țării noastre, integrarea în Uniunea Europeană presupune și adoptarea acquisului comunitar înțeles ca un întreg format din două componente inseparabile: corpul de reglementări comunitare și implementarea (aplicarea) acestora.

Adoptarea acquisului comunitar este departe de a fi o simplă transpunere în legislația națională a întregii legislații primare și derivate a UE și a ansamblului politicilor și instituțiilor create pentru a asigura aplicarea, respectarea și dezvoltarea corespunzătoare și continuă a acestei legislații. Ea presupune o analiză profundă a realităților și reglementărilor din Uniunea Europeană, considerate în dinamica lor continuă, urmată de o interpretare creatoare a acestora pentru a răspunde realităților și problemelor României de azi și de mâine.

După cum remarca în iunie 2003 Dominique de Villepin¹⁸, ministrul francez de externe, fiecare dintre țările candidate se îndreaptă spre Europa în propriul său ritm însă Uniunea Europeană formează un tot și ca atare, ea nu poate fi aleasă „a la carte”. Aderarea la Uniunea Europeană nu poate să se rezume la o simplă serie de formalități tehnice: este vorba aici de însușirea proiectului european, cel al unei Uniuni din ce în ce mai strânse între state și popoare.

În acest context, una din acțiunile din cele mai cuprinzătoare și cu adânci implicații în plan național a fost cea de aliniere a prevederilor constituționale la cerințele decurgând din integrarea României în Uniunea Europeană și structurile euroatlantice.

Această revizuire a fost obiectiv necesară deoarece unele domenii fuseseră tratate în Constituția din 1991 dintr-un punct de vedere preponderent conjunctural sau emoțional (definiția României ca stat național, problema proprietății, dreptul cetățenilor români cu dublă cetățenie de a ocupa funcții de demnitate publică, posibilitatea străinilor de a achiziționa teren, etc.), iar altele fuseseră complet ignorate atunci, nefiind de actualitate (cum ar fi discuția asupra obligativității serviciului militar sau aplicabilitatea directă a dreptului comunitar). Aceste domenii au putut fi abordate după anul 2001 de pe un alt palier istoric, în condițiile unor alte realități geopolitice și, mai ales, în contextul mult mai cuprinzător al unei previzibile și deja tangibile apartenențe la marea familie a Uniunii Europene.

Pe de altă parte, din punct de vedere al problematicii pur interne, nu trebuie ignorat faptul că după anul 2000 România se afla oricum în situația de a pune în discuție modificarea Constituției adoptate în 1991, date fiind numeroasele imperfecțiuni și disfuncționalități evidențiate în peste un deceniu de tranziție.

Momentul corectării acestor imperfecțiuni și al adaptării la noile realități determinate de transformările petrecute în societatea românească și-a găsit astfel o fericită sincronizare cu momentul alinierii la prevederile Uniunii Europene (ele însele în plin proces de redefinire) și la cele determinate de invitarea României la Alianța Nord-Atlantică¹⁹.

De fapt, nu este exagerat să vorbim de o triplă sincronizare, deoarece, în aceeași perioadă, are loc în primul rând la nivelul statelor membre ale Uniunii Europene, dar și al celor candidate la aderare și dezbateră privind adoptarea unei Constituții Europene, dezbateră de care România va ține, fără îndoială, seama în momentul finalizării textului de modificare a propriei sale constituții.

¹⁸ Dominique de Villepin, „Ambiția europeană a Balcanilor”, în *Adevărul*, 23 iunie 2003.

¹⁹ Cristian Pîrvulescu, „Reforma constituțională - Așteptări publice și (re)construcție politică”, în *Forumul Constituțional – Raport Final*, București, 2003.

Domenii constituționale de revizuit prin prisma acquisului comunitar

Necesitatea corelării prevederilor constituționale cu acquisul comunitar a avut ca bază juridică prevederile explicite ale Acordului European de Asociere între România, pe de o parte, și Comunitățile Europene și statele membre ale acestora, pe de altă parte, acord ratificat prin Legea nr. 20/1993 prin care țara noastră și-a asumat obligația de a armoniza legislația sa prezentă și viitoare cu cea a Comunităților Europene. Este de subliniat faptul că în Titlul V, capitolul 3, art.69 din Acordul European de Asociere menționat anterior părțile recunosc că această armonizare reprezintă o condiție importantă a integrării României în Uniunea Europeană.

O prevedere cadru vizând compatibilizarea Constituției României cu cerințele determinate de procesul de integrare se regăsește și în „Programul legislativ al Guvernului României pe perioada 2001 – 2004” care a fost elaborat pe baza „Programului de Guvernare a României pe perioada 2001 – 2004”, adoptat de Parlamentul României prin acordarea unui vot de încredere Guvernului în Ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului din 28 decembrie 2000.

În legislația comunitară nu există texte explicite care să solicite armonizarea normelor constituționale naționale cu cele comunitare dar, prin conținutul său, acquisul comunitar²⁰ conține prevederi cu caracter de constituționalitate care nu pot fi soluționate de statele candidate (deci și de România) decât prin modificarea prevederilor constituționale actualmente diferite sau contrare. Obligații în acest sens derivă din negocierile de aderare, Parteneriatul de Aderare și criteriile stabilite de Consiliul European de la Copenhaga din iunie 1993.

Pe de altă parte, conform unor opinii²¹, ar fi fost chiar necesară adăugarea unui acquis constituțional în procesul de evaluare al țărilor candidate și, deci, adăugarea unui nou capitol față de cele 31 existente în prezent. Evoluțiile înregistrate în cazul celor 10 țări candidate admise în valul de extindere din 2004 au validat însă soluția acțiunii voluntare a fiecărui stat în parte care a luat măsurile necesare de adaptare a constituțiilor naționale înainte de acceptarea în Uniunea Europeană.

În cazul țării noastre, conform studiilor efectuate de specialiștii români²², domeniile din Constituția României care trebuiau revăzute în vederea alinierii la prevederile acquisului comunitar au fost:

²⁰ O definiție oficială, cu valoare juridică, a acquis-ului comunitar nu a fost dată. În practică, instituțiile Uniunii Europene (Parlamentul, Consiliul de Ministrii, Comisia Europeană și Curtea de Justiție) înțeleg prin acquis-ul comunitar totalitatea textelor juridice și deciziilor Curții de Justiție emise după 1952 și aflate încă în vigoare. În această interpretare, singura oficială de altfel, acquis-ul comunitar include legislația europeană primară (Tratatele Uniunii, acordurile internaționale, și deciziile Curții de Justiție), dar și legislația secundară și terțiară (regulamente, directive, etc.), precum și ansamblul politicilor și instituțiilor create pentru a asigura aplicarea, respectarea și dezvoltarea corespunzătoare și continuă a acestei legislații.

²¹ Alfred Kellerman, Jaap W. de Zwaan, Jeno Czuczai et al (editors), *EU Enlargement: The Constitutional Impact at EU and National Level*, Asser Press, The Hague, 2001.

²² *Raportul Național privind impactul aderării la Uniunea Europeană asupra ordinii juridice din România*, București, 2003.

- tratatele internaționale privind drepturile omului;
- aplicabilitatea directă a dreptului comunitar și aderarea la Uniunea Europeană;
- protecția proprietății private;
- egalitatea în drepturi între cetățenii români și cei ai Uniunii Europene;
- dreptul la vot al cetățenilor și dreptul de a fi ales al cetățenilor Uniunii Europene în cadrul scrutinurilor locale;
- extrădarea și expulzarea.

Din punct de vedere al conținutului, cele șase domenii menționate mai sus au implicat modificarea pozițiilor de principiu ale României în patru puncte²³:

- consacarea în Constituție a principiului supremației dreptului comunitar;
- acceptarea dobândirii de către străini a dreptului de proprietate asupra terenurilor;
- egalitatea în drepturi între cetățenii români și cei din Uniunea Europeană în ceea ce privește dreptul de a alege, precum și de a ocupa anumite funcții publice;
- extrădarea propriilor cetățeni în țările membre ale Uniunii Europene).

În continuare sunt prezentate modificările relevante (direct sau indirect) pentru domeniul PESA.

Tratatele internaționale privind drepturile omului

În acest domeniu, s-au avut în vedere următoarele modificări aduse Constituției.

Articolul 20, alineatul 2 se modifică după cum urmează:

„Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.”

Aplicabilitatea directă a dreptului comunitar și aderarea la Uniunea Europeană

În aceste domenii, modificările și adaptările avute în vedere pentru actuala modificare a Constituției au fost următoarele.

La articolul 11 s-a introdus un alineat nou (3), cu următorul cuprins:

„În cazul în care un tratat la care România urmează să devină parte conține dispoziții contrare Constituției, ratificarea lui poate avea loc numai după revizuirea Constituției.”

După articolul 145 s-a introdus un nou titlu V, cu denumirea „Integrarea euro-atlantică”, cuprinzând două noi articole (145-1) și (145-2), cu următorul cuprins:

²³ Aurel Ciobanu Dordea, “Constitutional Problems of Accession in Romania”, în A.E.Kellerman et.al., *EU Enlargement: The Constitutional Impact at EU and National Level*, The Hague, 2001.

Articolul 145-1 cu denumirea Integrearea în Uniunea Europeană are următorul cuprins:

- (1) „Aderarea României la tratatele constitutive ale Uniunii Europene, în scopul transferării unor atribuții către instituțiile comunitare, precum și a exercitării în comun cu celelalte state membre a competențelor prevăzute în aceste tratate, se face prin lege adoptată în ședința comună Camerei Deputaților și Senatului cu o majoritate de două treimi din numărul deputaților și senatorilor.”
- (2) „Ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor, actului de adeziune.”
- (3) „Prevederile alineatelor 1 și 2 se aplică, în mod corespunzător, și pentru aderarea la actele de revizuire a tratatelor constitutive ale Uniunii Europene.”
- (4) „Președintele României, Parlamentul și Guvernul garantează aducerea la îndeplinire a obligațiilor rezultate din actul aderării și din prevederile alineatului 2.”
- (5) „Guvernul transmite celor două Camere ale Parlamentului proiectele actelor cu caracter obligatoriu înainte ca acestea să fie supuse aprobării instituțiilor Uniunii Europene.”

Articolul 145-2, cu denumirea „ Aderarea la Tratatul Atlanticului de Nord” are următorul cuprins:

„Aderarea României la Tratatul Atlanticului de Nord se face prin lege adoptată în ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului cu o majoritate de două treimi din numărul deputaților și senatorilor.”

Extrădarea și expulzarea

La articolul 19 s-a introdus un alineat nou, după alineatul 1 existent, cu următorul cuprins:

„Prin derogare de la alineatul 1, cetățenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate.”

3.5. Cooperarea inter-agenții în prevenirea și gestionarea crizelor

Dacă mai era nevoie, atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 și 11 martie 2004 au demonstrat, o dată în plus, că amenințările neconvenționale la adresa securității mondiale au un caracter multi-direcțional, sunt dificil de prognozat, analizat și combătut.

Noul mediu de securitate post-Război Rece a impus noi exigențe organizării și funcționării sistemelor de gestionare a crizelor. Ele vizează, cu prioritate, elemente precum:

- elaborarea unor strategii preventive (nu reactive);

- promovarea unor sisteme flexibile (nu centralizate), deschise permanent inovațiilor, care să faciliteze cooperarea orizontală (nu verticală) și adaptarea cu ușurință la specificul și evoluția crizelor;
- întemeierea deciziilor pe un set de măsuri generice (nu pe soluții ad-hoc) înscrise într-un plan general predeterminat;
- luarea în considerare a dimensiunii politico-militare a crizelor.

Dincolo de acest numitor comun, în plan național sistemele de prevenire și gestionare a crizelor se caracterizează printr-o mare varietate. Unele sisteme au o componentă militară foarte dezvoltată, în vreme ce altele pun accentul pe structuri civile. Unele state consideră ca fiind prioritare crizele din afara granițelor, în vreme ce altele sunt orientate spre cele interne.

Din punct de vedere instituțional, unele state au structuri destinate gestionării crizelor cu rang de minister (Federația Rusă), în timp ce altele au o structură interdepartamentală (SUA) sau una în subordinea președinției. Sunt, de asemeni, state, care au structuri separate pentru gestionarea catastrofelor naturale și, respectiv, a celor produse de om.

Uniunea Europeană a dezvoltat un concept integrator privitor la gestionarea crizelor prin introducerea, în proiectul de Constituție Europeană, a unei clauze de solidaritate pentru cazurile producerii unor atacuri teroriste și a unor dezastre naturale sau produse de om. În același timp însă, propunerea de creare a unui sistem european pentru ajutor umanitar în caz de dezastre (EU-FAST - *European Union First Aid and Support Team*), avansată de către Germania, Franța, Belgia și Luxemburg la mini-summitul pe problemele apărării europene din aprilie 2003, nu s-a bucurat de acceptul celorlalți membri ai UE la summitul UE de la Salonic.

Gestionarea crizelor se prezintă azi ca unitate a trei momente succesive: prevenirea; gestionarea propriu-zisă; și gestionarea post-criză. Pentru transpunerea în practică a acestui concept integrator este necesară crearea cadrului instituțional care să asigure atât execuția, cât și planificarea și asigurarea resurselor necesare gestionării crizelor. Cadrul instituțional optim de natură să conducă la realizarea acestui deziderat îl constituie cooperarea inter-agenții. Conceptul vizează cooperarea pe orizontală dintre diversele instituții ale statului cu atribuții în domeniu în vederea elaborării unei strategii integrate de prevenire și gestionare a crizelor. Eficiența cooperării inter-agenții este dată de nivelul operaționalizării tuturor celor trei planuri de manifestare a acesteia: cooperarea în luarea deciziilor strategice; cooperarea în implementarea deciziilor; și cooperarea în execuție.

Sunt chemate de a participa la transpunerea în practică a acestui concept novator MAE, MapN, Ministerul Administrației și Internelor (Poliția, Jandarmeria), serviciile de informații (SRI, SIE, STS, SIPA, Ministerul Mediului (inclusiv Garda de Mediu), Ministerul Justiției, Ministerul Finanțelor și Secretariatul General al Guvernului.

În planul operaționalizării și implementării măsurilor destinate prevenirii crizelor este utilă:

- dezvoltarea relațiilor bilaterale cu vecinii pe linia colaborării transfrontaliere în domeniu;

- promovarea unui program de dezvoltare a culturii de securitate la nivelul organizațiilor neguvernamentale;

În planul gestionării propriu-zise a crizelor este necesară:

- înființarea unui Centru Național de Gestionare a Crizelor
- atingerea obiectivelor din Planul Național de Aderare la UE, care au legătură directă cu operaționalizarea Forței de Reacție Rapidă.
- sprijinirea acelor aranjamente politico-militare regionale care au între obiectivele lor gestionarea crizelor.
- analizarea posibilității ca în cadrul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est să se dezvolte la București un Centru regional pentru prevenirea conflictelor și managementul crizelor, care să beneficieze de infrastructura și acordurile deja existente, din domeniul comunicațiilor și informării, ale Centrului SECI, precum și de finanțarea PNUD;
- intensificarea cooperării cu organizațiile și statele din coaliția internațională antiteroristă.

În planul strategiei de gestionare post-criză se impune:

- elaborarea unui pachet de legi care să prevadă acordarea sprijinului logistic și material persoanelor și instituțiilor care ar putea avea de suferit de pe urma unor astfel de situații de criză.

3.6. Importanța Parteneriatului Operațional Intensificat

După cum s-a arătat mai sus, în vederea integrării într-un mediu de securitate colectivă, cea mai bună cale pentru pregătirea armatei României este reprezentată de sistemul de parteneriate.

În acest context, România dezvoltă activ relațiile militare cu statele membre ale NATO, folosind cu prioritate oportunitățile oferite de Parteneriatul pentru Pace până la deplina sa integrare în alianță, Parteneriatul Strategic cu SUA și parteneriatele speciale cu Marea Britanie, Germania, Franța și Italia. Totodată, se urmărește întărirea colaborării bilaterale cu ceilalți noi membri NATO.

În cadrul cooperării bilaterale și multilaterale, armata României participă la exerciții militare, precum și la operațiile multinaționale în sprijinul păcii. În aceste cazuri contribuția României este reprezentată în special de unități specializate în menținerea păcii, de sprijin, logistice și de ofițeri specialiști în domeniul cooperării dintre civili și militari.

Prin intermediul parteneriatelor România poate să continue perfecționarea sistemului de gestionare a crizelor. În cadrul cooperării subregionale, România participă activ la:

- Forța Multinațională de Pace din Sud-Estul Europei (MPFSEE), împreună cu Albania, Bulgaria, FYROM, Grecia, Italia, Turcia;
- Inițiativa de Cooperare Central-Europeană (CENCOOP), împreună cu Austria, Elveția, Slovacia, Slovenia și Ungaria;

- Brigada Multinațională cu Capacitate de Luptă ridicată a Forțelor ONU în așteptare (SHIRBRIG);
- Grupul de Cooperare Navală în Marea Neagră (BLACKSEAFOR), cu participarea Bulgariei, Georgiei, Federației Ruse, Turciei și Ucrainei.

3.7 Integrarea graduală

Pentru realizarea obiectivelor de securitate națională, România va trebui să se integreze în instituțiile euroatlantice și europene și să-și consolideze rolul în alte structuri de securitate. Integrarea în NATO este prioritară și este cea mai bună opțiune pentru România de a avansa către un mediu de securitate colectivă.

În vederea integrării în NATO principalele direcții de acțiune ale armatei României sunt următoarele:

- îndeplinirea obiectivelor stabilite în Programele naționale anuale de pregătire pentru integrare;
- angajarea deplină în Parteneriatul pentru Pace Operațional;
- abordarea problemelor de securitate și a procesului de planificare a apărării potrivit noului concept strategic al NATO;
- amplificarea progresivă a participării la structurile și acțiunile comune, îndeosebi în domeniile planificării strategice și operaționale, a sistemelor de comandă, control, comunicații și informatică, managementului și apărării spațiului aerian, sistemelor de instrucție și infrastructură, precum și al coordonării mișcării;
- asigurarea capacităților reale pentru apărarea colectivă și pentru implementarea altor măsuri luate de Alianța Nord-Atlantică;
- realizarea standardizării și a interoperabilității.

Totodată, România are în vedere să sprijine și să participe la exercițiile planificate de gestionare a crizelor, incluzând operațiunile de răspuns la acestea, la operațiunile de sprijin al păcii, de căutare - salvare, precum și de asistență umanitară.

3.8 Operațiunile de menținere a păcii sub egida OSCE și a ONU

România va continua să participe la operațiunile de menținere a păcii, demonstrând astfel că este pe deplin angajată în construirea noii arhitecturi a securității regionale și europene. Angajamentele se vor materializa în participarea armatei României la inițiativele de cooperare militară pentru constituirea forțelor militare multinaționale, destinate în special executării misiunilor de menținere a păcii și umanitare, sub mandatul ONU sau al OSCE. În cazul participării la misiunile sub egida OSCE, România, în mod special, va sprijini cu tărie diplomația preventivă, prevenirea conflictelor și inițiativele statelor europene de reabilitare postconflict.

3.9 Controlul armamentelor

În cadrul strategiei de integrare a României un rol important îl are controlul armamentelor. România este parte la mai multe tratate internaționale privind controlul armamentelor, tratate care au contribuit în mod semnificativ la reducerea tensiunilor în Europa și la limitarea proliferării armelor convenționale și a celor de distrugere în masă.

În domeniul controlului armamentelor, din punctul de vedere al României prioritățile actuale se referă la:

- consolidarea și dezvoltarea măsurilor care vizează întărirea încrederii și transparenței în Europa Centrală și de Est;
- creșterea eficienței acordurilor bilaterale și regionale;
- sporirea contribuției la soluționarea tensiunilor și conflictelor din vecinătatea României (din spațiul ex-iugoslav, din partea europeană a spațiului ex-sovietic);
- implementarea Tratatului CFE adaptat, care constituie unul din elementele de bază ale noii arhitecturi de securitate europeană.

Totodată, România sprijină și contribuie și la alte inițiative de control al armamentelor și urmărește întărirea capacităților naționale de verificare.

3.10. Relația România – PESA în perspectiva evoluției relațiilor transatlantice

Analiza perspectivelor relației România – PESA trebuie să pornească de la o serie de realități incontestabile:

1) România a fost primită, ca stat membru cu drepturi depline, la 29 martie 2004, în Alianța Nord-Atlantică, alianță dominată în mod obiectiv, din punct de vedere politic și militar, de către SUA.

2) România urmează să devină membră a Uniunii Europene la 1 ianuarie 2007, dar acest lucru este încă doar o țintă probabilă de viitor. Ca atare, România va trebui să dovedească o subtilă diferență de atitudine între alianța politico-militară în care este deja țară membră cu drepturi depline și organizația în care dorește să intre, a cărei dimensiune de securitate și apărare este încă insuficient consolidată.

3) În ultimele decenii decalajul de putere militară și tehnologic între SUA și țările membre ale Uniunii Europene (cu relativa excepție a Marii Britanii și Franței) a cunoscut un trend ascendent²⁴. Pornind de la această realitate, s-a ajuns treptat la susținerea de către administrația americană a opțiunii alianțelor ad-hoc sau à la carte, precum și a intervențiilor solitare²⁵.

²⁴ Așa numita „Revolution in Military Affairs” (RMA) a determinat în SUA abordări complet noi, fără echivalent operațional în țările Uniunii Europene, atât la nivelul tehnologiilor militare cunoscute, cât și a celor neconvenționale, bazate pe principii fizice noi.

²⁵ Darie Mircea Dasu, „NATO și SUA - reconsiderarea unei relații”, în *Studii de Securitate*, vol. 2, nr. 1/2004.

3) După 11 septembrie 2001, în contextul luptei împotriva terorismului, SUA, care sunt în mod incontestabil superputerea militară a momentului, au adoptat teza orientării către partenerii capabili și dornici (*willing and able*) de a li se alia, plasând pe un plan secundar apelul la mecanismele de securitate tradiționale (Consiliul de Securitate al ONU sau chiar NATO). Desigur că o explicație a acestei atitudini a SUA ar putea fi găsită și în lipsa capacității majorității membrilor NATO care sunt și membri ai Uniunii Europene (cu excepția notabilă a Marii Britanii și, într-o anumită măsură a Franței) de a se angaja efectiv și de o manieră eficientă pe teatrele de operații militare.

4) Uniunea Europeană nu dispune, deocamdată, ca entitate, de unitatea politică necesară constituirii unei forțe armate comune.

5) Totodată, Uniunea Europeană nu dispune, ca entitate, de resursele materiale necesare constituirii unei forțe militare capabile să acționeze rapid, la nivel global, eventual simultan, pe mai multe teatre de operațiuni. Cel mai probabil Uniunea Europeană se va putea angaja, ca atare, în unele operațiuni limitate de menținere a păcii (de tipul celor din Balcani). Este de menționat în acest context faptul că, în perioada 1992–2000, procentul din bugetul comunitar alocat apărării și activităților de cercetare-dezvoltare legate de apărare s-a redus, iar cheltuielile legate de apărare s-au redus în termeni reali cu 22 %. Mai mult decât atât, cheltuielile legate de Forța Europeană de Reacție Rapidă urmează a fi acoperite din bugetele existente, prin realocări și nu din noi alocări suplimentare.

6) Deși este o putere economică și financiară globală, Uniunea Europeană, ca entitate, în caz de conflict, fie el și de tip difuz, așa cum este cazul luptei împotriva terorismului, și, cu atât mai mult, în caz de război, nu poate avea o prezență militară semnificativă pe plan mondial.

Perioada actuală, deși nu cunoaște conflicte de tipul războaielor clasice, nu este totuși o perioadă de pace. De aceea este foarte probabil ca NATO să rămână, cel puțin pe termen mediu, principala organizație politico-militară în Europa, iar Uniunea Europeană, prin PESC/PESA să sprijine intervențiile „hard” ale acesteia prin acțiuni „soft”, mai ales legate de prevenirea crizelor și reconstrucția și reabilitarea post-conflict²⁶.

3.11. Scenarii posibile privitoare la PESA și evoluția relațiilor transatlantice și raportarea României la acestea

În ceea ce privește evoluția PESA și a relațiilor transatlantice în viitor și raportarea României la acestea, pe termen scurt sunt de întrevăzut următoarele scenarii:

²⁶ Ovidiu-Adrian Tudorache, „Conflicte de interese în Europa: NATO – OSCE”, în *Studii de Securitate* vol. 2, nr. 1/2004.

1. UE va continua să rămână rivalul natural al SUA în sferile economică și monetară, dar nu va reuși să rivalizeze SUA și NATO în sfera securității și apărării, în condițiile lipsei de consens a vechilor membri europeni ai NATO în domeniu și a atitudinii preponderent pro-atlantice a noilor membri europeni ai Alianței Nord-Atlantice din Europa central-răsăriteană. NATO își va păstra rolul global în sfera securității și apărării, în timp ce UE își va asuma un rol regional preeminent pe continentul european și în vecinătatea acestuia, în acord cu conceptul strategic de „Europă extinsă-nouă vecinătate” – scenariu *parțial favorabil* României, în sensul prezervării complementarității NATO-UE și a oferirii unor premise de continuare a poziționării actuale a României în relațiile transatlantice.
2. Stimulată de succesul PESA, noua administrație americană va respinge tendința actualii administrații americane de unilateralism și dezangajare treptată de pe continentul european (mai ales din Balcani), pentru a nu pierde influența asupra politicii europene – scenariu *parțial favorabil* României, în sensul că dilemele actuale de opțiune ale Bucureștiului vor continua să se manifeste, chiar dacă nu într-o formă dramatică.
3. Actualele tensiuni transatlantice vor continua să se manifeste fără șansa soluționării lor; pentru a evita degenerarea lor în stoparea dialogului strategic dintre Europa și SUA, atât în sânul NATO, cât și al UE, se va consolida și generaliza preferința actuală a SUA pentru coaliții *à la carte* sau ad-hoc – scenariu *nefavorabil* României, întrucât va accentua dramatic dilemele actuale de opțiune ale Bucureștiului.
4. Insistând în continuare în mesajele sale către europeni asupra faptului că UE nu trebuie să devină o entitate politico-militară autonomă față de NATO, SUA vor risca să-și creeze un rival prin definiție (*by default*) și în sfera securității și apărării; pe de altă parte, agravarea tensiunilor transatlantice va accentua confuzia și dezbaterile în contradictoriu privitoare la finalitatea politică a proiectului Europei securității și apărării; rezultatele combinate al acestor două evoluții vor fi decuplarea treptată a SUA de Europa, ce ar putea să meargă până la părăsirea Alianței Nord-Atlantice de către SUA (în acord cu „doctrina Lugar”)și minimalizarea șanselor materializării PESA, Forța de Reacție Rapidă rămânând mai mult un „tigru pe hârtie” – scenariu *foarte nefavorabil* României.

Diplomația română, atât cea civilă, cât și cea militară, trebuie să acționeze prin măsuri proactive în direcția favorizării primului scenariu, în așa fel încât relația de complementaritate dintre NATO și UE în sfera securității și apărării să fie preservată și consolidată.

În favoarea consolidării relației de complementaritate NATO – Uniunea Europeană, și edificarea în timp a unui parteneriat strategic operațional între NATO și Uniunea Europeană pledează o serie de elemente obiective, între care, mai importante se relevă a fi următoarele:

- Procesul de cristalizare și implementare a Politicii Europene de Securitate și Apărare, proces care are drept obiectiv să întărească capacitatea militară a Uniunii Europene și să asigure managementul crizelor, include, ca o componentă distinctă crearea și întărirea Identității Europene de Securitate și Apărare în cadrul NATO.

- Acest proces nu poate însă, din motive obiective legate de resursele și potențialul militar limitate ale țărilor membre ale Uniunii Europene, să conducă la o decuplare a Uniunii Europene de NATO, ci dimpotrivă va necesita o strânsă cooperare între cele două entități.
- Este de presupus că NATO va rămâne elementul central al securității europene și al apărării colective în spațiul euro-atlantic. Realizarea Politicii Europene de Securitate și Apărare va trebui în acest caz abordată prin prisma principiilor asumate în cadrul reuniunii Consiliului Nord-Atlantic de la Berlin, din 1996.
- În 2004 zece noi state au devenit membre ale Uniunii Europene, ridicând astfel numărul statelor membre atât UE cât și NATO la 19. Prin Declarația pentru securitate și politică de apărare europeană, adoptată în cadrul Consiliului European de la Copenhaga, din 12 decembrie 2002, s-a stabilit că măsurile “Berlin +” se vor aplica doar acelor state europene care sunt atât membre ale Uniunii Europene, cât și ale NATO sau ale Parteneriatului pentru Pace.
- Declarația comună a Uniunii Europene și NATO din 16 decembrie 2002 în care se arăta că NATO va rămâne în continuare un pivot important în gestionarea crizelor și în prevenirea conflictelor, iar Uniunea Europeană își va asuma responsabilitatea în cazurile în care NATO nu se implică.
- Formularea din Declarația comună din 16 decembrie 2002 a permis o delimitare a atribuțiilor în domeniul securității europene, delimitare care va presupune o creștere a responsabilităților Uniunii Europene, în principiu prin preluarea atribuțiilor deținute anterior de NATO de către Forța de Reacție Rapidă a Uniunii Europene.
- Amenințarea terorismului, precum și reaprinderea recentă (martie 2004) a unor focare de conflict în Kosovo, pot grăbi acest proces de definire a complementarităților între NATO și Uniunea Europeană deoarece este greu de presupus (cel puțin prin prisma experienței istorice) că Occidentul se va diviza în fața unei amenințări comune.

Este de presupus că această complementaritate posibilă și dezirabilă între NATO și UE se va cristaliza și consolida în timp, trecând prin momente de grupări și regroupări ale membrilor mai vechi ai Uniunii Europene (cei 15) față de abordările SUA în domeniul securității internaționale.

În cazul realizării cu succes a parteneriatului strategic operațional NATO– UE, strategia de securitate europeană ar urma să fie caracterizată prin aspecte precum:

- asigurarea implicării Uniunii Europene în operațiunile de planificare ale NATO;
- disponibilitatea cooperării militare între Uniunea Europeană și NATO;
- adaptarea cadrului operațional de apărare colectivă al NATO în scopul implicării în operațiunile militare inițiate de către Uniunea Europeană.

O asemenea evoluție ar permite și României o abordare nuanțată, respectiv o orientare aprofundată către structurile de securitate și apărare ale Uniunii Europene pentru toate problemele cu impact european, corelată cu o participare deplină la inițiativele NATO, stabilite prioritar de SUA.

Concluzii și recomandări

Pornind de la considerentele enunțate mai sus se poate concluziona că:

- PESC s-a născut dintr-o necesitate obiectivă, aceea de a conferi rolului economic major jucat de UE în arena internațională corespondentul său firesc, în plan politic. Spre deosebire însă de alte domenii, în sfera securității și apărării UE nu a reușit statuarea unei autentici politici „comune”, analogă, de pildă Politicii Comerciale Comune sau Politicii Agricole Comune.
- În Orientul Mijlociu Europa trebuie să se constituie în parte a soluționării conflictului prin susținerea ideii a două state separate, restaurarea credibilității sale în ochii israelienilor și utilizarea influenței sale asupra lumii arabe, pentru a determina o atitudine pozitivă în rândul statelor arabe moderate..
- În soluționarea problemelor din Orientul Mijlociu un rol important poate și trebuie să-l joace Procesul Barcelona, ca unic forum care-i reunește pe israelieni și palestinieni, și al cărui scop este redefinirea Mediteranei.
- Un rol politic al Europei în lupta împotriva terorismului internațional ar putea fi acela de a atrage de partea sa Islamul moderat.
- Lăsând la o parte cazul special al celui de al doilea război din Irak, dihotomia „vechea” versus „noua” Europă este falsă.
- Judecând după experiența valurilor anterioare de extindere post-Război Rece ale UE, ne putem aștepta ca noii membri ai actualului val de extindere să-și pună amprenta asupra modelării Politicii Externe și de Securitate Comune (PESC). În acest sens este instructiv cazul Finlandei, care după integrarea în UE, în ianuarie 1995, a promovat Dimensiunea Nordică a UE.
- PESA, ca și componentă intrinsecă a PESC, urmărește consolidarea capacității europene de gestionare a crizelor în domeniile militar și civil, care să completeze mecanismele economice, diplomatice și politice în materie, aflate deja la dispoziția UE.
- Procesul de definire și structurare a PESA nu s-a încheiat, rămânând de clarificat o serie de aspecte privitoare la modul în care vor evolua relațiile transatlantice și, implicit, raporturile dintre principalele instituții europene și euro-atlantice. În curs sunt și dezbaterile ce se poartă la nivelul statelor și opiniei publice din statele membre și candidate ale UE referitoare la PESA și implicațiile sale pentru procesele de reformă și extindere ale UE.
- În domeniul politicii de securitate și apărare România ar trebui să se bazeze pe certitudini (calitatea de membru NATO și Parteneriatul Strategic Intensificat cu SUA), fără a adopta însă o atitudine ostentativă sau exclusivă de raliere la punctele de vedere ale NATO și/sau SUA.
- România se află în Europa și va fi membră a Uniunii Europene. Ca atare România trebuie să încurajeze consolidarea PESA și să participe, de o manieră activă, la aceasta.
- Preferința majorității noilor membri ai UE în ceea ce privește relația NATO-UE în sfera securității și apărării este menținerea complementarității. Aceasta va putea însă să fie menținută doar în condițiile în care Politica Europeană de

Securitate și Apărare (PESA) se va dovedi eficientă în prevenirea și gestionarea crizelor și conflictelor din vecinătatea imediată a Uniunii Europene.

- Scenariul cel mai probabil și, în același timp, dezirabil pentru România în ceea ce privește relația NATO-UE îl constituie menținerea complementarității dintre cele două organizații. Considerăm că riscul unui conflict de interese sau de loialități în relația România - SUA/NATO și România – PESA este redus deoarece PESA nu va dispune în viitorul previzibil de posibilitatea angajării efective în operațiuni militare de anvergură. În aceste condiții România va putea participa, de exemplu, la operațiuni de menținere a păcii în cadrul PESA și la operațiuni militare de orice alt gen alături de NATO/SUA.
- În contextul extinderii de după 2007 a UE, vecinele la est ale României (Ucraina, Republica Moldova) vor dobândi dublul statut de frontieră vestică a „străinătății apropiate” a Rusiei și frontieră estică a „noii vecinătăți” a UE. Noua situație geopolitică impune o integrare pro-activă a României în politica „noii vecinătăți” a UE, inclusiv în ceea ce privește gestionarea „conflictelor înghețate” din spațiul CIS, precum cel din Transnistria.
- România trebuie să se angajeze ferm și explicit în lupta împotriva terorismului. Această poziție va putea fi utilizată ulterior pentru a justifica orice alăturare mai pronunțată de polul NATO/SUA care nu ar reflecta în mod necesar și poziția Uniunii Europene. De asemenea, sub egida luptei împotriva terorismului România va putea dezvolta relații de cooperare militară și cu țări din alte zone geografice (Japonia, China, America Latină).
- România poate să se constituie într-un factor activ al implementării PESA prin resursele umane și logistice de care dispune, precum și prin experiența acumulată în cadrul misiunilor de menținere a păcii și a cooperării militare în plan regional.
- Pentru a spori șansele unei contribuții relevante în cadrul PESA, România trebuie să promoveze și să aplice conceptul cooperării inter-agenții în prevenirea și gestionarea crizelor. Din punct de vedere instituțional, prioritară rămâne înființarea Centrului Național de Gestionare a Crizelor.
- Pornind de la principiul cooperării structurate prezentat în proiectul Constituției Europene, România va trebui să identifice care dintre țările sunt dispuse să își asume obligații militare mai constrângătoare (*more binding commitments*) în cadrul noilor misiuni de tip Petersberg și să încerce o apropiere în cooperarea militară cu acestea. Ar putea fi avută în vedere apropierea de Marea Britanie (care este și aliatul natural al SUA) și de o țară membră a Uniunii Europene de origine latină (Spania sau Italia). În măsura posibilităților România ar trebui să constituie efective militare dedicate special misiunilor de tip Petersberg, altele decât cele dedicate relației cu NATO). Apreciem că participarea semnificativă a României la operațiuni militare sub egida PESA ar fi de natură a crea o atitudine favorabilă României în rândul celorlalte țări europene;
- România ar trebui să sprijine constituirea Agenției Europene privind Dezvoltarea Capacităților de Apărare, Cercetare, Achiziții și Armamente (EARMCA), fără însă a depăși gradul de susținere probat de alți membri

semnificativi ai Uniunii Europene (Germania, Franța, Marea Britanie). În cazul în care agenția nu se materializează rapid, România poate căuta participarea la organizațiile similare deja existente în domeniu. Considerăm că orice specializare în cadrul industriei de armament la scară europeană ar fi benefică pentru România, chiar dacă s-ar referi la componente și tehnologii clasice;

- Este imperios necesară înființarea, în cadrul Ministerului Afacerilor Externe și a Ministerului Apărării Naționale, a unor departamente specializate pentru monitorizarea evoluțiilor din cadrul PESA și furnizarea expertizei necesare luării unor decizii adecvate în domeniu.

Bibliografie

Documente inedite:

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României (AMAE), fond Problema 23/9V3, vol. 3/1969.

*

Ancuța, Călin, Radu, Bereschi, Zsuzsa (eds.), *European Union Foreign, Security and Defence Policy. Basic Documents*. Romanian Institute of International Studies “Nicolae Titulescu”, Bucharest, 2003.

Plângu, Ioan Mircea, “Poziția României la Conferința pentru angajarea capacităților militare”, Bruxelles, 20-21 noiembrie 2000”, în *Monitor Strategic*, an I, nr. 2, 2000.

Pușcaș, Vasile, *Negociind cu Uniunea Europeană*, Vol. 1: Documente inițiale de poziție la capitolele de negociere, Editura Economică, București, 2003.

Pușcaș, Vasile, *Negotiating with the European Union*, Vol. 2: *The Initial Position Papers for Chapters of Negotiation*, Editura Economică, București, 2003.

Solana, Javier, *A secure Europe in a better world*, Thessaloniki European Council, June 20, 2003, la <http://www.eu.int./oressdata/EN/reports/76255.pdf>.

***, Comunicatul summitului NATO de la Bruxelles (1994), M-I (94).3, la <http://www.nato.int/docu/comm/c940111a.htm>

***, Commission of the European Communities, *White Paper on Space: a new European frontier for an expanding Union. An action plan for implementing the European Space Policy*, Brussels, November 2003.

***, *Draft Treaty Establishing a Constitution for Europe*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2003.

***, European Commission, *2003 Regular Report on Romania's progress towards accession*, Brussels, 5 November 2003, la <http://www.infoeuropa.ro/docs/2003/RegularReportonRomaniasProgressTowardsAccession.pdf>

***, European Commission Joint Research Centre, *Global Monitoring for Security and Stability: GMOSS – A Network of Excellence*, March 2003.

***, *Joint Statement of the Heads of State and Government of Germany, France, Luxemburg and Belgium on European Defence*, Brussels, April 29th 2003, la <http://www.elysee.fr/actus/dep/2003/etranger/04-brussel/0304EUDFang.htm>

***, *Military Capabilities Commitment Declaration*, Press Release No. 13427/2/00, Brussels, 20 November 2000.

***, *Milestones along the road to European Defence*, Information Document Prepared by the Secretariat, Assembly of Western European Union, The Interparliamentary European Security and Defence Assembly, Paris, 26 August 2003, A/WEU/DG [2003] 4.

***, *Programul de Guvernare pe perioada 2001 – 2004*, Capitolul VIII, Apărarea națională, ordinea publică și siguranța cetățeanului, București, 22 decembrie 2000.

***, *Reuniunea de la vârf de la Washington 23-25 aprilie 1999. Ghidul cititorului*, Oficiul de Informare și Presă al NATO, ediție în limba română, Fundația EURISC, București, 1999

***, *Strategia de Securitate Națională a României – Stabilitate democratică, dezvoltare economică durabilă integrare euro-atlantică*, București, 1999.

***, *Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2002, la <http://www.mapn.ro/strategiasecuritate>

***, *The Future of Europe – debate, Title V: External Action of the Union*, European Commission, Secretariat General, Document TF-AU/3, 2003.

Cărți și studii:

Bretherton, Charlotte and Vogler, John, *The European Union as a Global Actor*, Routledge, London and New York, 1999.

Baudin, Pierre, “Les aspects institutionnels de l’Europe de la defense”, în *Défense nationale*, no. 12, décembre 2000.

Bleischnitz, Raimund, *Governance of Sustainable Development*, Wuppertal Institute for Climate, Environment and Energy, Wuppertal Papers No. 132, August 2003.

Brzezinski, Zbigniew (ed.), *The Geostrategic Triad – Living with China, Europe and Russia*, The Center for Strategic and International Studies Press, The CSIS Press, Washington, DC, 2001.

Cowles, Maria Green și Smith, Michael, *Starea Uniunii Europene: Risc, reformă, rezistență, relansare*, Vol.5, Editura CLUB EUROPA, 2002.

Dasu, Darie Mircea, „NATO si SUA - reconsiderarea unei relații”, în *Studii de Securitate*, vol. 2, nr. 1/2004.

Faupin, Alain, Karkoszka, Andrey, „Europe. Organiser la perception des menaces”, în *Intelligence & sécurité*, numéro 28, septembre 2003.

Fortini, Mario, “Foreign and internal security: one in the same”, în *Diplomatic News*, May-June 2002.

Heisbourg, François (ed.), *European Defence: Making It Work*, ISS/WEU, Chaillot Papers No. 42, Paris, September 2000

Hewish, Mark, „Panning for gold”, în *Jane’s International Defence Review*, December 2001.

Hewish, Mark, Kaas, Lee, „Observation from orbit”, în *Jane’s International Defence Review*, December 2003.

Howorth, J., „France, Britain and the Euro-Atlantic Crisis” ”, în *Survival*, Vol. 45, No. 4, Winter 2003.

Klare, Michael T. , *The New Landscape of Global Conflict*, Henry Holt, New York, 2001.

Klare, Michael T. , „The Geography of Conflict”, în *Foreign Affairs*, Vol. 80, No. 3, May/June 2001.

Missiroli, Antonio, *Financing ESDP*, Real Instituto Elcano, 21 April 2003, la <http://www.iss-eu.org/new/analysis/analy053.html>.

Missiroli, Antonio, „Mind the gaps – across the Atlantic and the Union”, în Lindstrom, Gustav, ed., *Shift or Rift: Assessing US-EU Relations after Iraq*, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2003, la <http://www.iss-eu.org/chaillot/bk2003.pdf>.

Menon, Anand, „The Foreign and Security Policies of the European Union”, în *Romanian Journal of European Affairs*, Vol. 3, No. 3, 2003.

Peterson, John, Sjursen, Helene (eds.), *A Common Foreign Policy for Europe? Competing Visions of the CFSP*, Routledge, London and New York, 1998.

Pop, Adrian, “Romania’s challenge”, în *NATO Review*, Spring 2003, la http://www.nato.int/docu/review/2003/issue_1/english/analysis.html.

Pop, Adrian, *Strategii de integrare europeană*, Editura Sylvi, București, 2003.

Rotfeld, D. „Europe: The Institutionalized Security Process”, în *SIPRI Yearbook 1999*, Stockholm International Peace Research Institute, 1999.

Sangiovanni, M.E., „Why a common security and defence policy is bad for Europe”, în *Survival*, Vol. 45, No. 4, Winter 2003.

Schmitt, Burkard *From Cooperation to Integration: Defence and Aerospace Industries in Europe*, ISS/WEU, Chaillot Papers No. 40, Paris, July 2000.

Schwok, René, Maspoli, Gianluca, „Institutional Strategies in European Security: NATO and ESDP”, în *Proceedings of the 5th International Security Forum*, la http://www.fsk.ethz.ch/documents/Studies/volume_12/documents/ls_vol12_chapii2.pdf

Spinelli, Giuseppe, „EUROFOR. Una nuova forza per l'Europa”, în *Rivista Militare*, no. 3/1997.

Tibil, George, „Provocările integrării europene în domeniul securității și apărării”, în Bădescu, Ilie, Mihăilescu, Ioan, Zamfir, Elena (coord.), *Geopolitica integrării europene*, Editura Universității din București, București, 2003

Tudorache, Ovidiu-Adrian, „Conflicte de interese in Europa: NATO – OSCE”, în *Studii de Securitate*, vol. 2, nr. 1/2004.

van Ham, Peter, *Europe's New Defense Ambitions: Implications for NATO, the US, and Russia*, George C. Marshall European Centre for Security Studies, The Marshall Center Papers No.1, April 30, 2000

Zhurkin, Vitaly, *European Security and Defence Policy: Past, Present and Probable Future*, la <http://www.iip.at/publications/ps/0303zhurkin.html>.

***, *Armed Conflicts Report 2001*, Project Ploughshares, Waterloo, Ontario, 2002.

***, *New Historical Literature: European Defence Community, European Political Economy and the Beyen Plan (1950-1954)*, la <http://www.let.leidenuniv/history/rtg/res1/edc.html#epc>.

Rapoarte:

Gaburro, Mr., Rapporteur, *Prospects for the European Security and Defence Policy- Contribution to the Intergovernmental Conference*, Draft Report, Assembly of Western European Union, The Interparliamentary European Security and Defence Assembly, Political Committee (Forty-ninth session), Paris, 13 October 2003, A/WEU/POL [2003] 16.

Gooch, Adela, *Europe's Foreign, Security and Defence Policy After Iraq*, Report on Wilton Park Conference 716, 14-18 July 2003, August 2003.

Gubert, Mr., Rapporteur, *A European strategic concept-defence aspects*, Working Paper, Assembly of Western European Union, The Interparliamentary European Security and

Defence Assembly, Defence Committee (Forty-ninth session), Paris, 6 October 2003, A/WEU/DEF (2003) 14.

Nazaré, Mr., Rapporteur, *Security policy in an enlarged Europe – a contribution to the Convention*, Supplementary Report submitted on behalf of the Political Committee by Assembly of Western European Union, The Interparliamentary European Security and Defence Assembly, Forty-ninth session, 3 June 2003, Document A/1818.

van Eekelen, Wim, Rapporteur, *NATO and the European Security and Defence Policy*, Draft Report, NATO Parliamentary Assembly, Sub-Committee on Transatlantic Defence and Security Co-operation, AU 200, DSC/TC (01) 4, International Secretariat, 23 August 2001.

Introduceri și prefete:

Pop, Adrian, „Prefață”, în Beaumarchais Center for International Research, *Puteri și influențe*, Editura Corint, București, 2001.

Regehr, Ernie, “Introduction”, în *Armed Conflicts Report 2003*, Project Ploughshares, Waterloo, Ontario, 2004

Articole de presă:

Ames, Paul, „Chirac, Schroeder Agree to Stronger European Defense Plans at Four-Nation Summit”, *Associated Press*, 29 April 2003.

Barbier, Jean-Eudes, “European Soldiers Make Way for Police in Macedonia”, *AFP*, 9 December 2003.

Shishkin, Philip, „U.K. Aims to Heal EU Defense Rift. Britain Seeks to Placate U.S., Europe Over Plans for Independent Military”, în *The Wall Street Journal Europe*, 20 October 2003.

Tagliabue, John, “Europe Weighs Joint Defense, with a Nod to U.S. Concerns”, în *The New York Times*, 18 October 2003.

Townsend, Mark, Harris, Paul, “Now the Pentagon Tells Bush: Climate Change Will Destroy Us”, în *The Observer*, February 22, 2004.

Vinocur, John, “Germany Says EU Planning Unit Should Be Attached to NATO”, în *International Herald Tribune*, 27 October 2003.

***, „Belgian FM Insists No Plans to Undermine NATO”, *AFP*, 26 October 2003.

***, “Will A Quartet of Euro-Enthusiasts Undermine NATO?”, în *The Economist*, 3 May 2003.

***, „Germany Reassures U.S. on Prime Role of NATO”, *Reuters*, 9 December 2003.

Site-uri Internet:

*** http://www.i-space.fr/applic_services_risquesmajeurs_eng.htm

*** http://earth.esa.int/applications/data_util/ndis/

*** <http://www.esa.int>

*** http://europa.eu.int/comm/environment/civil/links_en.htm

*** <http://gmes.info>

*** <http://euspaceimaging.com>

*** <http://www.oecd.org>

Autorii:

Liviu Mureșan este membru fondator și Președinte executiv al Fundației EURISC (Institutul European pentru Risc, Securitate și Managementul Comunicării, București - Zurich – Washington - Moscova). A deținut mai multe poziții în Guvernul României: Consilier al Primului Ministru, Consilier al Ministrului de Interne ș.a. A fost membru al Parlamentului României și lider al majorității parlamentare între 1990 – 1991. Ca director adjunct al Colegiului Național de Apărare, Liviu Mureșan a fost primul civil într-o poziție de comandă în Armata Română (1992 - 1994).

În prezent este implicat în mai multe proiecte internaționale în calitate de consilier și analist pe probleme de reformă a sectorului de securitate în România și în alte țări precum și în dezvoltarea de noi inițiative privind securitatea internațională. Este membru fondator al Forumului Mondial de Securitate (Elveția).

Liviu Mureșan este profesor asociat în Academia de Studii Economice, Colegiul Național de Apărare și în alte instituții de învățământ superior. A publicat numeroase articole și cărți pe probleme de securitate internațională, managementul instabilității, relații publice internaționale ș.a.

Adrian Pop este licențiat al Facultății de Istorie-Filozofie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, master în științe politice al Universității Central-Europene din Budapesta și doctor în istorie al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Este profesor și șef de catedră la Facultatea de Științe Politice a Universității Creștine „Dimitrie Cantemir” din București. A fost director adjunct al Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară din București, Senior Visiting Fulbright Scholar la Universitatea Maryland din College Park, SUA și International Research Fellow la Colegiul de Apărare al NATO din Roma. Lucrările sale, publicate în țară și străinătate (7 cărți, 12 studii în volume colective și 56 de studii în publicații științifice) se circumscriu problematicii istoriei Războiului Rece, istoriografiei, geopoliticii, securității și integrării europene și euro-atlantice. A colaborat, în calitate de expert, cu prestigioase institute, centre de cercetare și fundații din Europa și America, între care Centrul pentru Cercetări de Politică Aplicată din München și Fundația Bertelsmann din Gütersloh Germania, Centrul pentru Studii Europene de Securitate din Groningen, Olanda, Centrul Militar de Studii Strategice din Roma, Italia, IREX și Consiliul American pentru Universitatea Națiunilor Unite din Washington, DC, SUA.

Florin Bonciu este diplomat al Facultății de Comerț din cadrul Academiei de Studii Economice (ASE) din București și doctor în științe economice al aceleiași Academii. Este conferențiar universitar și decan la Facultatea de Studii ale Integrării Economice Europene a Universității Româno-Americane din București și cadru didactic asociat al Programului MBA Româno-Canadian din cadrul ASE. A fost cercetător științific principal la Institutul de Economie Mondială și a colaborat cu importante instituții internaționale, precum Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, Comisia Economică ONU pentru Europa și Asociația Mondială a Agențiilor de Promovare a Investițiilor de sub egida UNCTAD. Este autorul a 6 cărți și co-autor la alte 4 volume din sfera comerțului internațional, economiei mondiale și marketingului. A publicat, de asemenea, numeroase articole de specialitate în publicații cu profil economic din țară și străinătate.